

TOELICHTING

op de kerkorde van de Nederlandse Gereformeerde Kerken

vastgesteld door de generale synode en landelijke vergadering Zoetermeer 2022

versie januari 2024

Inhoudsopgave (met de mogelijkheid om door te klikken)

Lijst van afkortingen	3
Lijst van begrippen	3
BIJ DE VASTSTELLING VAN DE KERKORDE	6
A. DE KERKEN.....	6
A1 één in geloof.....	6
A2 Bijbel en belijdenis	9
A3 de kerkorde	12
B. DE AMBTEN	14
B1 drie ambten.....	14
B2 de kerkenraad	16
B3 ambt van predikant.....	17
B4 roeping van een predikant	19
B5 opleiding voor predikanten.....	22
B6 rechtspositie predikant	24
B7 predikant met een bijzondere taak.....	26
B8 bijzondere preekbevoegdheid	28
B9 emeritaat.....	29
B10 ontheffing predikant	30
B11 non-actiefstelling predikant	32
B12 losmaking predikant.....	33
B13 schorsing en afzetting predikant.....	35
B14 ambt van ouderling	37
B15 ambt van diaken.....	39
B16 roeping van ouderlingen en diakenen	40
B17 ontheffing ouderling of diaken.....	42
B18 schorsing en afzetting ouderling of diaken	43
B19 vervanging	44
B20 kerkelijk werker.....	45
B21 integer handelen	46
C. DE GEMEENTE	47
C1 kerkdiensten.....	48
C2 gemeentelieven.....	50
C3 samenstelling van de gemeente	50

C4	bediening van de doop.....	52
C5	openbare geloofsbelijdenis.....	53
C6	viering van het avondmaal.....	53
C7	huwelijksbevestiging.....	54
C8	liturgische formulieren.....	55
C9	kerkelijke registratie.....	56
C10	verhuizing.....	57
C11	onttrekking.....	60
C12	financiële bijdragen.....	63
D.	HET TOEZICHT.....	64
D1	karakter en doel.....	64
D2	onderling toezicht.....	66
D3	ambtelijke aansporing en waarschuwing.....	67
D4	overtuigingen verdragen.....	68
D5	optreden van de kerkenraad.....	69
D6	informereren van de gemeente.....	71
D7	ontzegging van het avondmaal.....	75
D8	buitensluiting.....	76
D9	terugkeer.....	78
E.	KERKELIJK SAMENLEVEN.....	79
E1	kerkverband.....	79
E2	regionale vergadering.....	80
E3	kerkvisitatie.....	82
E4	kerkplanting.....	83
E5	synode.....	85
E6	voorstellen voor de synode.....	86
E7	nadere organisatie.....	88
E8	andere kerken in Nederland.....	89
E9	kerken buiten Nederland.....	91
F.	BESLUITEN EN BEZWAREN.....	92
F1	besluitvorming.....	93
F2	geen dwang.....	94
F3	raadpleging en bewilliging.....	96
F4	ruimte voor bezwaar.....	98
F5	beroep.....	102
F6	hoger beroep.....	105
F7	herziening.....	106
G.	EXTERN RECHT.....	107

G1 kerk en overheid	107
G2 rechtspersoonlijkheid	108
G3 vertegenwoordiging.....	109

Lijst van afkortingen

AKS	Het Akkoord voor Kerkelijk Samenleven van de voormalige Nederlands Gereformeerde Kerken
DKO	De Dordtse Kerkenordening, ooit vastgesteld in de nationale synode Dordrecht 1618/1619 en met kleine wijzigingen gehandhaafd tot ver in de 20 ^e eeuw
KO1978	De kerkorde van de voormalige Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt), editie 1978
KO2014	De kerkorde van de voormalige Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt), editie 2014
NGK	De Nederlandse Gereformeerde Kerken, waarin de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt) en de Nederlands Gereformeerde Kerken zich per 1 mei 2023 hebben verenigd
SKW	Steunpunt KerkenWerk, gevestigd te Zwolle (steunpuntkerkenwerk.nl)

Lijst van begrippen

die in de kerkorde min of meer een eigen betekenis krijgen, met het kerkordeartikel dat die betekenis het meest verheldert.

aanbeveling	C10
aansporing	D3
aanvaardingsbrief	B4
afgevaardigd	E1
afzetting	B13
ambt	B1
ambtsdrager	B1
avondmaal	C6
bedienen	B3
bekendmaking	F4
belanghebbend	F1
belijdend lid	C3
belijdenis (geschrift)	A2
belijdenis (openbare geloofs-)	C5
bepaalde tijd	B4
beraadslaging	F1
beroep	F5
beroep, hoger	F6
beroepbaar	B4
beslissing (in concrete situatie)	C7
beslissing op bezwaar	F4
besluit	F1
bevestiging (ambt)	B4
bevestiging (huwelijk)	C7
bevoegd	B1
bewilliging van de gemeente	F3
bezwaar	F4
bijzondere preekbevoegdheid	B8
bijzondere taak	B7

buitensluiting	D8
college	F5
collegiaal	B1
commissie	E7
deeltijd	B4
diaken	B15
doop	C4
dooplid	C3
eenheid (in geloof)	A1
eenheid (met andere kerken)	E8
emeritaat	B9
formulier, liturgisch	C8
gastlid	C10
gegrond bezwaar	F3
gegrond verklaren	F5
geloofsbelijdenis, openbare	C5
gemeente	C1
gemeentelid	C3
geschikt	B16
goedkeuring	B4
herziening	F7
hoger beroep	F6
huwelijksbevestiging	C7
informereren	D6
instelling, kerkelijke	E7
instituering	E4
instructie	G3
kerk	A1
kerkdienst	C1
kerkelijk recht	G1
kerkelijk werker	B20
kerkelijke eenheid	E8
kerkelijke instelling	E7
kerkenraad	B2
kerkorde	A3
kerkplanting	E4
kerkverband	E1
kerkvisitatie	E3
kiezen	B16
klachtencommissie	B21
landelijke regeling	A3
levensonderhoud	B6
liturgisch formulier	C8
losmaking	B12
medewerking	B4
moderamen	F6
non-actief	B11
ondertekening	A2
ontheffing (predikant)	B10
ontheffing (ouderling of diaken)	B17
onttrekking	C11
ontzegging van het avondmaal	D7

openbare geloofsbelijdenis	C5
opheffing	E4
opleiding	B5
opschorten	F4
ouderling	B14
persoonlijk belang	F1
plaatselijk	A1
plaatselijke regeling	B2
predikant	B3
preekbevoegdheid, bijzondere	B8
raadpleging	F3
recht van de kerken	G1
rechtspersoonlijkheid	G2
regeling, landelijke	A3
regeling, plaatselijke	B2
regio, regionale vergadering	E2
registratie	C9
roeping	B1
roepingsbrief	B4
samenwerkingsgemeente	E8
schorsing	B13
statuut	G1
stemming	F1
synode	E5
termijn	B12
terugkeer	D9
toelating	C5
toelatend gesprek	B4
toezicht	D1
uitspraak	F6
verantwoorden, zich	F2
verbindingsformulier	A2
vertegenwoordiging	G3
vervangende voorziening	F5
verwantschapsrelatie	E8
visitatoren	E3
voorlopige voorziening	F5
voorstel	E6
voorziening, vervangende	F5
voorziening, voorlopige	F5
waarschuwing	D3
werker in de kerk	B21
werker, kerkelijk	B20
zusterkerk	C10

BIJ DE VASTSTELLING VAN DE KERKORDE

De Nederlandse Gereformeerde Kerken willen kerken zijn waar Jezus Christus centraal staat. Hij is onze levende Heer. Daarom bidden we dat de hereniging van GKv en NGK meer zal betekenen dan de heling van een breuk. We verlangen naar steeds meer leven in de kerken. Eén in gelovig ontzag voor God. Met eerbied voor zijn Woord. Gedreven door liefde voor Hem, voor elkaar. Verbonden met allen die Christus belijden, in Nederland en daarbuiten. Betrokken aanwezig in zijn wereld, als teken van zijn koninkrijk. Gevuld met hoop, want Hij belooft grote dingen. Met alle ruimte voor zijn Geest die ons verrast.

Dat Jezus Christus centraal staat moet merkbaar zijn in hoe we doen, wat we zeggen, waarover we besluiten. Kerken waar alles spreekt van genade: een open huis waar we elkaar zoeken bij het kruis. We verlangen ernaar dat de levende Heer ons verandert. Dat Hij ons leert om kerk te zijn in de mooie veelkleurigheid die Hij geeft. Hoe we dat concreet doen beschrijven we voor een deel in deze kerkorde. We bidden vooral dat de Geest zelf het schrijft in onze harten.

We kennen onze geschiedenis en onszelf. Eensgezind blijven bij wat Christus ons leert gaat niet vanzelf. We hebben de ander daarbij nodig. Als gereformeerde kerken vinden we de basis voor eenheid in wat we mee belijden met de kerken van de Reformatie. De gezamenlijke afspraken in deze kerkorde bieden structuur en geven bescherming in de onderlinge omgang. We beschrijven daarin wat we belangrijk vinden voor het functioneren van elke gemeente, en hoe we als kerken met elkaar omgaan en gezamenlijk dingen aanpakken, regionaal en ook landelijk. We beschermen zo het recht van zwakkeren en waarborgen de positie van werkers in de kerk. Hoe meer het erop aankomt recht te doen, hoe wezenlijker het is dat we hier samen één lijn in hebben.

Zo willen we deze kerkorde hanteren. In de dienstbare stijl van Jezus Christus. Als hulpmiddel bij het werken in Gods koninkrijk. Met dat gebed en in dat verlangen verbinden we ons vrijwillig aan deze kerkorde en met liefde aan elkaar.

*De Gereformeerde Kerken in Nederland (vrijgemaakt),
en de Nederlands Gereformeerde Kerken,
bijeën in de gezamenlijke vergadering van hun Generale Synode en Landelijke Vergadering,
bij het besluit tot vorming van de Nederlandse Gereformeerde Kerken per 1 mei 2023
en de vaststelling van de kerkorde voor dit herenigde kerkverband.*

Toen de Nederlands Gereformeerde Kerken na de breuk met de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt) zich in de jaren '70 van de twintigste eeuw opnieuw organiseerden, stelden ze niet meteen een eigen kerkorde vast, maar begonnen in 1974 met een 'verklaring' die benadrukte wat de grondslag zou zijn voor hun eenheid: niet een gezamenlijke kerkorde, maar de gezamenlijke belijdenis.

Acht jaar later, in 1982, kwam de kerkorde, die als naam meekreeg: "Akkoord van kerkelijk samenleven" (later gewijzigd in 'Akkoord voor Kerkelijk Samenleven'), kortweg AKS. Die naam wilde vertolken wat ook de teneur van die 'verklaring' was: we stellen ons niet onder de macht van een kerkorde, maar als kerken die één willen zijn in Christus verbinden we ons aan elkaar en leggen dat vast in dit akkoord. De genoemde 'verklaring' maakte voortaan als 'preambule' onlosmakelijk deel uit van het AKS.

Bij het ontwerpen van een kerkorde voor de nieuwe NGK klonk de wens om deze een vergelijkbare 'preambule' mee te geven. Dat leidde uiteindelijk tot bovenstaande tekst.

A. DE KERKEN

A1 één in geloof

A1.1 *De Nederlandse Gereformeerde Kerken bestaan dankzij Gods genade. Zijn Geest verbindt de kerken in één geloof: het geloof in Christus Jezus, Gods Zoon, als onze Heer.*

A1.2 *In elke plaatselijke kerk deelt en viert de gemeente dit geloof, in de verwachting van Gods koninkrijk.*

Hoe begin je een kerkorde? De oude DKO startte met een impliciete verwijzing naar 1 Korintiërs 14 vers 40: in de gemeente van Christus moet alles in goede orde gebeuren. De KO1978 en het AKS gingen op dat spoor verder.

Bovendien werd het AKS voorafgegaan door de al genoemde 'verklaring' waarin de kerken zich rekenschap gaven van de vraag: wat voor kerken willen wij zijn? Wat bindt ons samen? (Zie daarvoor verder de toelichting bij de voorafgaande tekst) Ook de KO2014 zette daarmee in, maar dan korter, met een eerste artikel over "eenheid van geloof en belijden".

De huidige kerkorde heeft beide: een voorafgaande tekst en een eerste artikel waarin we onszelf karakteriseren als kerken van Christus Jezus.

belijdend

Zo'n min of meer belijdend artikel kun je op vele manieren inhoud geven. Er valt altijd meer te zeggen dan in die enkele zinnen past.

Uiteindelijk werd het in A1.1 een eerbetoon aan de drie-ene God. We danken als kerken ons bestaan geheel aan Hem, aan zijn Geest en aan zijn Zoon.

We danken ons bestaan aan Gods genade. Daarbij denken we allereerst aan de grondtoon van het evangelie: God ontfermt zich over mensen. Hij brengt zwakke zondaren samen in de kerk als lichaam van Christus, om te delen in zijn heilig en onverwoestbaar leven.

Meer specifiek denken we aan onze voorgeschiedenis: twee kerkgemeenschappen die elkaar ruim 50 jaar geleden zijn kwijtgeraakt maar elkaar nu weer hebben gevonden. Destijds zagen we de ander enkel als 'fout'. En inderdaad ging er veel fout. Maar God was ons over en weer genadig. De verwondering daarover bracht ons tot elkaar. Van deze genade willen we blijven leven!

De Geest verbindt ons in één geloof. De toenadering kwam telkens als we elkaar vertelden over onze eerbied voor de Heer, onze afhankelijkheid van Gods goedheid. Zo willen we kerk zijn: elkaar sterken in het geloof in die ene God die leven geeft.

We geloven in Christus Jezus als onze Heer. We verschillen in cultuur, in gewoonten en voorkeuren, in vormen en theologische accenten. Dat maakt het kerkelijk samenleven soms spannend. We hebben echt nodig dat Christus zich als Heer bekommert over onze kerken en ze vasthoudt. En we hebben nodig dat wij ons gezamenlijk en persoonlijk steeds weer voegen naar Hem.

uitwerking

In A1.2 vindt dit uitwerking in een aantal richtingen.

De eerste richting is dat we van het landelijke niveau (de gezamenlijke kerken) teruggaan naar de plaatselijke kerk: daar komt de gemeente samen, daar vieren we het evangelie.

Daar 'delen' we het geloof, staat er. Denk aan het gezamenlijk belijden, de kerkdienst waarin we samen luisteren naar Gods woorden en de sacramenten gebruiken. Maar ook het onderling dienstbetoon, op de manier die Christus ons leerde: met woorden en met daden.

De tweede richting betreft het doel van het kerk-zijn. Wat willen we bereiken, waar willen we als kerk naartoe? We beantwoorden die vraag vanuit het perspectief van God: waar wil Hij met ons naartoe?

Het was Christus Jezus die daar een vaste term voor gebruikte: het koninkrijk. Het koninkrijk van de hemel, het koninkrijk van God. Hij leerde ons bidden om de komst van dat koninkrijk. Hij leerde ons leven te richten op dat koninkrijk dat Hij meermalen typeerde als 'dichtbij'. Als kerken zijn we ons bewust van onze tijdelijkheid; we zijn onderweg naar wat blijft, het koninkrijk waarin God alles zal vervullen.

kerk/gemeente

A1.2 maakt onderscheid tussen 'kerk' en 'gemeente'. Het zijn twee termen die qua betekenisveld dicht bij elkaar liggen.

Soms lijken ze bijna synoniem en zouden we ze dus door elkaar kunnen gebruiken. Maar in een kerkordetekst kan dat niet. In een kerkordetekst gebruik je voor dezelfde zaak bij voorkeur ook steeds dezelfde term. En andersom: wanneer de kerkorde verschillende termen gebruikt, moet dat slaan op verschillende zaken.

In andere kerkgemeenschappen is het meest gebruikelijk om de landelijke of zelfs internationale gemeenschap aan te duiden met 'kerk' en dan plaatselijk te spreken over 'gemeente'. De Nieuwe Bijbelvertaling hanteert het onderscheid op die manier: vergelijk de vertaling van Efeziërs 1 vers 22 (Christus als hoofd van de kerk) met Openbaring 1 vers 20 (de zeven gemeenten).

Als Gereformeerde Kerken staan we echter in een traditie die benadrukt dat de plaatselijke christelijke gemeenschap al voluit 'kerk' mag heten. Niet de aansluiting bij de grote koepel van het nationale of internationale kerkverband, maar alleen de aansluiting bij Christus maakt ons tot kerk. Dat geldt overal waar christenen in zijn naam samenkomen. Op elke plaats vormt zich zo een echte kerk.

Vandaar het meervoud in onze naam: landelijk presenteren we ons niet als 'kerk' maar als 'kerken'. In de negentiende eeuw kreeg dat een extra accent door het verzet tegen een kerkmodel dat centraal werd aangestuurd, een model waarbij de plaatselijke gemeenten fungeerden als filiaal van de landelijke kerk. De zelfstandigheid van de plaatselijke kerk werd kenmerk van de gereformeerde kerkregering, tegenover zowel de Rooms Katholieke Kerk als de Nederlands Hervormde Kerk. De Vrijmaking van de jaren veertig in de twintigste eeuw versterkte die overtuiging slechts: we 'maakten ons vrij' van de beheersingsdrang vanuit de landelijke synode.

In lijn met dit alles spreekt de kerkorde over plaatselijke kerken. Zo ook in A1.2. En dan nu speciaal in het enkelvoud: elke plaatselijke kerk.

Tegelijk willen we ook het woord 'gemeente' blijven gebruiken. We doen dat op een manier die bijvoorbeeld tot uiting komt in een zin als 'de kerkenraad raadpleegt de gemeente'. Dat is iets anders dan 'de kerkenraad raadpleegt de kerk'. De gemeente is hier de brede gemeenschap van gelovige christenen, die samenkomt in de kerk, de plaatselijke kerk.

'Kerk' duidt dan op de kerk als eenheid, als verantwoordelijke instantie, als rechtspersoon. Maar 'gemeente' blijft gereserveerd voor de verzameling van personen die bij de kerk horen.

Met dat al is de grens tussen beide begrippen niet waterdicht. Wanneer bijvoorbeeld in E8.2 wordt geschreven over het fenomeen 'samenwerkingsgemeente', zou je het evengoed een 'samenwerkingskerk' kunnen noemen. We sluiten daar echter aan bij het spraakgebruik dat al eerder binnen verschillende kerkgemeenschappen was ontwikkeld; juist in een samenwerking heb je daar immers rekening mee te houden.

kerkrechtelijk

Tot slot: heeft A1 kerkrechtelijke consequenties, of is het alleen een belijdende tekst, een mini-confessie? Zeker dat laatste, maar toch ook wel dat eerste.

Wanneer we in A1.1 zeggen dat we afhankelijk zijn van Gods genade, verplichten we ons als kerken om steeds te blijven luisteren naar wat Hij ons zegt.

Wanneer we zeggen dat de Geest ons bindt in één geloof, verplichten we ons als kerken om te luisteren naar wat de Geest ons door de ander wil zeggen: we laten ons als kerken door elkaar aansporen, bemoedigen en waar nodig corrigeren.

Wanneer we zeggen dat het gaat om het geloof in Christus Jezus als Heer, verplichten we ons als kerken om geen andere identiteit aan te nemen dan de trouw aan Christus alleen. Ieder die bij Hem hoort, moet bij ons welkom zijn; ieder die zich tegen Christus keert, mogen wij niet verdragen.

Daarmee is A1.1 de basis voor veel artikelen die in de kerkorde nog zullen volgen, en bepaalt het de wijze waarop de verschillende bepalingen uitgevoerd behoren te worden.

A1.2 doet dat weer op eigen manier, met de nadruk op de plaatselijke kerk en de plaatselijke gemeente. Daar gebeurt het! De kerkorde wil niet alleen een structuur bieden voor het kerkverband, bovenplaatselijk, maar zeker ook houvast bieden voor elke plaatselijke kerk, zelfs voor het individuele gemeentelid.

A2 Bijbel en belijdenis

A2.1 De kerken leven gehoorzaam uit het Woord van God dat op schrift is gesteld in de Bijbel.

A2.2 Zij aanvaarden met de algemene christelijke kerk de Apostolische Geloofsbelijdenis, de geloofsbelijdenis van Nicea en de geloofsbelijdenis van Athanasius als oecumenisch belijden van het geloof in de drie-ene God.

A2.3 Zij aanvaarden met andere kerken van de Reformatie de Nederlandse Geloofsbelijdenis, de Heidelbergse Catechismus en de Dordtse Leerregels als basis voor hun eenheid, om daarop gezamenlijk voort te bouwen.

A2.4 De ambtsdragers houden zich in hun ambtsdienst aan de leer van de Bijbel zoals die is beschreven in de hiervoor genoemde belijdenisgeschriften. Zij beloven dit bij hun bevestiging.

A2.5 Wie bevoegdheid ontvangt om in de kerken het Woord van God te verkondigen, betuigt zijn trouw aan het kerkelijk belijden door ondertekening van het verbindingsformulier.

A2.6 Een geschil over het belijden wordt beoordeeld vanuit de Bijbel.

landelijke regeling:

A2 verbindingsformulier

In A1.1 verplichten we ons als kerken om gehoorzaam te luisteren naar wat God ons te zeggen heeft. A2 vertelt hoe we dat vormgeven.

En natuurlijk gaat het dan eerst over de Bijbel.

Bijbel

De opbouw van A2.1 is ontleend aan artikel 3 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis. Alles begint bij God die spreekt en door zijn Geest ook mensen namens Zich laat spreken. Vervolgens heeft Hij erop toegezien dat zijn woorden nauwkeurig werden opgetekend. De boeken die daaruit ontstonden vormen samen de Bijbel.

Door deze formulering verweren de kerken zich tegen biblicisme. Een biblicist gebruikt losse bijbelteksten als ondersteuning van zijn eigen opvatting. Maar de ene bijbeltekst is de andere niet. Woorden van God worden in de Bijbel afgewisseld met gebeurtenissen die meermalen zonder directe beoordeling worden beschreven. Regelmatig staan er ook duivelse uitspraken in, van de tegenstanders van Israël en van Christus Jezus. Omdat God ze heeft laten optekenen in de Bijbel, zijn ze voor ons waardevol om kennis van te nemen, maar uiteraard niet om ze na te volgen. Telkens is de opdracht aan de kerk om alles in de Geest van Christus te beluisteren en te overwegen, om zo te ontdekken wat God ons in deze boeken zeggen wil.

belijdenis

De Bijbel vraagt dus om zorgvuldige uitleg en eerlijke toepassing. Dat gaat niet vanzelf. Er is altijd weer verschil van mening, ook onder christenen, over de juiste uitleg en de juiste toepassing van bijbelwoorden. En soms spelen die verschillen hoog op.

Om te voorkomen dat de waarheid van God in die menselijke verwarring ten onder gaat, hebben de kerken hun geloof vastgelegd in belijdenisgeschriften. A2.2 en A2.3 noemen er zes. Wereldwijd zijn er veel meer, ook waardevolle, maar deze zes hebben door de eeuwen heen aanvaarding gevonden in de Nederlandse gereformeerde kerken.

A2.3 kent daarvoor een speciale formulering: de kerken aanvaarden deze geschriften “als basis voor hun eenheid, om daarop gezamenlijk voort te bouwen”.

Als basis voor hun eenheid: ook de Nederlandse Gereformeerde Kerken denken niet in alles gelijk. Maar dit is wat we gezamenlijk willen vasthouden; op basis van deze belijdenis hebben we elkaar gevonden.

Om gezamenlijk op voort te bouwen: elke tijd stelt voor nieuwe vragen die we niet enkel vanuit de bestaande belijdenisgeschriften kunnen beantwoorden. Telkens moeten we terug naar de Bijbel, naar het Woord van God. Toch willen we ook dan blijven werken in de lijn van wat in de belijdenisgeschriften is vastgelegd. We bouwen er geen nieuwe theologie naast, maar we bouwen erop voort.

belofte

Het is niet voldoende wanneer het alleen de kerken zijn die de belijdenisgeschriften aanvaarden als betrouwbare verwerking van wat God ons zegt in de Bijbel. Minstens zo belangrijk is dat ook de mensen die in de kerk werkzaam zijn zich hieraan houden. A2.4 kijkt daarbij speciaal naar de ambtsdragers: predikanten, ouderlingen en diakenen.

We vragen niet van hen dat zij over elk onderdeel van de genoemde belijdenisgeschriften even enthousiast zijn. Iemand kan vinden dat er over een bepaald thema wel meer gezegd had kunnen worden. Of iemand kan vinden dat een bepaalde zegswijze ongelukkig overkomt en daardoor misverstand kan wekken. Iemand kan betwijfelen of een bepaalde stellige uitspraak in een van de belijdenisgeschriften wel echt uit de Bijbel valt af te leiden. Iemand kan zelfs vinden dat een belijdenisgeschrift bij een complex vraagstuk eigenlijk de verkeerde accenten legt.

We zeggen niet dat iemand die dergelijke bedenkingen koestert, geen ambtsdrager kan zijn. We verwachten ook niet van ambtsdragers of aankomende ambtsdragers dat zij eventuele bezwaren verzwijgen. Juist niet! Laat hen de ruimte ervaren om eerlijk met hun vragen voor de dag te kunnen komen, zodat we weten wat er in hen leeft en we samen op zoek kunnen gaan naar dieper inzicht in Gods waarheid.

Maar wat we van hen wel verwachten, is dat zij zich “in hun ambtsdienst” houden aan de Bijbel en de aanvaarde belijdenis. Een predikant mag op de kansel niet gaan verkondigen dat Christus Jezus niet echt God is. Een ouderling mag jonge ouders niet aanraden om van de doop van hun kinderen af te zien. Een diaken mag zich bij een zieke niet laten ontvallen dat hij het hele idee van Gods almacht maar onzin vindt. Misschien zeggen zij erbij dat dit allemaal niet in de Bijbel is te vinden; in de belijdenisgeschriften staat het echter wel. En daar zijn ze als ambtsdrager aan gebonden.

Natuurlijk mag dit niet leiden tot een schijnvertoning: dat je als ambtsdrager netjes nazegt wat de kerk belijdt, terwijl je er als persoon totaal anders over denkt. Een dergelijke gespletenheid is niet alleen schadelijk voor betrokkene, maar ook voor de gemeente. Die zal immers gauw genoeg ondervinden dat deze ambtsdrager overtuiging mist.

Het is daarom van belang dat aankomende ambtsdragers eerlijk zijn over hun eventuele bedenkingen. Laten zij daarbij zelf al overwegen of die bedenkingen dermate ernstig zijn, dat zij niet oprecht trouw kunnen beloven aan het kerkelijk belijden. In dat geval doen ze er goed aan om de kerkenraad af te raden om hen tot het ambt te roepen of, als de roeping al is uitgebracht, ontheffing te vragen.

Voor de kerkenraden ligt er de verantwoordelijkheid om iemand van wie bekend is dat hij ernstige bedenkingen heeft bij bepaalde thema's van het kerkelijk belijden, niet in gewetensnood te brengen en hem daarom niet te roepen voor een ambt in de kerk. Bespreek dit wel eerlijk met betrokkene, zodat hij weet waarom hij wordt gepasseerd. En mogelijk kan hij aangeven dat zijn bedenkingen toch minder zwaar wegen dan binnen de kerkenraad werd gedacht.

verbindingsformulier

De betrouwbaarheid in het belijden is vooral van belang bij predikanten, die het evangelie van Christus immers actief hebben uit te dragen.

Voor predikanten geldt daarom een extra: behalve hun belofte bij de bevestiging (A2.4) geven zij ook hun handtekening aan het verbindingsformulier (A2.5).

Dit formulier is speciaal toegesneden op de verkondiging. Het wordt daarom niet alleen voorgelegd aan de predikanten, maar aan ieder die “bevoegdheid ontvangt om in de kerken het Woord van God te verkondigen”. Naast de predikanten zijn dat personen die bijzondere preekbevoegdheid hebben ontvangen (B8).

Het verbindingsformulier luidt als volgt:

Bij de verkondiging en het kerkelijk onderwijs beloof ik mij te houden aan de leer van de Bijbel.

Daarbij zal ik mijn spreken steeds toetsen aan het belijden van de kerk zoals dat beschreven is in haar belijdenisgeschriften.

Wanneer een daartoe bevoegde kerkelijke vergadering mij vraagt om me over mijn opvattingen te verantwoorden, ben ik daartoe altijd bereid. Ik beloof me te gedragen naar het oordeel van de kerkelijke vergadering, ook wanneer ik daartegen beroep instel.

Zo wil ik mij laten leiden door de Geest van God en de gemeente voorgaan in de gehoorzaamheid aan het evangelie van Christus.

Het formulier begint uiteraard met de trouw aan “de leer van de Bijbel”.

De belijdenisgeschriften komen daarna. Ten opzichte van de belofte bij de bevestiging is hier een nieuw element ingebracht: wie het Woord van God mag verkondigen, moet zijn spreken steeds “toetsen” aan het belijden van de kerk.

Daarmee wordt van de ondertekenaar actie verwacht. Die actie is allereerst dat hij zich de inhoud van de belijdenisgeschriften eigen maakt. Anders kan hij er zijn eigen spreken immers niet aan toetsen. Vervolgens is het de bedoeling dat hij bij de voorbereiding van zijn spreken steeds bedenkt of wat hij wil zeggen wel overeenstemt met de manier waarop het in de belijdenisgeschriften onder woorden wordt gebracht. Zo niet, dan moet hij zijn spreken aanpassen.

Vindt hij dat de belijdenis hem onnodig belemmert, dan kan hij dat bespreken met de ouderlingen die toezicht houden op zijn ambtsdienst, of met collega’s. Laat dat gesprek van weerskanten open worden gevoerd!

Wanneer de bezwaren weerklank vinden, is er de theoretische mogelijkheid om aan de synode voorstellen te doen om de belijdenistekst te wijzigen of van een bevredigende uitleg te voorzien. In de voorbije eeuwen is er echter maar één keer een duidelijke wijziging geweest: in 1905 schrapte de generale synode van de Gereformeerde Kerken een zinsnede uit artikel 36 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis (over de taak van de overheid).

De kans is daarom reëler dat het kerkelijk gesprek leidt tot herbevestiging van het kerkelijk belijden. De betrokken predikant zal zich daar dan naar hebben te voegen.

steeds terug naar de Bijbel

A2 sluit in A2.6 af met het principe dat elk geschil, zeker als het gaat over het belijden van de kerk, uiteindelijk met de Bijbel als norm moet worden beslecht.

Dat is in overeenstemming met wat een van die belijdenissen zelf al zegt: “Men mag geen geschriften van mensen (...) op één lijn stellen met de goddelijke Schriften” (art. 7 NGB). De belijdenis is niet de norm voor hoe wij de Bijbel lezen, maar de Bijbel is de norm voor hoe wij de belijdenis lezen.

Te vaak is het voorgekomen dat radicale figuren in de kerk zich sterk maakten met een bepaalde zegswijze uit een belijdenisgeschrift, maar die dan een invulling gaven die misschien met goede wil nog paste als interpretatie van de betrokken passage, maar toch echt niet was te onderbouwen vanuit de Bijbel. Dan moet de discussie zich niet verliezen in de vraag wie de belijdenis het beste heeft begrepen, maar moeten alle partijen zich weer verantwoorden tegenover Gods Woord.

Maar ook wanneer de belijdenis eigenlijk niet voor misverstand vatbaar is, geldt deze regel. Neem de hierboven genoemde voorbeelden: het God zijn van Christus Jezus, de kinderdoop, Gods almacht. De

belijdenisgeschriften spreken zich daar helder over uit. Als iemand er toch problemen mee heeft, en deze kenbaar maakt, is er voor alle partijen werk aan de winkel.

Degene die bezwaar heeft tegen de belijdenis op zo'n punt, kan niet volstaan met te zeggen: 'ik vind het nergens in de Bijbel'. Hij zal moeten aantonen dat de Bijbel over dit thema juist heel anders spreekt dan de belijdenis doet.

Maar ook de ouderlingen of de kerkelijke vergadering die dit geschil moeten beoordelen, kunnen niet volstaan met te zeggen: 'het staat toch duidelijk in de belijdenis'. Zij moeten evengoed de Bijbel erbij open slaan en aanwijzen hoe dit onderdeel van de belijdenis gegrond is in het Woord van God.

A3 de kerkorde

A3.1 *De kerken hanteren een gezamenlijke kerkorde, die de onderlinge omgang en het recht in de kerken beschrijft.*

A3.2 *Waar nodig wordt de kerkorde uitgewerkt in landelijke regelingen.*

A3.3 *De kerkorde en de landelijke regelingen worden door de synode vastgesteld en zo nodig door haar gewijzigd.*

landelijke regeling:

A3 *wijziging van de kerkorde*

Waar de kerkorde of een landelijke regeling iemand aanduidt met 'hij', 'hem' of 'zijn' kan ook 'zij' of 'haar' worden gelezen.

Waar heb je een kerkorde voor nodig? A3.1 noemt twee doelstellingen: beschrijven hoe de kerken met elkaar omgaan, en wat het geldend recht is in de kerken. Beide doelstellingen overlappen elkaar grotendeels, maar geven ieder hun eigen accent.

verschil in gewicht

Bij de beschrijving van de onderlinge omgang geldt meermalen dat het een min of meer arbitraire keus betreft.

Een voorbeeld is te vinden in E2.1: de kerken in een regio komen ten minste drie keer per jaar in vergadering bijeen. Dat had ook vier keer kunnen zijn, of twee keer. De keus voor drie is zeker weloverwogen gedaan (zie de toelichting bij dat artikel), maar was daarom nog niet de enig mogelijke.

En zo zijn er meer bepalingen in de kerkorde die eventueel ook anders hadden kunnen luiden.

Dat betekent overigens niet dat iemand ze naar eigen believen kan negeren. Om in het voorbeeld te blijven: wanneer een kerk meent dat ze kan volstaan met éénmaal per jaar de regionale vergadering te bezoeken, frustreert ze daarmee het gezamenlijk optrekken met de andere kerken in de regio, die immers vaker bijeenkomen.

Maar aan de andere kant: wanneer een regionale vergadering besluit om in een bepaald jaar, vanwege allerlei omstandigheden, slechts tweemaal bijeen te komen, is het niet nodig om daar het label 'onrecht' aan te hangen. 'Helaas' is voldoende. Het gaat immers niet speciaal om die drie of vier keer; het gaat om de geregelde voortgang van het onderling samenleven van de kerken in de regio.

Bij het 'recht' in de kerken daarentegen gaat het meestal niet om arbitraire keuzes; eerder om belangen die ons uit de wijsheid van Gods Woord worden aangereikt.

Een voorbeeld is B6.2: de kerk is verantwoordelijk voor het levensonderhoud van de predikant die ze heeft geroepen en heeft vrijgesteld van andere beroepsarbeid. Dat sluit aan op het principe dat o.a. Paulus formuleert in 1 Korintiërs 9 vers 14: 'dat zij door te verkondigen in hun levensonderhoud mogen voorzien'.

Daarmee is niet gezegd dat het nooit anders zou kunnen. Paulus is er persoonlijk een voorbeeld van (zie in hetzelfde hoofdstuk vers 15). Zo zijn er in de wereld kerken waar de middelen zo beperkt zijn

dat de predikanten geacht worden in hun eigen inkomen te voorzien. Wanneer dat bij voorbaat helder is, hoeven we dat weer niet als 'onrecht' te bestempelen. Maar wanneer in de Nederlandse situatie een kerk een predikant roept, en hem vervolgens afscheept met een hongerloontje, doet ze hem wel degelijk onrecht.

Zoals gezegd overlappen de beide doelstellingen, de onderlinge omgang enerzijds en het recht anderzijds, elkaar grotendeels. Regels over de onderlinge omgang scheppen een zeker recht, en het recht in de kerken stempelt de onderlinge omgang.

Toch is het goed om dit onderscheid vast te houden: niet alles weegt even zwaar, en niet alles staat om dezelfde reden in de kerkorde. Bewustwording over het doel van een bepaling helpt bij het naleven ervan.

regelingen

De kerkorde is tamelijk beknopt. In de vrijheid van Christus gunnen we elkaar veel ruimte. Bij de kerkorde hoort echter ook een behoorlijk aantal landelijke regelingen, die gezamenlijk de omvang van de kerkorde verre overtreffen. Wordt de vrijheid van de kerken hiermee alsnog tenietgedaan?

Wie kennisneemt van de inhoud van deze regelingen, merkt dat dit wel meevalt. Voor een groot deel leveren de regelingen procedures die de kerkenraden helpen in een situatie die ze niet vaak meemaken en soms ook hopen nooit mee te maken. Andere hebben het karakter van een huishoudelijke regeling voor een bepaald aspect van het kerkverband.

De regelingen helpen dus vooral als iemand bij het lezen van de kerkorde denkt: 'oké, maar hoe gaat dat dan en hoe doe ik dat dan?'. De regelingen geven daar zo goed mogelijk antwoord op.

De regelingen zijn handig, maar zijn niet af te doen als vrijblijvende 'handreikingen'. Zeker als het gaat om situaties die je nooit hoopt mee te maken, is het onverstandig om de daarvoor geldende regeling slechts te beschouwen als een goedbedoeld advies, waar je evengoed van af zou kunnen wijken. Want dan weet je achteraf zeker dat je het nooit weer wilt meemaken: de problemen worden door slordige omgang met het recht meestal alleen maar groter.

Wel geldt ook hier dat niet alles even zwaar weegt. Soms geven de regelingen zelf al aan dat er mogelijkheden zijn om het net even anders te doen. Altijd vragen ze om weloverwogen handelen.

De regelingen zijn niet compleet. Er zullen zich telkens situaties voordoen waarin de kerkorde niet voorziet, en de regelingen evenmin. In dat geval is het goed om te overleggen met anderen: een landelijke adviescommissie, of de andere kerken in de regionale vergadering.

Samen kun je dan zoeken naar een oplossing die dus niet rechtstreeks uit de kerkorde en de regelingen is af te leiden, maar wel past bij de lijnen die de kerken in hun kerkorde en regelingen hebben willen uitzetten.

wijziging

De kerkorde en de landelijke regelingen zijn gebruiksvoorwerpen. Ze mogen in het gebruik slijten: al doende kan blijken dat er aanpassing nodig is.

In het geval van de landelijke regelingen is zo'n aanpassing vrij eenvoudig te realiseren. Iedereen die volgens E6 een voorstel mag indienen bij de synode, kan daar voorstellen om een regeling anders in te richten. De synode beslist er vervolgens over bij eenvoudige meerderheid van stemmen.

Er zijn wel grenzen aan de aanpassing die je in een regeling kunt doen. Elke regeling moet namelijk blijven binnen de kaders die de kerkorde uittekent. Ook een synode kan niet via een regeling aan de kerken verplichtingen opleggen die geen aanknopingspunt vinden in de kerkorde.

Wil je echter ook de kerkorde aanpassen, dan is er meer voorbereiding nodig. De landelijke regeling voorziet hierin. Ze bedoelt vooral te bereiken dat een wijziging van de kerkorde voldoende draagvlak heeft in de kerken. Het gaat immers wel om ons gezamenlijk 'akkoord voor kerkelijk samenleven'! Daar mag je niet lichtvaardig aan sleutelen.

B. DE AMBTEN

B1 drie ambten

B1.1 De kerken kennen de ambten van predikant, ouderling en diaken.

B1.2 De ambtsdragers hebben de taak en de bevoegdheid om namens Christus de gemeente voor te gaan.

B1.3 De relatie tussen de ambtsdragers is collegiaal: de één heeft geen zeggenschap over de ander.

B1.4 Voor het dienen in een van de ambten is een ordelijke roeping nodig.

Het spreekt niet vanzelf om de ambten in de kerk zo'n prominente plek te geven in de kerkorde. Meermalen is voorgesteld om het uitgangspunt te nemen in de gemeente. Heeft Christus Jezus zich niet juist gegeven voor zijn gemeente? Gaat het niet om het behoud van alle mensen die samen de gemeente vormen? De ambtsdragers zijn dan toch niet meer dan middelen, ten dienste van de gemeente? Ook is er wel op gewezen dat de ambtsdragers opkomen uit de gemeente. Die zou dus voorop moeten gaan.

De keus om de ambten voorop te plaatsen hebben we echter niet gemaakt om de gemeente op achterstand te zetten maar om het bijzondere van de ambten te benadrukken.

praktisch

Natuurlijk zit er ook een praktische kant aan de zaak. Je kunt nu eenmaal niet alles tegelijk zeggen. Er is altijd een volgorde nodig, en die volgorde hoeft niet per se een rangorde in te houden.

Ook is het een historische lijn om een kerkorde te starten met regels rond de ambten. Alle voorlopers van deze kerkorde deden dat: de DKO, het AKS, de KO1978 en de KO2014. Die KO2014 was trouwens de eerste die een afzonderlijk hoofdstuk besteedde aan 'de gemeente'. In de andere kerkordes kwam de gemeente alleen incidenteel in beeld.

Dat hangt samen met het karakter van het fenomeen kerkorde: deze richt zich voornamelijk op de regering van de kerk, wat typisch een taak is van de ambtsdragers (art. 30 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis).

Maar er is nog een andere reden om de ambten naar voren te halen.

Gods werkwijze

Het heeft te maken met de werkwijze van onze God. De Bijbel vertelt ervan: steeds roept Hij mensen die Hij vult met zijn Geest om zijn volk voor te gaan. Dat begint al bij Abraham, de 'vader van vele volken' (Genesis 17 vers 5). Verder Mozes, Jozua en de rechters. Ook priesters, koningen en profeten. Dat verandert niet na de komst van Christus Jezus. Hij stelt speciale apostelen aan, twaalf in getal. Wanneer een van hen ontrouw wordt, vragen de anderen aan de Heer om een vervanger aan te wijzen (Handelingen 1 vers 24). En in Handelingen 13 vers 2 is het de Heilige Geest die Barnabas en Saulus aanwijst en uitzendt (zie ook vers 4!).

Zo zijn de ambtsdragers geen 'functie van de gemeente', maar gaven van Christus aan de gemeente (Efeziërs 4 vers 8 tot 12). Weliswaar komen de ambtsdragers als regel op uit de gemeente (Handelingen 6 vers 3), maar de gemeente stelt hen ter beschikking aan haar Heer. De opdrachtgever van de ambtsdragers is niet de gemeente, maar Christus.

Zoals Paulus het mooi beschrijft in Romeinen 10 vers 14 en 15: Hoe kunnen ze Hem aanroepen als ze niet in Hem geloven? En hoe kunnen ze in Hem geloven als ze niet over Hem hebben gehoord? En hoe kunnen ze over Hem horen zonder dat iemand Hem verkondigt? En hoe kan iemand verkondigen als hij niet is uitgezonden?

Het is dit bijzondere karakter van de ambten dat zijn uitwerking vindt in B1.

definitie

B1.1 geeft eerst de opsomming van de drie verschillende ambten. Elk van hen krijgt naderhand een eigen artikel met een omschrijving van de eigen speciale taak.

B1.2 geeft vervolgens een soort definitie van 'ambtsdrager'. De kerkorde is als regel niet scheutig met definities; de betekenis van de woorden moet blijken uit hun toepassing. Een definitie als deze was in de voorlopers van deze kerkorde dan ook niet te vinden. Maar nu dus wel. Want de betekenis van 'ambt' en 'ambtsdrager' is voor menigeen niet helder. De een denkt dan aan een kerkelijke elite; een ander denkt aan mensen die in de kerk de lastige klussen mogen opknappen; weer een ander ziet vooral vergadertijgers voor zich. Maar wezenlijk voor het ambt is dat de dragers van dat ambt zich door Christus laten sturen om zijn gemeente voor te gaan. Alleen wanneer alle betrokkenen dat beseffen, kan het ambt goed functioneren.

taak en bevoegdheid

B1.2 gebruikt daarbij de dubbelslag 'taak en bevoegdheid'. Beide zijn niet los van elkaar verkrijgbaar, maar hebben wel ieder een eigen invalshoek.

Taak: de ambtsdragers hebben de taak om de gemeente voor te gaan op de weg die Christus ons leert. Ze doen dat door zelf het goede voorbeeld te geven en de gemeente op te roepen om hen te volgen. Ook houden ze toezicht, brengen de nodige structuur aan en coördineren eventuele aanvullende acties.

Bevoegdheid: de ambtsdragers mogen verwachten dat de gemeente hun leiding aanvaardt. Niet omdat de ambtsdragers het altijd beter weten dan de rest, maar omdat de Geest van Christus het altijd beter weet en de ambtsdragers wil gebruiken om ons daarin te leren. Deze bevoegdheid geeft de ambtsdragers een zeker gezag.

De bevoegdheid helpt de ambtsdragers om hun taak aan te kunnen. Zij hoeven zich niet waar te maken door zichzelf en de ander te overtreffen; zij hoeven zich alleen waar te maken door zich te gedragen als nederige dienaren van Christus, en alles van Hem te verwachten.

geen rangorde

Wanneer het Christus is die de ambtsdragers aanstuurt, mag niemand zich daartussen dringen. Dat klinkt door in B1.3. Er zijn verschillende ambten, maar er is geen rangorde, alsof de ene ambtsdrager opdrachten kan geven aan de andere. Allen staan direct onder die ene Heer.

Natuurlijk kunnen de gezamenlijke ambtsdragers (zie hierna B2 over de kerkenraad) wel besluiten nemen waar ieder van hen aan gebonden is. Maar laten dat vooral praktische afspraken zijn, of besluiten over gezamenlijk beleid. Respecteer de ruimte van elke afzonderlijke ambtsdrager om zijn werk zo in te richten als hij tegenover zijn Zender verantwoord acht.

roeping

Dat een ambtsdrager een gezondene is, betekent verder dat iemand niet zichzelf tot ambtsdrager kan benoemen. Je moet ertoe geroepen worden. Geroepen door God zelf.

We denken daarbij niet aan een stem uit de hemel. Zelfs in bijbelse tijden was dat een uitzonderlijk fenomeen.

Ook een 'innerlijke roeping' is niet doorslaggevend, al kan ze wel degelijk een rol spelen.

Roeping begint bij de roepstem van God die voor alle mensen geldt. Zo worden we allemaal opgeroepen om Christus te volgen in liefde en dienstbaarheid. Daarbij kan het zijn dat iemand zich door een bepaald Bijbelwoord speciaal aangesproken voelt. Hij ervaart dan een 'innerlijke roeping' om ermee aan het werk te gaan. Zo waardeert Paulus het (zie 1 Timoteüs 3 vers 1) wanneer iemand graag leider van de gemeente wil worden. Ongetwijfeld bedoelt Paulus daarmee geen eerezucht of machtswellust aan te wakkeren; wel waardeert hij het als iemand bereid is om verantwoordelijkheid te dragen en voorop te gaan in de kerk.

Tegelijk zegt hij niet dat ieder die bereid is om te dienen als ambtsdrager, dat ook moet worden. Mogelijke kandidaten moeten eerst worden beoordeeld, uiteraard niet enkel door zichzelf, maar door de anderen.

Dat is wat B1.4 bedoelt met een 'ordelijke' roeping: een roeping die wordt uitgebracht via de aangenomen orde. In de volgende artikelen wordt dat verder uitgewerkt, als een samenspel van kerkenraad en gemeente. Zij beoordelen of iemand geschikt is om Christus te dienen als ambtsdrager. Is dat oordeel positief, en brengen zij de roeping uit, dan mag je dat beschouwen als een roeping van God.

Door deze ordelijke roeping krijgt de bevoegdheid van de ambtsdrager een kerkrechtelijke dimensie. De kerkelijke vergaderingen kunnen iemand een bepaalde bevoegdheid toekennen of ontnemen. Wel moeten zij dat doen met maatstaven die door God worden aangereikt, of daar op zijn minst goed bij passen.

Dus kan niemand zich beroepen op een ambtelijke bevoegdheid die hem door God zou zijn verleend, als hij niet kerkelijk, dat is ordelijk, geroepen is. De kerken bevestigen wat de Heer hun geeft.

B2 de kerkenraad

B2.1 In elke kerk is een kerkenraad die gevormd wordt door de predikanten en de ouderlingen, al dan niet met de diakenen.

B2.2 De kerkenraad kan andere gemeenteleden betrekken bij de uitvoering van zijn taken.

B2.3 In alle gevallen legt de kerkenraad de onderscheiden verantwoordelijkheden en bevoegdheden vast in de plaatselijke regeling.

Zoals de ene ambtsdrager niet mag heersen over de andere, zo mag een individuele ambtsdrager zijn wil ook niet opleggen aan de gemeente. Om machtsmisbruik tegen te gaan en de gemeente te bewaren bij haar Heer, ligt de bevoegdheid om kerkelijke besluiten te nemen niet bij een algemeen directeur of CEO maar bij een college van meer personen, bij de gezamenlijke ambtsdragers, bij de kerkenraad.

samenstelling

B2.1 zegt dat de samenstelling van de kerkenraad kan variëren. Daarmee kiest de kerkorde voor een praktische oplossing van een oude discussie: horen de diakenen nu wel of niet bij de kerkenraad? Het AKS zei van wel (al mochten de diakenen niet meebeslissen over eventuele uitoefening van tucht); de KO2014 zei van niet (al moest de kerkenraad voor allerlei zaken wel overleg plegen met de diakenen). Beide benaderingen blijven mogelijk; ze liggen in de praktijk ook niet zo ver uit elkaar.

Wel is belangrijk dat elke kerk op dit punt duidelijkheid verschaft. B2.3 verwijst daarvoor naar de plaatselijke regeling. Dat hoeft geen uitvoerig document te zijn, als de essentiële zaken er maar in beschreven worden. Daartoe behoort dus tenminste de samenstelling van de kerkenraad: met of zonder diakenen, of in bepaalde (welomschreven!) gevallen met en in bepaalde (welomschreven!) gevallen zonder diakenen.

De kerkorde laat zich verder niet uit over andere variaties, zoals een wijkkerkenraad, of een bestuurlijke naast een pastorale kerkenraad. Er is veel mogelijk, zolang het maar binnen het kader past van B2.1: uiteindelijk is er één kerkenraad – bestaande uit alle ambtsdragers, al dan niet inclusief de diakenen – die de eindverantwoordelijkheid draagt.

En uiteraard zal de kerkenraad elke gekozen variant helder moeten beschrijven in de plaatselijke regeling.

andere gemeenteleden

Dat laatste geldt ook de voor de mogelijkheid die B2.2 speciaal noemt: dat de kerkenraad andere gemeenteleden betreft bij de uitvoering van zijn taken.

Immers zal in vrijwel alle kerken het beheer van gebouwen en geldmiddelen zijn toevertrouwd aan een commissie die als regel niet bestaat uit ambtsdragers, maar wel mandaat heeft om allerlei praktische besluiten te nemen en uit te voeren.

Ook zijn er veel kerkenraden die zich secretariael laten ondersteunen door een of meer niet-ambtsdragers. Vaak praten deze personen mee in de vergadering; soms krijgen ze in een commissie – denk aan iets als een moderamen of een bestuurscommissie – zelfs stemrecht toebedeeld.

Het kan allemaal. En opnieuw geldt dat de plaatselijke regeling (of een bijlage bij die regeling) helder moet beschrijven welk mandaat de betrokken persoon of commissie krijgt.

Zo'n mandaat heeft volgens B2.3 twee aspecten: verantwoordelijkheid en bevoegdheid. Net als in de dubbelslag 'taak en bevoegdheid' (B1.2) zijn beide nauw verbonden.

De term 'verantwoordelijkheid' is hier gekozen omdat er afstemming moet zijn tussen de kerkenraad die eindverantwoordelijkheid draagt en anderen die via hun mandaat een beperkte, afgeleide verantwoordelijkheid ontvangen.

Neem als voorbeeld een moderamen of bestuurscommissie of hoe men het ook maar noemen wil.

Daarin zitten meestal enkele ambtsdragers en vaak ook een of meer andere gemeenteleden. De kerkenraad kan bevoegdheid verlenen aan deze commissie om bepaalde bestuurlijke zaken te regelen met verantwoording achteraf aan de kerkenraad. Of hij kan de commissie verantwoordelijk maken voor een goede voorbereiding van elke kerkenraadsvergadering en haar verder alleen bevoegdheid verlenen voor het regelen van spoedeisende zaken.

B3 ambt van predikant

B3.1 De predikant verkondigt het Woord van God en bedient de sacramenten van doop en avondmaal.

B3.2 De predikant is voor deze taken bevoegd in alle Nederlandse Gereformeerde Kerken.

B3.3 De predikant draagt bij aan de opbouw van de gemeente en beschermt haar tegen vervalsing van het evangelie.

B3.4 De predikant steunt de ouderlingen en diakenen in hun taak.

Dat het ambt van predikant als eerste wordt genoemd, is niet omdat we 'dominees-kerken' zijn. Het is ook niet omdat de predikant de enige professional is onder de ambtsdragers. Het is net andersom: de predikant is professional omdat zijn taak, de verkondiging van het Woord van God, zo belangrijk is. Want daar leven we van. Dat Woord zetten we dus voorop, en de verkondiger van dat Woord noemen we daarom als eerste.

De ambtsdragers die Paulus in Efeziërs 4 vers 11 opsomt, zijn dan ook allemaal werkers met het Woord: "zowel apostelen als profeten, zowel verkondigers van het evangelie als herders en leraren".

Woord en sacrament

B3.1 koppelt aan deze verkondiging van het Woord de bediening van de sacramenten, doop en avondmaal.

Die koppeling is vanuit de Bijbel goed te verdedigen. Toen Jezus bij zijn laatste maaltijd het brood brak en opdracht gaf om dit na zijn heengaan te blijven doen, was dat in de kring van de twaalf die Hij had aangewezen om als apostelen van Hem te getuigen. En toen Hij voor zijn hemelvaart opdracht gaf om mensen te dopen, was dat in combinatie met de opdracht om hen tot zijn leerlingen te maken (Matteüs 28 vers 19).

Tegelijk is die koppeling niet dwingend. Wanneer na Pinksteren de gemeente met duizenden groeit, staat er enerzijds in Handelingen 2 vers 46 dat ze dagelijks samenkwamen in de tempel, waar de apostelen onderwijs gaven, maar anderzijds dat ze het brood braken "bij elkaar thuis". Daar zal niet steeds een apostel bij aanwezig zijn geweest. En Paulus schrijft in 1 Korintiërs 1 vers 14 tot 16 dat in die gemeente vrijwel niemand door hem is gedoopt. "Christus heeft mij immers niet gezonden om te dopen, maar om te verkondigen" (vers 17). Blijkbaar is er wel degelijk onderscheid tussen beide bedieningen.

Toch blijft de kerkorde ze nauw aan elkaar verbinden: de verkondiging van het Woord en de bediening van de sacramenten behoren samen tot de kerntaak en de speciale bevoegdheid van de predikant. Daar zijn zeker twee redenen voor.

De eerste reden is dat we de sacramenten in ere willen houden als tekenen waarin Christus zelf door zijn Geest ons wil aanraken. De doop is immers meer dan een persoonlijke keus voor het geloof. De doop is symbool van de heiligende werking van Gods Geest in ons. Zo is ook het avondmaal meer dan een vorm om tot uiting te brengen dat we een geloofsgemeenschap vormen. In het avondmaal deelt Christus zichzelf aan ons uit.

Daarom hechten we eraan dat doop en avondmaal door een ambtsdrager worden bediend, dus door iemand die namens Christus de gemeente voorgaat. Het is niet dat God ons tot die vorm verplicht; het is een keus die we maken als kerk, uit respect voor wat God ons in deze tekenen geeft.

De tweede reden is dat Woord en sacrament dan wel onderscheiden zijn, maar inhoudelijk niet te scheiden. Christus reikt ons in doop en avondmaal geen andere genade aan dan wat Hij ons in zijn Woord heeft beloofd. De sacramenten bezegelen wat in het Woord wordt verkondigd.

Daarom vertrouwen we de bediening van de sacramenten speciaal toe aan de ambtsdrager die ook die verkondiging tot taak heeft: de predikant.

Daarmee is niet gezegd dat elke andere vorm verboden is. De kerkorde geeft zelf in B8.2 en B19.2 al aan dat onder bepaalde omstandigheden iemand die geen predikant is, toch de sacramenten kan bedienen. Want niet de bedienaar geeft kracht aan het sacrament; dat doen alleen het Woord en de Geest van Christus.

landelijk bevoegd

Een bijzonderheid van het ambt van predikant is verder dat hij landelijk bevoegdheid ontvangt, zegt B3.2.

Dat geldt zo niet voor een ouderling of diaken; die heeft zijn taak en bevoegdheid alleen in de eigen plaatselijke kerk. Maar als een predikant in een van de andere Nederlandse Gereformeerde Kerken voorgaat, doet hij dat niet slechts als gastspreker, maar met ambtelijke bevoegdheid.

Dit onderscheid in bevoegdheden tref je al aan in de Bijbel. Zie bijvoorbeeld Handelingen 14 vers 23: Paulus en Barnabas reizen met hun verkondiging van de ene plaats naar de andere, en stellen tegelijk op elke plaats "oudsten" aan.

Het heeft te maken met het verschil in taken. Het werk van ouderlingen en diakenen is echt gebonden aan de eigen gemeente, terwijl het Woord overal kan en mag klinken.

Het heeft ook te maken met het beperkt aantal predikers. Dat was vroeger zo, en in onze tijd al niet anders. Veel kerken hebben geen eigen predikant. Dan kan een predikant van elders komen om evengoed als ambtsdrager het Woord en de sacramenten te bedienen.

Daarnaast telt mee dat elke predikant zijn beperkingen heeft. Het is goed wanneer een gemeente niet steeds naar dezelfde predikant hoeft te luisteren, maar ook eens een ander hoort.

Op korte termijn kan dat geregeld worden met ruiling van preekbeurten; op langere termijn doordat een predikant steeds beroepbaar blijft voor een andere kerk.

Daardoor wordt een predikant iemand die deel uitmaakt van een landelijke beroepsgroep en niet enkel vastzit aan die ene kerk. Meestal is hij al niet afkomstig uit de gemeente waarvoor hij geroepen is, en doorgaans vertrekt hij naar verloop van jaren weer naar een andere gemeente.

De landelijke bevoegdheid maakt dat allemaal mogelijk.

In de praktijk blijft die bevoegdheid trouwens niet beperkt tot het eigen kerkverband. Wanneer een predikant uit de NGK een uitnodiging krijgt uit een gemeente van de Protestantse Kerk Nederland of uit een Christelijke Gereformeerde Kerk, zal hij daar nog steeds als bevoegd ambtsdrager worden

ontvangen. Maar daar gaat deze kerkorde niet over; de kerkorde heeft alleen geldigheid in het eigen kerkverband.

Andersom geldt trouwens hetzelfde: predikanten uit andere kerkgemeenschappen kunnen onder bepaalde voorwaarden ambtelijk voorgaan in een van de NGK. Daar heeft deze kerkorde wel weer iets over te zeggen, in dit geval via de regelingen bij E8.

de gemeente in

Het werk van een predikant beperkt zich niet tot de zondag: preken en sacramenten bedienen, en de voorbereiding daarop. Met zijn opleiding en vrijstelling van andere arbeid kan hij op allerlei terreinen veel betekenen voor de kerk.

Wel verschilt dit per persoon en per kerk. Elke predikant heeft weer andere capaciteiten en voorkeuren. En elke kerk heeft haar eigen behoeften en verwachtingen.

Daarom is de kerkorde terughoudend in het beschrijven van alle mogelijke taken; laten kerkenraad, gemeente en predikant zelf afgewen wat in hun situatie de beste invulling is. B3.3 houdt het algemeen: de predikant draagt bij aan de opbouw van de gemeente.

Wel krijgt het in B3.3 een bepaalde toespitsing: de predikant moet de gemeente beschermen tegen vervalsing van het evangelie.

Daarmee wordt de taak van de predikant op de zondag verbonden aan zijn taken door de week. Op zondag verkondigt hij het evangelie. Dat evangelie moet doorwerken in het kerkelijk leven en in het persoonlijk bestaan van de gemeenteleden. De predikant mag dat begeleiden. Speciaal let hij erop dat het evangelie niet versimpeld wordt of scheefgetrokken. Een dergelijke scheefgroei hoeft niet speciaal voort te komen uit kwade wil; soms is het meer een kwestie van misverstaan of onbegrip. Dan kan de predikant alsnog zaken verhelderen en zo de gemeente voorthelpen op de goede weg. Vervalsing van het evangelie kan ook van buitenaf komen. De gemeenteleden komen overal in aanraking met opvattingen die niet stroken met de waarheid die Christus ons voorhoudt. Die andere ideeën hebben gemakkelijk invloed. Het behoort tot de taak van de predikant om daar alert op te zijn en de gemeente te waarschuwen tegen zulke misleidende opvattingen. Hij kan dat al doen in de verkondiging op de zondag, maar zeker ook in zijn contacten door de week.

Tot slot zegt B3.4 dat de predikant de andere ambtsdragers steunt in hun taak. Vanuit zijn brede opleiding kan hij zowel aan het werk van de ouderlingen als aan het werk van de diakenen een behoorlijke stimulans geven, door coaching, maar ook door er zelf in mee te doen.

B4 roeping van een predikant

B4.1 De roeping van een predikant vindt plaats door de kerkenraad, met medewerking van de gemeente.

B4.2 Beroepbaar is wie door een regionale vergadering met medewerking van de daartoe ingestelde landelijke commissie beroepbaar is gesteld of reeds in een van de kerken dient als predikant.

B4.3 De roeping wordt door de kerkenraad uitgebracht via een roepingsbrief. Wanneer de predikant de roeping aanvaardt, bevestigt hij dit via een aanvaardingsbrief.

B4.4 Na aanvaarding behoeft de roeping de goedkeuring van de regionale vergadering. Betreft het iemand die voorheen geen predikant was, dan voert de regionale vergadering met hem een toelatend gesprek.

B4.5 Wanneer een predikant wordt geroepen voor een bepaalde tijd of in deeltijd, ziet de regionale vergadering erop toe dat de kerkenraad een regeling treft die zowel de predikant als de gemeente recht doet.

B4.6 Nadat de bewilliging van de gemeente is verkregen vindt de bevestiging plaats in een kerkdienst.

landelijke regelingen:

- B4 roeping predikant*
- B4 beroepbaarstelling*
- B4 goedkeuring aanvaarde roeping*
- B4 roeping voor bepaalde tijd of deeltijd*

Bij dit artikel horen een behoorlijk aantal landelijke regelingen die aan diverse aspecten uitwerking geven. De kerkordetekst beperkt zich tot de hoofdzaken.

de gemeente

We zeggen vaak dat God roept door middel van zijn gemeente. Maar binnen het gereformeerd kerkrecht neemt een gemeente geen besluiten. Dat kan alleen de kerkenraad doen. Vandaar B4.1: de kerkenraad roept, met medewerking van de gemeente.

Hoe die medewerking er uitziet, wordt nader beschreven in de landelijke regeling. Al blijft het ook daar nog globaal; het is immers vooral een zaak van plaatselijke gewoontes en dus van plaatselijke regeling.

De gemeente komt nogmaals in beeld aan het eind, B4.6. De gemeente moet haar 'bewilliging' verlenen. Hoe dat er uitziet, staat beschreven in F3.2: een afkondiging op twee achtereenvolgende zondagen.

Het is belangrijk om het verschil te kennen tussen beide vormen van betrokkenheid. De medewerking uit B4.1 past typisch bij het begin van de procedure: samen nadenken over de mogelijkheden om een eigen predikant te onderhouden en samen beraden wie geschikt zou kunnen zijn om deze gemeente als predikant te dienen. Ook wanneer de kerkenraad een predikant op het oog heeft, stelt hij deze eerst aan de gemeente voor.

In dat eerste stadium kunnen er allerlei redenen zijn waarom gemeenteleden zeggen: ja, prima, of ook: nee, doe toch maar niet.

Die ruimte is er aan het eind van de procedure niet meer. Het zou onzorgvuldig zijn wanneer de gemeente de predikant op het laatst nog zou kunnen 'wegstemmen'. De bewilliging waar B4.6 met F3.2 over spreekt, is dan ook slechts de vraag of er gegronde bezwaren zijn tegen de bevestiging van de geroepen predikant.

Het gaat dan om de uitzonderlijke situatie dat alsnog is gebleken dat er met de geroepen predikant iets grondig mis is: hij is ontrouw aan het kerkelijk belijden, hij leeft in ernstige zonde, of iets vergelijkbaars dat een bevestiging onverantwoord zou maken.

Zoiets zal zich niet snel voordoen. Vandaar dat de vraag om bewilliging meestal wordt beleefd als een formaliteit: het moet, maar het heeft geen merkbaar effect.

Toch heeft het wel degelijk zin. Want deze predikant wordt straks ambtsdrager in de gemeente.

Namens Christus zal hij de gemeente mogen voorgaan. Dan is belangrijk dat de gemeente hem ook als zodanig ontvangt. De vraag om bewilliging is een oproep daartoe: alleen gegronde bezwaren kunnen de bevestiging van de predikant nog in de weg staan. Kan niemand zulke bezwaren opperen, dan is er geen goede reden om hem als predikant af te wijzen.

De vraag om bewilliging maakt de gemeente tot betrokken getuige: dit wordt vanaf nu echt 'onze' predikant.

beroepbaarstelling

Het was gebruikelijk om bij predikanten te spreken over be-roepen. De predikant krijgt een beroep, via de beroepsbrief of beroepingsbrief; hij neemt het aan of bedankt juist voor het beroep, enzovoort.

Deze kerkorde wijkt van die gewoonte af, door enkel te spreken over 'roepen' en 'roeping'. Zo doen we dat immers ook bij ouderlingen en diakenen. Voor alle ambten geldt B1.4: ambtsdrager word je in de weg van een roeping.

Wel blijft de term 'beroepbaar' in gebruik, omdat 'roepbaar' geen bestaand woord is (en ook geen fraai neologisme). Zo ook 'beroepbaarstelling'.

Wanneer een kerk een predikant roept, is dat meestal een predikant die al in een andere kerk werkzaam is. Hij zit daar niet vast; een predikant blijft levenslang beroepbaar. Maar uiteraard zijn er ook steeds nieuwe predikanten nodig. Na een passende opleiding (daarover in B5) moeten zij dan eerst door een regionale vergadering beroepbaar worden gesteld, zegt B4.2.

Die regionale vergadering kan dat niet enkel op eigen gezag doen; de landelijke commissie voor kerkelijke onderzoeken moet er haar medewerking aan geven. In de betrokken landelijke regeling wordt dit nader beschreven.

De landelijke commissie onderwerpt de kandidaat in de regionale vergadering aan een kerkelijk examen. Het is niet gericht op het meten van zijn kennis, maar op het toetsen van zijn betrouwbaarheid en van zijn vaardigheid om inhoud te geven aan een kerkdienst. Wanneer het onderzoek bevredigend verloopt, is het aan de regionale vergadering om het besluit te nemen dat deze persoon gedurende een bepaalde tijd geroepen kan worden door een van de kerken. Dat besluit wordt gepubliceerd, zodat geïnteresseerde kerken deze kandidaat kunnen benaderen en bijvoorbeeld kunnen uitnodigen om eens bij hen voor te gaan. De beroepbaarstelling geeft hem daar namelijk de bevoegdheid toe.

verbintenis

De roeping moet uiteindelijk leiden tot een duidelijke verbintenis van de geroepen predikant aan de kerk. Daar is een aantal stappen voor benodigd.

De eerste stap is die van de schriftelijke documenten (B4.3). Beide partijen verbinden zich zo aan elkaar. De kerkenraad begint: hij schrijft een roepingsbrief, met daarin een omschrijving van wat hij van de predikant verwacht en wat hij hem toezegt voor zijn levensonderhoud. De predikant reageert: hij aanvaardt de roeping wel of niet. Aanvaardt hij de roeping, dan legt hij dat van zijn kant ook vast in een document, de aanvaardingsbrief. Beide documenten vormen samen de basis voor de rechtspositie van de predikant bij deze kerk.

In een volgende fase wordt in overleg tussen alle betrokkenen een tijdpad opgesteld: wanneer neemt de predikant afscheid van de vorige kerk, wanneer begint de nieuwe kerk met te voorzien in zijn levensonderhoud, wanneer is de datum van de bevestiging. De landelijke regeling geeft hier concrete aanwijzingen voor.

Verder legt de roepende kerk de zojuist genoemde documenten (met nog enkele andere, zie daarvoor de regeling) voor aan de regionale vergadering waar de kerk toe behoort (B4.4). De regionale vergadering gaat na of alles correct is en geeft goedkeuring voor de laatste stap: de bevestiging.

De bevestiging vindt plaats in een kerkdienst (B4.6), dus daar waar de gemeente voor God verschijnt (vergelijk C1.1). Daar ontmoeten predikant en gemeente elkaar. Daar belooft de predikant trouw aan zijn taak. En de gemeente erkent zijn bevoegdheid: ze heeft immers haar 'bewilliging' gegeven (zie hiervoor).

toelating

Wanneer het gaat om iemand die tot dusver nog geen predikant was, doet de regionale vergadering bij de goedkeuring van de roeping meer dan het checken van de nodige stukken. B4.4 schrijft voor dat ze ook een gesprek voert met de betrokkene.

Het gaat om een geestelijke kennismaking. In het AKS (art. 6) en de KO2014 (art. B11.2) heette dit opnieuw een 'onderzoek', met het karakter van een laatste toets, en dus het reële risico van afwijzing. Die laatste mogelijkheid blijft altijd bestaan, ook bij de goedkeuring van een roeping die

door een ervaren predikant is aanvaard, maar dan moet er wel echt iets bijzonders aan de hand zijn. Voor het overige is het afgeschaald – of opgewaardeerd, het is maar hoe je het bekijkt – tot een open gesprek. Een diepgaand kerkelijk onderzoek is in deze fase niet meer nodig; dat is immers al eerder uitgevoerd, bij de beroepbaarstelling.

Als regel verloopt het gesprek zo aangenaam dat menig een verzucht dat je zo'n kennismakingsgesprek wel met elke predikant zou willen houden, dus niet alleen met nieuwelingen. En inderdaad, niets staat dat in de weg. Het is alleen niet voorgeschreven.

beperkte inzet

Het ambt van predikant is in principe een roeping voor het leven. Hij wordt vrijgesteld van andere arbeid; voortaan hoeft hij zich nergens anders zorgen over te maken dan over de goede verkondiging van Gods Woord.

Maar de samenleving verandert, en de kerk verandert mee. Twee verschijnselen doen zich steeds nadrukkelijker voor: het werken in deeltijd en een aanstelling voor bepaalde tijd. Ook onder predikanten is die tendens duidelijk.

Het gaat er nu niet om of we dit een positieve ontwikkeling vinden. De kerkorde noemt beide mogelijkheden in B4.5 omdat het gebeurt, en omdat er soms echt wel goede redenen voor kunnen zijn.

Belangrijk is om beide verschijnselen wel te blijven onderscheiden: roeping in deeltijd is iets anders dan roeping voor bepaalde tijd.

Roeping in deeltijd betreft een percentage, bijvoorbeeld voor 80 procent, 0,8 fte. De predikant houdt dan tijd en gelegenheid om meer in zijn gezin te zijn, extra aan studie te doen of om ander betaald werk te doen, naast zijn inzet voor de gemeente.

Roeping voor bepaalde tijd betreft een aantal jaren, bijvoorbeeld 9 jaren missionair werk in het buitenland.

Natuurlijk kunnen beide vormen ook worden gecombineerd: een predikant die wordt geroepen om gedurende een aantal jaren in deeltijd aan een project te werken.

De kerkorde stelt in B4.5 geen duidelijke grenzen; de bijbehorende landelijke regeling doet dat wel. Enerzijds moet dat voorkomen dat deze vormen schade doen aan de predikant of aan de betrokken gemeente. Ze beperken immers de inkomenszekerheid van de predikant en ze beperken eveneens zijn inzet voor de gemeente. Dat moet in de gegeven situatie wel verantwoord zijn.

Anderzijds moeten de grenzen voorkomen dat het predikantschap zo wordt uitgehold dat het als ambtswerk niet meer serieus te nemen valt. Iemand die verder een 'gewone' baan heeft maar daarnaast eens in de zoveel tijd een preek houdt, kun je nog niet echt een predikant noemen.

Daarom stelt de regeling voor deeltijd een minimum van 40 procent; is er in een kerk echt geen ruimte voor zoveel diensttijd, dan zal men samenwerking moeten zoeken met een andere kerk, om gezamenlijk de predikant te roepen voor ten minste die 40 procent.

Als het gaat om bepaalde tijd stelt de regeling een minimum van vier jaar. Het mag niet gebeuren dat een kerk een predikant roept en hem na één jaar al weer afdankt. Heeft men toch echt maar werk voor één jaar, laat men dan een andere kerk vragen om haar predikant gedurende één jaar af te staan; na dat jaar keert hij dan terug naar die kerk waar hij ook in dat jaar – al was het op enige afstand – aan verbonden bleef.

B5 opleiding voor predikanten

B5.1 De kerken onderhouden voor hun predikanten een academische theologische opleiding.

B5.2 Wie wenst beroepbaar te worden gesteld als predikant, dient de theologische opleiding van de kerken te hebben afgerond. De landelijke regeling voorziet in bijzondere situaties.

B5.3 De kerken stimuleren het verlangen om predikant te worden. Zo nodig bieden ze tijdens de opleiding financiële steun.

landelijke regelingen:

B5 statuut Theologische Universiteit

B5 bijzondere situaties

B5 predikant in opleiding

B5 vervolgonderwijs voor predikanten

B5 statuut Bureau Studiefinanciering

De kerken hechten zoveel waarde aan de verkondiging van Gods Woord, dat ze de ambtsdragers die deze taak uitoefenen aan alle kanten ondersteuning bieden. Dat begint al met een gedegen opleiding, op het hoogste niveau.

kerkelijke opleiding

De kerken hebben een eigen predikantenopleiding: de Theologische Universiteit, sinds 2022 gevestigd in Utrecht (voorheen in Kampen).

Tot het begin van deze eeuw werd deze universiteit geheel uit kerkelijke middelen bekostigd.

Inmiddels heeft de universiteit ook overheidsbekostiging aangevraagd en gekregen. De reden daarvoor is niet zozeer dat men minder afhankelijk wil zijn van kerkelijke bijdragen, maar vooral dat men de kwaliteit van de opleiding erdoor wil versterken.

Een van de gevolgen is dat de universiteit zich niet meer exclusief richt op de opleiding van predikanten, maar de theologische vorming breder aanbiedt, ook voor wie er op andere terreinen in de samenleving mee aan de slag wil.

De hoofdreden voor het bestaan van de universiteit blijft echter de kerkelijke opleiding voor het predikantschap. Ook met de overheidsbekostiging blijven de kerken eigenaar en pleitbezorger van de theologische universiteit.

bijzondere situaties

Het is daarom niet vreemd wat B5.2 voorschrijft, namelijk dat ieder die zich beschikbaar wil stellen voor het predikantschap, de kerkelijke theologische opleiding moet hebben afgerond.

Tegelijk erkent B5 dat er situaties mogelijk zijn, waarin die eis niet reëel en ook niet noodzakelijk is.

Te denken valt aan zogenaamde 'zij-instromers': gemeenteleden die op latere leeftijd het verlangen krijgen om zich te wijden aan de verkondiging van het evangelie en zich door zelfstudie en kerkelijke ervaring er al behoorlijk op hebben voorbereid. Zij kunnen vaak volstaan met een verkorte opleiding. Verder zijn er personen die een andere theologische opleiding hebben gevolgd, maar nu toch wel beroepbaar gesteld willen worden binnen de NGK.

Tot slot kan het gebeuren dat een predikant uit een andere kerkgemeenschap aansluiting zoekt bij de NGK en daar zijn predikantschap wenst voort te zetten.

De landelijke regeling beschrijft voor al dergelijke situaties wie beoordeelt of deze personen inderdaad geschikt zijn om de NGK als predikant te dienen en hoe zij daarvoor een aangepaste opleiding kunnen ontvangen.

steun voor studenten

B5.3 vraagt aandacht voor een wat moeilijk te concretiseren wens: maak het voor jongeren aantrekkelijk om predikant te worden.

De belangrijkste factor daartoe is het Woord zelf. Hoe meer een jongere enthousiast is over het evangelie van Christus, des te sterker zal het verlangen groeien om dat evangelie uit te mogen dragen.

Belangrijk is ook het voorbeeld van wie al functioneren als predikant. Laat dat zijn op een manier die jongeren trekt om ook zo dienaar van Christus te worden.

Vervolgens weegt mee hoe de kerk en hoe gemeenteleden met een predikant omgaan. De kerkorde richt zich naar zijn aard vooral op dit aspect. Ook al is het niet de belangrijkste factor, het verdient

evengoed aandacht. Hoe spreken we over predikanten? Hoe reageren we als een jongere zich positief uit over een eventueel predikantschap?

B5.3 maakt het op één punt wel concreet: zo nodig is er financiële steun voor de studenten theologie. Omdat de Theologische Universiteit Utrecht een door de overheid erkende opleiding is, komen de studenten als regel in aanmerking voor de reguliere studiefinanciering die door die overheid wordt aangeboden. De kerkelijke financiële steun beperkt zich daarom tot de bijzondere gevallen, waar de overheid geen of te weinig middelen voor beschikbaar stelt. Maar laat die financiële steun niet de enige manier zijn waarop de kerken hun betrokkenheid tonen bij de opleiding en de studenten. Ook al is het niet altijd in concrete regels om te zetten, de kerkelijke cultuur kan hier echt verschil maken.

B6 rechtspositie predikant

B6.1 De rechtspositie van de predikant wordt bepaald door het kerkelijk recht. Hij heeft geen arbeidsovereenkomst naar burgerlijk recht.

B6.2 De plaatselijke kerk is verantwoordelijk voor het levensonderhoud van de predikant en zijn gezin.

B6.3 De kerk is eveneens verantwoordelijk voor een voorziening die levensonderhoud biedt aan de predikant bij arbeidsongeschiktheid of ouderdom, en in geval van zijn overlijden aan eventuele nabestaanden.

landelijke regeling:

B6 kerkelijke zorg voor de predikant

Wie als werknemer een vast contract heeft bij een bedrijf, geniet wettelijke bescherming. Het wekt altijd argwaan wanneer een bedrijf daaraan probeert te ontkomen; het riekt naar uitbuiting. Maken de kerken zich daar ook schuldig aan, wanneer zij stellen dat een predikant geen arbeidsovereenkomst heeft?

minstens zo goed

Inderdaad zou het een blamage zijn wanneer de kerken deze vrijheid zouden gebruiken om hun predikanten af te schepen met een minimaal inkomen. Het moet hun een eer zijn om hun predikanten minstens zo goed te verzorgen als een bedrijf zou doen, wanneer het richting zijn werknemers de wettelijke verplichtingen nakomt.

Daartoe hebben de kerken zich verenigd in het SKW. Dit steunpunt publiceert jaarlijks een regeling voor de materiële verzorging van predikanten, die daar via hun vakorganisatie over hebben kunnen meepraten. In de landelijke regeling die bij B6 hoort, verbinden de kerken zich om de regelingen van het SKW na te komen.

gezin

B6.2 kijkt behalve naar de predikant ook naar zijn gezin. In de huidige samenleving zijn inkomens in hoge mate geïndividualiseerd. Het mooie daarvan is dat ieder zich zelfstandig kan ontplooien en zo de mogelijkheid heeft om financieel zelfstandig te zijn. De keerzijde is dat in veel gezinnen beide ouders ook wel genooddaakt zijn om betaald werk te zoeken, omdat ze anders zelfs geen huisvesting kunnen betalen.

De kerken mogen het op dat punt beter doen. Uiteraard zullen zij niet de vrijheid aantasten van echtgenoten van predikanten om een eigen carrière op te bouwen. Wel bieden zij de predikant een inkomen dat eventueel voldoende is om met een heel gezin van te kunnen leven.

Ook zal een kerkenraad zijn predikant regelmatig vragen of het inkomen voldoende is om onbezorgd van te kunnen leven; is dat niet het geval, dan zoeken ze samen naar een oplossing.

B6.3 zegt iets dergelijks bij de pensioenvoorziening van de predikanten: komt hij te overlijden, dan wil de kerk zorg blijven geven aan eventuele nabestaanden.

pensioen

B6.3 is wat algemeen geformuleerd: 'de kerk is verantwoordelijk voor een voorziening'. De invulling van deze verantwoordelijkheid is onder de huidige omstandigheden namelijk nog wat complex.

De voormalige Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt) hadden zich hiervoor verenigd in een afzonderlijk orgaan, de Vereniging Samenwerking Emeritering, kortweg VSE. Alle gemeenteleden uit alle kerken betaalden daarin mee voor een goed levensonderhoud van de predikanten die vanwege leeftijd of ziekte niet meer actief werkzaam waren.

De voormalige Nederlands Gereformeerde Kerken hadden ooit ook zo'n voorziening, maar zijn naderhand ingestapt bij het Pensioenfonds Zorg en Welzijn, kortweg PfZW, waar voor elke predikant afzonderlijk premie wordt betaald. Voor predikanten die arbeidsongeschikt raakten, was er een speciale voorziening bij een verzekeringsmaatschappij.

De eenwording van beide kerkverbanden vroeg om harmonisatie van beide stelsels. De uitvoering daarvan zal nog decennia in beslag nemen. Enerzijds zullen alle predikanten binnen enkele jaren worden ondergebracht bij het PfZW en daar rechten opbouwen, anderzijds zal de VSE nog lang blijven bestaan om te voorzien in het levensonderhoud van de voormalige vrijgemaakt Gereformeerde predikanten, die immers niet of nauwelijks rechten hebben opgebouwd bij het PfZW. Voor arbeidsongeschiktheid blijft er de gezamenlijke voorziening bij een verzekeringsmaatschappij.

gezag

Toch is de wens om minstens zo goed voor de predikant te zorgen als voor een willekeurige werknemer, niet de belangrijkste reden om in B6.1 uitdrukkelijk te bepalen dat de predikant geen arbeidsovereenkomst heeft naar burgerlijk recht. Immers, elke werkgever kan zijn werknemers meer bieden dan waartoe hij wettelijk is verplicht.

De belangrijkste reden hangt samen met wat al werd genoemd in B1.2: een predikant is een ambtsdrager, en staat daarmee in dienst van Christus. Typerend voor een gewone arbeidsrelatie is dat de werknemer tegen betaling arbeid verricht voor de werkgever, die daartoe gezag uitoefent over de betrokken werknemer. Een predikant verricht ook werk, wordt er ook voor betaald, maar doet het niet voor de kerkenraad die in zijn levensonderhoud voorziet. Wel houdt de kerkenraad toezicht op zijn ambtsdienst, maar hij oefent geen gezag uit over de predikant. De predikant heeft in die zin een vrij beroep.

Sterker nog: de predikant oefent als bedienaar van het Woord van God zelf een zeker gezag uit, in de gemeente, maar ook richting zijn mede-ambtsdragers in de kerkenraad.

De kerkenraad is daarom niet de werkgever van de predikant. Er zijn zeker overeenkomsten, met name als het gaat om levensonderhoud en werkbegeleiding, maar het grote verschil is dat niet de kerkenraad bepaalt wat de predikant zal doen. Natuurlijk is er overleg en afstemming over zijn tijdsbesteding, maar uiteindelijk heeft de predikant zijn eigen verantwoordelijkheid tegenover de Heer van de kerk, en daarmee een eigensoortige kerkelijke rechtspositie.

maatregelen

Die eigensoortige rechtspositie van predikanten wordt concreet merkbaar wanneer er reden is om maatregelen tegen hem te nemen. Wanneer een predikant zijn gezag misbruikt om de gemeente van Christus weg te leiden of zichzelf te bevoordelen, moet hij worden gestopt. Daarvoor is de kerkenraad verantwoordelijk.

De gronden voor zo'n maatregel moeten kerkelijke gronden zijn, die passen bij de stijl van Christus. Dan is het een voordeel wanneer de kerk niet gebonden is aan voorwaarden die de burgerlijke wet stelt. De kerk maakt haar eigen afweging over de vraag of een predikant kan blijven dienen of niet. Weer is het dus niet de bedoeling dat een kerk haar predikant eenvoudiger kan wegsturen dan een bedrijf een werknemer kan ontslaan; de kerk zal hier minstens zo zorgvuldig moeten handelen, maar wel volgens haar eigen voorwaarden.

Voor die zorgvuldigheid is bij elke maatregel vereist dat anderen meekijken. Zie daartoe bij B7, B9, B10, B11 en B12. En vanwege de eigensoortige rechtspositie van de predikant hoeven dat geen

instanties te zijn van buiten de kerk, maar zijn het de commissies van het landelijk kerkverband en vooral ook de regionale vergaderingen van de kerken.

De kerken hechten aan deze onafhankelijkheid ten opzichte van de burgerlijke samenleving. Want zij willen de ambtsdienst zuiver houden. De beoordeling daarvan willen we daarom niet overlaten aan burgerlijke instanties.

B7 predikant met een bijzondere taak

B7.1 Een predikant kan een bijzondere taak aanvaarden in dienst van de kerken of van een niet-kerkelijke instelling.

B7.2 De daartoe ingestelde landelijke commissie beoordeelt of de bijzondere taak past bij het ambt van predikant, en ziet toe op de regeling van zijn rechtspositie.

B7.3 Ook in geval van een bijzondere taak is de predikant verbonden aan een kerk waarvan de kerkenraad het toezicht houdt op zijn ambtsdienst.

landelijke regeling:

B7 predikant met een bijzondere taak

De schoolvoorbeelden van een predikant met een bijzondere taak zijn enerzijds de docent aan de kerkelijke theologische opleiding en anderzijds de krijgsmachtpredikant.

docenten

Het was altijd al gebruikelijk dat de opleiding van aankomende predikanten werd toevertrouwd aan de reeds actieve, meer ervaren predikanten. Ooit deden ze dat naast hun gewone predikantswerk; met name kort na de Afscheiding was dat het geval. Maar zodra het kon, werden de theologische docenten vrijgesteld van het gebruikelijke predikantswerk in een eigen gemeente, zodat ze zich volledig konden wijden aan de opleiding van nieuwe predikanten.

Toch bleven deze docenten predikant; ze behielden hun bevoegdheid om overal Gods Woord te verkondigen en de sacramenten te bedienen.

Dat spreekt niet helemaal vanzelf. Want anders dan een gewone predikant (zie B6) heeft de docent aan de kerkelijke theologische opleiding wel een arbeidsovereenkomst naar burgerlijk recht. De eigen verantwoordelijkheid tegenover de Heer van de kerk is bij de docent ingekaderd in een structuur waarin het bestuur hem met gezag taken oplegt. Ook gaat de docent niet langer een gemeente voor (vergelijk B1.2).

Het ambtelijke zit dan alleen nog in zijn ambtelijke bevoegdheid en in de aard van zijn werk.

niet vanzelfsprekend

Want daar vraagt B7.2 aandacht voor: de aard van het werk moet wel in lijn zijn met wat als regel de taak is van een predikant.

Bij een docent aan de theologische opleiding zal dat niet snel een probleem opleveren. Deze docent maakt de studenten vertrouwd met het Woord van God en bereidt hen zo voor op de ambtelijke dienst. Ook werkt hij nog steeds binnen een kerkelijke instelling.

Wel is er in onze tijd een verschuiving te zien. Aankomende predikanten krijgen een veelzijdige opleiding, met ook niet-theologische aspecten. Niet alle docenten hoeven daarom nog theologisch geschoold te zijn, en sommigen zullen zelf geen ervaring of bevoegdheid hebben als predikant. Dat maakt het minder vanzelfsprekend dat de docenten die deze ervaring wel hebben, hun ambtelijke bevoegdheid zouden moeten behouden. Hun collega's, die soms vrijwel hetzelfde werk doen, en dezelfde rechtspositie hebben, doen het immers ook zonder die bevoegdheid.

Op de achtergrond speelt dus nog een ander motief: wie eenmaal de bevoegdheid van predikant ontvangen heeft, zal die als regel levenslang willen behouden, ook als hij het eigenlijke predikantswerk niet meer doet. Daarnaast komt de wens ook uit de kerken zelf, die nog graag

gebruik blijven maken van de capaciteiten van zo'n vrijgestelde predikant en het dus op prijs stellen als hij zijn ambtelijke bevoegdheid behoudt.

In bepaalde gevallen is daar zeker reden toe. Denk aan de emeritus-predikant: vanwege zijn leeftijd of gezondheid hoeft hij niet meer actief te zijn in een gemeente. Maar zolang hij wil en kan, mag hij de kerken nog steeds dienen met ambtelijk werk.

Maar als een predikant handig is met computers, door een kerkelijke instelling wordt gevraagd om webbeheerder te worden, en daar uiteindelijk al zijn tijd aan besteedt, is het niet logisch dat hij tegelijk predikant blijft en de daarbij behorende ambtelijke bevoegdheid behoudt. Misschien staat hij nog wel in dienst van de kerken, maar hij is echt niet meer ambtelijk bezig.

Ambtelijke bevoegdheid is immers niet enkel een kwestie van voldoende competenties en ervaring, maar van voldoende ruimte om namens Christus op te treden in de gemeente of onder de mensen waar Hij iemand zendt.

Vandaar B7.2: een landelijke commissie ziet erop toe dat het ambtelijk karakter niet verdwijnt wanneer de predikant een bijzondere taak aanvaardt. Dat geldt voor predikanten in dienst van een niet-kerkelijke instelling (zie hierna), maar ook voor predikanten die een benoeming aanvaarden binnen de kerkelijke kaders, zoals de theologische opleiding. Het werk moet echt passen bij de taak van een predikant, anders is er geen goede reden om betrokkene predikant te laten blijven en hem zijn ambtelijke bevoegdheid te laten behouden.

In de landelijke regeling wordt dit verder uitgewerkt.

kerkelijke zending

Als het gaat om een benoeming bij een niet-kerkelijke instelling, is de krijgsmacht het oudste voorbeeld. Maar allang niet meer het enige: zo zijn er ook predikanten werkzaam bij justitiële inrichtingen en bij zorginstellingen.

Dat hiervoor juist predikanten worden gevraagd, die vervolgens ook welbewust predikant blijven, maar dan met een bijzondere taak, is een wens die van twee kanten komt.

De wens komt van de betrokken instellingen. Zij verlangen een kerkelijke 'zending'. Zo verzekeren zij zich van een bepaalde kwaliteit: de kerken moeten door hun zending verklaren dat deze mensen betrouwbaar zijn en bevoegd om kerkelijke handelingen te verrichten (zoals de bediening van sacramenten).

In grotere instellingen, zoals de krijgsmacht, is daarnaast van belang dat de geestelijke verzorgers uit verschillende richtingen afkomstig zijn, in overeenstemming met de verschillende stromingen binnen de samenleving. Deze diversiteit wordt op een redelijk objectieve manier bereikt door die verschillende religieuze en levensbeschouwelijke stromingen, naar verhouding van hun invloed in de samenleving, uit te nodigen om kandidaten aan te dragen voor het werk van geestelijk verzorger.

De wens om voor dit werk predikanten af te staan, komt echter ook van de kerken zelf. Wij vinden het belangrijk om aanwezig te zijn in de diverse sectoren van de samenleving en overall het Woord van God tot klinken te brengen. Dus stellen we graag predikanten beschikbaar voor deze publieke of semipublieke sectoren.

Dit belang verklaart ook waarom de kerken zo nodig bijdragen aan het levensonderhoud van de betrokken predikant, wanneer hij buiten zijn schuld uit zijn bijzondere taak wordt ontslagen. Gelukkig komt dat vrijwel nooit voor, maar het principe staat, als teken dat de predikant dit niet doet uit liefhebberij maar met de volle instemming van de kerken.

Opnieuw zijn hier grenzen aan. Wanneer een predikant bij een commerciële instelling gaat werken als personal coach, is het goed wanneer de landelijke commissie beziet of dit wel past bij het ambt van predikant en of het een kerkelijke zending wettigt.

De kerkorde en de landelijke regeling verklaren daarbij niet bepaalde taken bij voorbaat als onverenigbaar met het ambt van predikant. De landelijke regeling reikt wel enkele algemene criteria aan. Het is vooral een kwestie van beoordeling per situatie: niet zozeer hoe de taak heet als wel wat hij werkelijk inhoudt.

kerkelijk toezicht

Het belang van de kerkelijke zending komt verder tot uiting in B7.3: predikanten met een bijzondere taak moeten verbonden zijn en verbonden blijven aan een kerk.

Het zijn immers de kerken die hen hebben getoetst op hun betrouwbaarheid en aan hen hun ambtelijke bevoegdheid hebben verleend. Het zijn dus ook de kerken die erop moeten toezien dat deze predikanten betrouwbaar blijven handelen. Is iemand dat vertrouwen niet meer waard, dan kan de kerk hem niet uit zijn bijzondere taak ontslaan – dat is aan de instelling die hem benoemde – maar ze kan hem wel zijn ambtelijke bevoegdheid ontnemen.

Daarbij geldt de regel dat alleen een kerkenraad iemand kan roepen tot een ambt, en dat ook alleen een kerkenraad een ambtsdrager kan schorsen of afzetten (zie B13 en B18). Daarom wordt een predikant met een bijzondere taak niet verbonden aan de kerken in het algemeen, maar aan één kerk in het bijzonder.

Vanuit die ene kerk kan ook het meeleven komen waar elke predikant met een bijzondere taak behoefte aan heeft. De landelijke regeling doet daartoe enkele concrete aanbevelingen.

B8 bijzondere preekbevoegdheid

B8.1 De regionale vergadering kan met medewerking van de daartoe ingestelde landelijke commissie aan niet-predikanten bevoegdheid verlenen om in de kerken het Woord van God te verkondigen.

B8.2 In een missionaire situatie kan de kerkenraad aan een kerkelijk werker die bevoegd is om het Woord van God te verkondigen, de bevoegdheid verlenen om ook de sacramenten te bedienen.

landelijke regeling:

B8 bijzondere preekbevoegdheid

Ooit was de regel dat alleen predikanten mochten voorgaan in een kerkdienst. Was er geen predikant, dan moest iemand een preek voorlezen die door een bevoegd predikant geschreven was. Voor deze regel waren goede gronden: een predikant staat vanwege zijn opleiding voor kwaliteit, en vanwege zijn ambtelijke bevoegdheid – en het toezicht daarop – ook voor betrouwbaarheid. Die belangen zijn er nog steeds, maar er zijn meer manieren om ze te waarborgen.

theologen

Want niet alleen de predikanten hebben een goede theologische opleiding gehad. Er zijn er ook die na voltooiing van de theologische studie – of al eerder – voor zichzelf tot de overtuiging kwamen dat ze niet geschikt waren voor het predikantsambt, maar wel van tijd tot tijd zouden willen preken. Er zijn er die wel predikant zouden willen worden, maar geen kerkelijke roeping ontvingen. Er zijn er die na hun theologische studie nog verder willen studeren, of zelfs promoveren, maar ondertussen wel graag willen preken. Er zijn er die ooit predikant zijn geweest, dat om een bepaalde reden niet meer zijn, maar wel graag het Woord van God willen blijven verkondigen. Er zijn er die ander werk vonden, dat te ver afstond van de taak van een predikant om ‘predikant met een bijzondere taak’ te kunnen zijn (zie hiervoor bij B7), maar dat wel menen te kunnen combineren met regelmatig eens voorgaan in een kerkdienst. Enzovoort.

De kerken willen de inzet van ook deze mensen graag benutten door hen, als ze dat wensen, bijzondere preekbevoegdheid te verlenen.

kerkelijk werkers

Daarnaast is er het fenomeen van de ‘kerkelijk werker’ (zie ook B20). Vaak gaat het dan om iemand die niet de academische kerkelijke theologische opleiding heeft gevolgd, maar wel een andere theologische opleiding, bijvoorbeeld op Hbo-niveau. Het kan voor hemzelf en voor de gemeente die hij dient een verrijking zijn wanneer hij van tijd tot tijd ook mag voorgaan in een kerkdienst.

De Theologische Universiteit Utrecht biedt deze en andere personen met een vergelijkbare opleiding een speciale cursus ‘homiletiek’ aan, die voldoende moet zijn om ook aan hen bijzondere

preekbevoegdheid te verlenen. Zie verder de landelijke regeling voor een nadere omschrijving van de mogelijkheden en de bijbehorende voorwaarden.

regionale vergadering

Het verlenen van bijzondere preekbevoegdheid is een taak van de regionale vergadering. Deze stelt met inschakeling van de landelijke commissie een onderzoek in, dat vrijwel gelijk is aan het onderzoek dat hoort bij beroepbaarstelling (zie bij B4).

De regionale vergadering blijft naderhand ook verantwoordelijk voor het toezicht. Ze hoeft die verantwoordelijkheid niet toe te vertrouwen aan een kerk (vergelijk daarover bij B7), want de preekbevoegde is geen ambtsdrager die als zodanig aan een specifieke kerk is verbonden en alleen door zijn eigen kerkenraad geschorst zou kunnen worden. Als het nodig is, kan de regionale vergadering daarom zelf de preekbevoegdheid van betrokkene stopzetten. Wel wordt de uitvoering van het toezicht uitbesteed, meestal aan een of meer predikanten.

De preekbevoegdheid is steeds voor een beperkt aantal jaren, wel met mogelijkheid tot verlenging. De personen die namens de regionale vergadering toezicht houden, moeten bij de aanvraag tot verlenging een goed getuigenis kunnen geven. Zie weer de landelijke regeling voor de details.

sacramenten

Iemand met bijzondere preekbevoegdheid is op grond daarvan nog geen ambtsdrager. De preekbevoegdheid is echt beperkt tot het mogen preken; de bediening van de sacramenten hoort er niet bij. Vergelijk wat daarover is gezegd bij B3.

In de kerkelijke praktijk waren er echter situaties waar deze regel begon te wringen. B8.2 noemt speciaal de situatie van een missionair project waar niet een predikant leidend is, maar een kerkelijk werker. De keus voor zo'n kerkelijk werker als projectleider kan verschillende redenen hebben: zijn opleidingspakket, zijn persoonlijkheid, of gewoon zijn beschikbaarheid. In ieder geval is hij degene die binnen dat project als regel voorgaat en het Woord van God verkondigt.

In zo'n situatie is het wat vreemd wanneer er voor de bediening van doop of avondmaal een onbekende predikant moet komen. Dat komt in ieder geval niet ten goede aan de verbondenheid van Woord en sacrament; het zal door de betrokken gemeente ook niet echt worden begrepen. Daarom is er voor dergelijke situaties de mogelijkheid om zo'n kerkelijk werker bevoegd te verklaren voor het bedienen van de sacramenten.

Die bevoegdheid verleent hij zich niet zelf; de kerkenraad moet dat doen.

B9 emeritaat

B9.1 De kerkenraad verleent een predikant emeritaat wanneer deze de daarvoor in de samenleving gangbare leeftijd bereikt of blijvend arbeidsongeschikt raakt.

B9.2 Bij emeritering wordt de predikant vrijgesteld van zijn taak maar behoudt hij zijn bevoegdheid.

B9.3 De kerkenraad verleent het emeritaat met medewerking van de daartoe ingestelde landelijke commissie en onder goedkeuring van de regionale vergadering.

B9.4 De kerkenraad houdt het toezicht op de ambtsdienst van de emeritus-predikant.

landelijke regeling:

B9 emeritaat

Dit artikel handelt niet over het levensonderhoud van emeritus-predikanten; dat is geregeld in B6.3. B9 gaat enkel over de kerkelijke positie van een predikant die niet meer actief dienst hoeft te doen.

leeftijd

B9.1 zegt dat daar twee aanleidingen toe kunnen zijn: leeftijd of arbeidsongeschiktheid.

Als het gaat om leeftijd, sluiten de kerken aan bij wat in de samenleving gebruikelijk is. Concreet betekent dat: wanneer de overheid een uitkering begint te doen vanuit de Algemene

Ouderdomswet (AOW), is dat voor de kerk het passende moment om haar predikant te emeriteren. Want dat is ook het moment waarop het PfZW of de VSE (zie bij B6) begint uit te keren. Toch is die financiële verzorging niet doorslaggevend voor de kerkelijke positie. Wanneer een predikant langer zou willen doorgaan, en de kerkenraad en de gemeente dat eveneens een goed idee vinden, is daar ruimte voor: volgens de landelijke regeling tot wel vijf jaar. Evenzo kan het gebeuren dat een predikant al eerder dan de genoemde leeftijd uitgeblust raakt, en dat de kerkenraad hem tegemoetkomt met een vervroegd emeritaat. Uiteraard moet daar dan wel een financiële oplossing voor gevonden worden, maar de mogelijkheid is er, volgens de landelijke regeling weer tot vijf jaar van tevoren.

arbeidsongeschikt

Lastiger is de kwestie van de blijvende arbeidsongeschiktheid op jongere leeftijd. Daar zijn geen harde criteria voor, want elke situatie is weer anders. Het vraagt dus om een deskundige beoordeling. Gelukkig is er het SKW dat de kerkenraad hierin helpt. De landelijke regeling zegt er meer over. Bijvoorbeeld over 'blijvend': dan moet de situatie toch wel enkele jaren ongewijzigd zijn, en er geen uitzicht zijn op verbetering. Mocht die verbetering zich later toch voordoen, dan kan de predikant eventueel terugkeren in actieve dienst. Maar dat is tamelijk uitzonderlijk. Vaker komt voor dat hij na verloop van tijd voldoende is hersteld om weer iets van werk te doen, maar niet het werk van een predikant. Ook dan blijft hij wel emeritus-predikant.

taak en bevoegdheid

B9.2 omschrijft wat emeritering precies inhoudt: wel de bevoegdheid, niet de taak. Zie voor beide elementen in hun samenhang bij B1.2. Normaal gesproken horen ze bij elkaar, maar soms is dat niet langer mogelijk. Bijvoorbeeld bij emeritering.

In strikte zin is een emeritus-predikant daarom geen actieve ambtsdrager meer. Hij mag nog wel ambtelijk werk doen, maar heeft niet langer de taak om de gemeente voor te gaan. Zijn bevoegdheid blijft, maar zijn roeping vervalt. Hij maakt na zijn emeritering ook geen deel meer uit van de kerkenraad.

Wel blijft hij vanwege zijn ambtelijke bevoegdheid verbonden aan de kerk waar hij als laatste geroepen was. De kerkenraad daar blijft verantwoordelijk voor het toezicht op zijn ambtelijk werk en zal dus regelmatig contact moeten onderhouden, volgens de landelijke regeling toch zeker eens per jaar.

meekijken

In veel gevallen is emeritering een standaard-proces, zeker als het samenvalt met het bereiken van de AOW-leeftijd. Voor de betrokken predikant is het echter een eenmalig gebeuren, en ook voor de betrokken kerkenraad zal het geen dagelijks werk zijn. Dus is het goed als anderen meekijken. Van kerkelijke zijde is er een landelijke adviescommissie die de kerkenraad in eerste instantie de weg wijst. Voor de financiële kant van het verhaal zal deze commissie vervolgens doorverwijzen naar het SKW, dat hierbij tevens dienst doet als loket richting PfZW en VSE. Tot slot komt het hele dossier op de tafel van de regionale vergadering te liggen. Dat is niet omdat die vergadering op dit gebied een speciale deskundigheid zou hebben; het is wel omdat emeritering een belangrijke wijziging is in de positie van de predikant. Het is een goede regel dat al zulke grote stappen de regionale vergadering moeten passeren, die dan een laatste check doet of alles zorgvuldig is verlopen.

B10 ontheffing predikant

B10.1 Een predikant kan ontheffing vragen uit zijn ambt.

B10.2 Bij ontheffing verliest de predikant zijn taak en bevoegdheid.

B10.3 De kerkenraad verleent de ontheffing met medewerking van de daartoe ingestelde landelijke commissie en onder goedkeuring van de regionale vergadering.

landelijke regeling:

B10 ontheffing predikant

Als regel blijft een predikant voor de rest van zijn leven aan deze dienst verbonden. Maar soms komt er iets tussen.

De artikelen die hierna volgen (B11, B12 en B13) vertellen over maatregelen die een kerkenraad op dit vlak kan nemen. Maar B10 zegt dat ook de predikant zelf kan vragen om beëindiging van zijn ambt.

niet zomaar

Hij moet erom vragen, hij mag niet zomaar weglopen of ontslag nemen. Dat heeft te maken met het karakter van het ambt, als roeping door de kerk en toewijding aan de Heer van de kerk. Uit eerbied voor onze Heer mag een predikant zijn dienst niet zomaar verlaten.

Toch kan het gebeuren dat een predikant gevraagd wordt voor een bijzondere functie in de samenleving die weliswaar niet te verenigen valt met zijn ambt, maar waar hij naar zijn overtuiging evengoed veel kan betekenen voor het koninkrijk van God, misschien zelfs meer dan wanneer hij predikant blijft. Dat kan een reden zijn om ontheffing te vragen uit het ambt.

De belangrijkste reden voor ontheffing is echter toch wel dat de predikant naar zijn beleving is vastgelopen in dit werk. Al kan dat nog steeds allerlei verschillende oorzaken hebben, variërend van verlies van geloof in God tot verlies van vertrouwen in eigen kunnen en eigen geschiktheid voor het predikantschap.

Soms is het ook dat de predikant teleurgesteld is geraakt in zijn eigen kerkenraad en gemeente. Wanneer hij denkt in een andere kerk wel te kunnen functioneren, kan hij eventueel vragen om losmaking (zie B12), in de hoop dat een andere kerk hem zal roepen. Al is via die route niet altijd verbetering te verwachten; ontheffing ligt dan meer voor de hand.

financieel

Omdat de vraag om ontheffing allerlei redenen kan hebben, is er geen vaste regel voor de financiële afhandeling. Soms ligt de reden voor de ontheffing echt alleen bij de predikant; soms heeft de kerk er mee schuld aan dat de predikant zo niet verder kon. Soms heeft de betrokken predikant bij voorbaat al ander werk gevonden, zodat zijn levensonderhoud geen zorgen hoeft te geven; soms ook was de situatie zo ernstig dat de predikant weliswaar geen andere uitweg zag dan ontheffing, maar tegelijk niet iets anders had om op terug te vallen voor zijn levensonderhoud.

De financiële afwikkeling zal daarom altijd een kwestie zijn van eerlijk overleg, waarbij zowel de kerkenraad als de predikant ieder hun eigen verantwoordelijkheid moeten erkennen en waarmaken. Daarbij kunnen ze gebruikmaken van de richtlijnen (geen vaste regeling immers, alleen richtlijnen) van het SKW. Het eindresultaat wordt nog een keer getoetst door de CKO, de landelijke commissie kerkelijke onderzoeken.

zorgvuldig

Bij ontheffing kijkt het kerkverband namelijk voortdurend mee. De landelijke commissie kerkelijke adviezen (de CKA) wijst aanvankelijk de weg, de al genoemde CKO beoordeelt de financiële paragraaf, en de regionale vergadering geeft de vereiste kerkelijke bekrachtiging van de wijziging in kerkelijke positie van de betrokken predikant.

Maar uiteindelijk blijft de ontheffing een besluit van de kerkenraad; niet van de betrokken predikant (die vraagt enkel), niet van het SKW (dat geeft enkel richtlijnen), niet van de landelijke commissies (die adviseren en beoordelen slechts) en niet van de regionale vergadering. Die laatste gaat wel na of alles zorgvuldig is verlopen en keurt dan het besluit van de kerkenraad goed.

verlies van bevoegdheid

De ontheffing is radicaal: de predikant verliest bij ontheffing zijn ambt, en daarmee ook zijn bevoegdheid om te preken.

Wil hij toch kunnen blijven voorgaan in kerkdiensten, dan moet hij net als andere niet-predikanten bijzondere preekbevoegdheid aanvragen (zie B8).

De bevoegdheid om de sacramenten te bedienen krijgt hij in dat laatste geval nog steeds niet terug; die maakt immers geen deel uit van de bijzondere preekbevoegdheid.

vereenvoudiging

Vermeldenswaard is nog dat de KO2014 een bredere duiding gaf van het verschijnsel 'ontheffing'.

Ook als beëindiging van het ambt onontkoombaar was, bijvoorbeeld omdat een predikant na losmaking geen nieuwe roeping kreeg, moest een kerkenraad overgaan tot ontheffing.

Het AKS plaatste (art. 10) de 'eervolle ontheffing' onder het kopje 'ontslag op eigen verzoek', en koppelde het daarmee aan andere vormen van ontslag, namelijk 'om gewichtige redenen'.

De huidige kerkorde beperkt ontheffing tot situaties waarin de predikant er zelf om vraagt. Andere situaties vragen om een andere aanpak; de bijbehorende maatregelen ontvangen daarom ook een andere aanduiding.

B11 non-actiefstelling predikant

B11.1 Bij dringende noodzaak kan de kerkenraad als tijdelijke ordemaatregel besluiten tot gehele of gedeeltelijke non-actiefstelling van de predikant.

B11.2 Het besluit van de kerkenraad tot non-actiefstelling behoeft de medewerking van de daartoe ingestelde landelijke commissie.

landelijke regeling:

B11 non-actiefstelling predikant

Non-actief stellen lijkt een beetje op schorsen. Dat maakt het spannend. Het grootste verschil is dat er voor schorsing sprake moet zijn van ernstig wangedrag. Bij non-actiefstelling is dat niet het geval.

landelijk advies

Maar de grenzen zijn niet altijd scherp. Zowel bij schorsing als bij non-actiefstelling is er meestal sprake van een acute situatie waarin snel moet worden gehandeld. Ook is de relatie tussen kerkenraad en predikant vaak al onder druk komen te staan. Wie bewaakt dan het onderscheid tussen het een en het ander?

De kerkorde helpt daarbij in zoverre, dat ze de kerkenraad in alle gevallen verwijst naar een landelijke commissie. Voor schorsing en non-actiefstelling is dat, niet toevallig, dezelfde commissie: de landelijke commissie kerkelijke adviezen, de CKA. Van deze commissie mag je verwachten dat ze voldoende afstand heeft om te kunnen inschatten wat hier aan de hand is en welke maatregel past. Zoals de naam al zegt, geeft de commissie alleen advies. Want meestal is de tijd te kort om een gedegen onderzoek te doen en bijvoorbeeld alle betrokken partijen te horen. De commissie kan dus geen afgewogen oordeel geven; ze kan alleen op grond van de informatie die ze krijgt van de kerkenraad een advies uitbrengen. Het is vervolgens de verantwoordelijkheid van de kerkenraad om te besluiten wat er nu moet gebeuren.

aanleiding tot non-actiefstelling

Zoals gezegd is er bij non-actiefstelling geen sprake van ernstig wangedrag door de predikant. Maar wat wel kan, is dat iemand ernstige beschuldigingen tegen hem heeft ingebracht. Zolang daar geen aannemelijk bewijs bij geleverd wordt en de predikant de beschuldiging tegenspreekt, kan de kerkenraad hem niet schorsen. Vanwege alle commotie kan de kerkenraad echter wel oordelen dat de predikant onder deze omstandigheden niet geloofwaardig kan optreden. Dan is het ook in zijn eigen belang wanneer de kerk hem op non-actief stelt. Zo schept deze maatregel ruimte om te onderzoeken wat er nu echt aan de hand is. Blijkt de beschuldiging gegrond, dan zal de kerkenraad

alsnog overgaan tot schorsing. Blijkt de beschuldiging echter vals of in ieder geval onbewezen, dan zal de kerkenraad zich inspannen om de goede naam van de predikant te zuiveren van alle blaam. De non-actiefstelling wordt dan uiteraard beëindigd, of omgezet in nog enkele weken eervol vrijaf, om te bekomen van alle emotie.

Een andere reden voor non-actiefstelling kan zijn dat de verhoudingen tussen de kerkenraad en de predikant, of tussen de predikant en de gemeente, zodanig zijn vertroebeld dat de situatie niet langer werkbaar is. En weer: als dat is veroorzaakt door ernstig wangedrag van de predikant, is schorsing de aangewezen weg; maar is zulk wangedrag niet aanwijsbaar, kan de kerkenraad niet verder gaan dan de predikant op non-actief te stellen.

Non-actiefstelling is, net als schorsing, een tijdelijke maatregel. Het schept ruimte om dingen uit te zoeken en uit te praten. Het geeft de mogelijkheid om verhoudingen te verbeteren en misverstanden uit de weg te ruimen. Het mooiste resultaat is bereikt wanneer alle partijen elkaar weer van harte aanvaarden en eensgezind verder kunnen gaan. Dat lukt niet altijd, maar het is wel waar je het voor doet.

beperkte uitwerking

Daarbij is er nog een belangrijk verschil tussen schorsing en non-actiefstelling. Een schorsing treft alle ambtelijke werkzaamheden van de predikant. Zijn wangedrag maakt hem ongeschikt om als ambtsdrager namens Christus op te treden, ongeacht de aard van het werk en ongeacht de plaats waar hij zou willen optreden.

Maar bij non-actiefstelling is zulk wangedrag immers niet aan de orde en is het dus vaak voldoende wanneer de predikant voorlopig niet voorgaat in de kerkdiensten; hij kan dan nog steeds bezoeken brengen of catechisatie geven. Ook kan non-actiefstelling als regel beperkt blijven tot de eigen gemeente; de predikant kan dan nog steeds in andere kerken zonder beperking voorgaan. De kerkenraad zal bij zijn besluit tot non-actiefstelling hier dus wel duidelijkheid over moeten verschaffen. En weer kan de landelijke adviescommissie daar goed bij helpen.

B12 losmaking predikant

B12.1 Wanneer de kerkenraad oordeelt dat er gewichtige redenen zijn waarom de predikant de gemeente niet meer kan dienen, kan hij hem losmaken van de plaatselijke kerk.

B12.2 Ook wanneer een predikant voor een bepaalde tijd was geroepen en geen nieuwe roeping ontving, gaat de kerkenraad over tot losmaking.

B12.3 Het besluit van de kerkenraad tot losmaking behoeft de medewerking van de daartoe ingestelde landelijke commissie en de goedkeuring van de regionale vergadering.

B12.4 Wanneer de predikant dit wenst en de landelijke commissie hierover positief oordeelt, blijft de predikant na losmaking beroepbaar gedurende een door de regionale vergadering vast te stellen termijn.

B12.5 Een losgemaakte predikant die beroepbaar blijft, behoudt zijn bevoegdheid. De regionale vergadering wijst een kerkenraad aan die het toezicht houdt.

B12.6 Wanneer de predikant bij losmaking niet beroepbaar blijft of binnen de vastgestelde termijn geen nieuwe roeping ontvangt, verklaart de kerkenraad die op dat moment het toezicht houdt, onder goedkeuring van de regionale vergadering, zijn ambt voor beëindigd en verliest de predikant zijn bevoegdheid.

landelijke regeling:

B12 losmaking predikant

Losmaking geldt als een van de grootste schrikbeelden van een predikant. Het voelt als een mislukking: niemand wil me nog hebben. Hij heeft niets ernstigs misdaan, anders was hij wel geschorst en afgezet; en toch mag hij niet verder. Dat frustreert.

Het is bovendien geen tijdelijke maatregel, zoals non-actiefstelling, maar definitief: in deze kerk kom je niet meer aan de slag. En als het tegenzit, ook niet in andere kerken.

De kerkorde kan dit alles niet mooier maken dan het is. Wel is B12, samen met de landelijke regeling, zo opgezet dat het alle betrokkenen uitnodigt om onder alles nuchter te blijven en de schade niet onnodig te verergeren.

neutraal

B12.1 is tamelijk neutraal geformuleerd. De kerkenraad oordeelt dat er gewichtige redenen zijn waarom de predikant niet kan blijven. Dat kan van alles zijn. Geen kleinigheden; het moet 'gewichtig' zijn. Maar er hoeft niet per se een conflict aan ten grondslag te liggen. B12.2 noemt meteen al een andere mogelijke aanleiding: de predikant was geroepen voor een bepaalde tijd en die tijd is nu om. Ook wanneer een kerk wordt opgeheven terwijl er nog een predikant aan deze kerk verbonden is, is losmaking vaak de enige uitweg.

collega's op afstand

Leuk wordt het echter nooit. Dus is het belangrijk dat andere partijen meekijken. De landelijke commissie en de regionale vergadering moeten beide groen licht geven.

De inbreng van de regionale vergadering blijft overigens wel beperkt: zij gaat na of alles correct is verlopen. Ze doet geen eigen onderzoek en geeft geen eigen oordeel over de noodzaak tot losmaking. Dat is ook wel zo prettig voor de predikant en voor zijn regionale collega's: zij hoeven bijvoorbeeld niet uit te spreken of deze ene collega nog wel geschikt is voor zijn werk. Zij kijken alleen mee of de procedure zorgvuldig is afgerond.

De inbreng van de landelijke commissie is groter. Zij gaat na of de losmaking echt onvermijdelijk is. Daartoe spreekt ze met alle betrokkenen.

falende kerkenraad

Zoals gezegd kan de aanleiding voor losmaking divers zijn. Soms ligt het in omstandigheden waar zowel de kerkenraad als de predikant geen invloed op hebben. Dan valt niemand iets te verwijten en kan men in vrede tot een goede afwikkeling komen.

Soms ook is er sprake van duidelijke nalatigheid van de kerkenraad, of zelfs lomp optreden richting de predikant. De landelijke commissie zal daar mogelijk de vinger bij leggen. Het is echter niet direct reden om de losmaking tegen te houden; de schade kan zo groot zijn dat er weinig meer te lijmen valt. Wel kan de commissie er in zo'n geval op aandringen dat de kerkenraad een royale financiële regeling treft.

falende predikant

Gevoelig wordt het pas echt wanneer de commissie oordeelt dat de oorzaak voor de losmaking voor tenminste een belangrijk deel bij de predikant ligt. Het roept de vraag op of hij wel geschikt is voor het ambt van predikant.

B12.4 stelt deze vraag nadrukkelijk aan de orde. Want een losgemaakte predikant blijft als regel beroepbaar voor andere kerken. Als de losmaking laat zien dat hij het eigenlijk niet aankan, moet de landelijke commissie een nieuwe roeping voorkomen; anders is ze er mee schuldig aan wanneer het probleem zich straks in een andere kerk herhaalt, met alle schade van dien.

Omgekeerd kan het de kansen voor een nieuwe roeping bevorderen wanneer de landelijke commissie een positief getuigenis geeft over de betrokken predikant.

Hier ligt dus een zware verantwoordelijkheid voor de commissie. In bijzonder gevallen kan ze daarvoor externe hulp inschakelen. Maar het is onvermijdelijk om dit punt in ieder geval aan de orde te stellen. Uiteindelijk doet dat het meest recht aan alle betrokkenen, dus ook aan de predikant.

de wens van de predikant

B12.4 spreekt in dit verband over de wens van de predikant. Mogelijk mist hij de motivatie om nog in een andere kerk aan de slag te gaan. In dat geval hoeft de commissie zich niet nader uit te spreken

over zijn geschiktheid voor het ambt, en hoeft de regionale vergadering zijn beroepbaarheid niet te verlengen. De losmaking leidt dan tot beëindiging van zijn ambt, zegt B12.6. De situatie is dan vergelijkbaar met een ontheffingsaanvraag: de predikant wil zelf niet verder.

Maar meestal wil de predikant wel verder. Die wens is dan leidend. Wanneer bij voorbaat duidelijk is dat de reden voor de losmaking geen verhindering is voor een nieuwe roeping in een andere kerk, kan de landelijke commissie niet anders dan een positief oordeel geven. En de regionale vergadering kan niet anders dan daarin meegaan.

een andere kerkenraad

De mening van de kerkenraad wordt niet speciaal gevraagd. Die is immers niet meer van belang: deze kerk wenst afscheid te nemen van de predikant, en heeft daarom geen zeggenschap over het vervolg.

B12.5 zegt dat zelfs tijdens de periode dat de predikant nog op een nieuwe roeping wacht, er geen formele binding hoeft te blijven met de kerk. Een andere kerk kan dit overnemen. Wanneer er aan het afscheid een conflict ten grondslag lag, is dit ook wel zo prettig.

Ondertussen is de formulering van B12.5 wel zo open, dat de kerkenraad die toezicht houdt eventueel toch die 'oude' kerkenraad kan zijn. Denk aan de situatie die genoemd wordt in B12.2: de bepaalde tijd is om, maar de verhoudingen zijn evengoed hartelijk gebleven.

De toezichthoudende kerkenraad heeft in alle gevallen nog een belangrijke taak, afhankelijk van de vraag of de predikant wel of geen nieuwe roeping ontvangt.

Krijgt hij die wel, dan moet de kerkenraad hem een akte van ontslag meegeven, waarmee hij zich kan presenteren bij de nieuwe kerk en bij de nieuwe regionale vergadering.

Krijgt hij echter geen nieuwe roeping, dan is het de taak van deze kerkenraad om te verklaren dat het ambt van de predikant eindigt.

En weer geldt dat zo'n belangrijke wijziging in de kerkelijke positie van de predikant bekrachtigd moet worden door de regionale vergadering.

B13 schorsing en afzetting predikant

B13.1 De kerkenraad schorst een predikant die een openbare of in ander opzicht ernstige zonde begaat, zijn ambt verwaarloost of misbruikt, in strijd handelt met het verbindingsformulier of de ambtelijke waarschuwingen negeert.

B13.2 Een schorsing betreft zowel de bevoegdheid van de predikant in de plaatselijke kerk als zijn bevoegdheid in het kerkverband.

B13.3 Het besluit van de kerkenraad tot schorsing behoeft de medewerking van de daartoe ingestelde landelijke commissie.

B13.4 Een schorsing geldt voor een termijn van ten hoogste vier maanden. Indien nodig kan deze termijn met medewerking van de landelijke commissie eenmaal worden verlengd.

B13.5 De kerkenraad beoordeelt met medewerking van de landelijke commissie of na de schorsing afzetting moet volgen. Het besluit van de kerkenraad tot afzetting behoeft de goedkeuring van de regionale vergadering.

B13.6 Bij afzetting verliest de predikant zijn ambt en daarmee zijn bevoegdheid.

landelijke regelingen:

B13 schorsing predikant

B13 afzetting predikant

Schorsing, of zelfs afzetting, het gebeurt gelukkig niet zo vaak. Maar als het gebeurt, spelen de emoties vaak hoog op. Er zijn kerken om gescheurd. Dus is het zaak om een en ander goed te regelen.

ernstige zonde

Er moet sprake zijn van duidelijk wangedrag. B13.1 geeft een opsomming.

Een 'openbare zonde' is niet altijd een zware zonde, maar vraagt bij een ambtsdrager wel eerder om consequenties. Een predikant heeft een publiek ambt; wanneer hij dat in opspraak brengt door zich in het openbaar te misdragen, zal de kerk moeten reageren, ook als het slechts gaat om een incidentele misstap.

Stel dat de predikant op een feest iets te veel gedronken heeft en vuile taal uitslaat. Als dat een eenmalig gebeuren is waarover hij oprecht spijt betuigt, hoeft zo'n incident niet per se tot afzetting te leiden. Een tijdelijke schorsing kan dan volstaan. Maar met minder kan het eigenlijk ook niet: het is immers onverantwoord om een predikant die vrijdagavond publiek vuiltaal spuwt, op zondag ongehinderd het heilige Woord van God te laten verkondigen.

Als een zonde 'in ander opzicht ernstig' is, is er meestal meer aan de hand. Een predikant die een tijdlang een dubbelleven heeft geleid en daarbij anderen heeft beschadigd, zal als regel geen ambtsdrager kunnen blijven. Waarschijnlijk heeft hij wel berouw; ontmaskering van een dubbelleven voelt voor betrokkene vaak als een bevrijding. Hij wil graag schoon schip maken! De oprechtheid daarvan hoeft niet bij voorbaat te worden betwijfeld; we gunnen hem de genade van God. Maar als ambtsdrager kan hij niet meer functioneren.

aanspreken

B13.1 noemt verder 'verwaarlozing of misbruik' van het ambt. Denk aan een predikant die wel hecht aan de privileges en de eer van het ambt, maar geen zorg besteedt aan de leden van Christus' lichaam. Hij gebruikt ze slechts om er zelf beter van te worden.

Uiteraard kan een predikant onder zulke omstandigheden niet plompverloren worden geschorst. De ouderlingen zullen hem er eerst op aanspreken. Pas wanneer hij zich van deze 'ambtelijke waarschuwingen' stelselmatig niets aantrekt, is er reden tot schorsing. En waarschijnlijk ook tot afzetting.

Iets dergelijks geldt voor 'handelen in strijd met het verbindingsformulier'. Wanneer een predikant een opvatting verkondigt die afwijkt van het kerkelijk belijden, is dat nog geen reden om hem te schorsen, wel om hem daarop aan te spreken. Pas wanneer door die gesprekken duidelijk wordt dat de predikant zich welbewust afkeert van de Bijbelse leer, en dat ook wil blijven uitdragen, is er reden tot schorsing. Die schorsing – en eventueel afzetting – is dan echt noodzakelijk: een kerkenraad mag niet toelaten dat de predikant de gemeente wegdrijft van Gods waarheid.

Dat geldt ook wanneer de predikant – ondanks wat hij heeft beloofd in het verbindingsformulier – weigert om zich tegenover de ouderlingen te verantwoorden. Dan hoeft de kerkenraad niet lang te wachten met een schorsing.

advies

De kerkenraad neemt vooraf contact op met de landelijke commissie kerkelijke adviezen (CKA). Net als bij de non-actiefstelling (zie bij B11) beperkt deze commissie zich tot een advies aan de kerkenraad. Ze gaat niet zelf als rechter oordelen over de predikant; dat zou immers een gedegen onderzoek vergen. Wanneer de kerkenraad eenmaal de weg op gaat van schorsing, is voor zo'n nieuw onderzoek meestal geen tijd meer. De commissie zal zich als regel beperken tot het aanhoren van wat de kerkenraad heeft onderzocht, en daar een advies aan verbinden.

De schorsing komt daarmee geheel voor verantwoordelijkheid van de kerkenraad.

Wel zal de commissie de kerkenraad blijven begeleiden in het vervolgproces. Schorsing is immers een tijdelijke maatregel, voor hooguit vier maanden. In die vier maanden moet duidelijk worden of de schorsing tot afzetting moet leiden. De commissie helpt de kerkenraad om daarover een verantwoord besluit te nemen.

regionale vergadering

Wanneer de kerkenraad afzetting onvermijdelijk vindt, legt hij dit eerst nog voor aan de regionale vergadering. En in dit geval is het oordeel van de regionale vergadering van groot gewicht. Bij andere

zaken rond de predikant hoeft ze meestal niet meer te doen dan controleren of alles correct is verlopen; in het geval van afzetting moet de regionale vergadering ook zelf tot de conclusie komen dat het wangedrag van de predikant zijn afzetting noodzakelijk maakt. Daarmee heeft de regionale vergadering dus een beslissende stem.

In het geval van afzetting is dat ook terecht. Want het gaat nu niet meer om vragen van het kaliber 'is deze predikant wel geschikt' (vergelijk B12): daar willen de collega's in de regionale vergadering zich liever niet aan branden. Het gaat nu echter om duidelijk wangedrag, of ernstige zonde, om verzet tegen Gods waarheid. Dat heeft niets met collegialiteit te maken, maar alles met kerkelijke helderheid. Hier moeten de kerken kleur bekennen. Het gaat om een typisch kerkelijk oordeel, te nemen door een kerkelijke vergadering.

over de hele linie

Zowel een schorsing als afzetting beperkt zich niet tot het functioneren van de plaatselijke kerk. Bij non-actiefstelling is dat meestal wel het geval (zie B11): de predikant kan dan nog steeds voorgaan in andere kerken. Die bevoegdheid hoeft door non-actiefstelling niet te worden aangetast.

Zelfs kan non-actiefstelling slechts van toepassing zijn voor een deel van het ambtswerk, waardoor de predikant bijvoorbeeld tijdelijk niet mag preken, maar wel bezoeken mag afleggen.

Bij schorsing en afzetting gaat het echter om ernstige misdragingen. Dat maakt elk optreden van deze predikant onmogelijk, niet alleen in de kerkdienst, maar ook bij de gemeenteleden aan huis. En niet alleen in de eigen kerk, maar ook in andere kerken.

Zowel schorsing als afzetting worden daarom gecommuniceerd met alle Nederlandse Gereformeerde Kerken, om hen te waarschuwen: nodig deze predikant niet meer uit, want hij is niet betrouwbaar gebleken en raakt dus (in het geval van schorsing eerst tijdelijk) zijn bevoegdheid kwijt.

financiële regeling

Wie zich ernstig misdraagt, heeft geen recht op een beloning. Bij afzetting vervalt daarom het recht op levensonderhoud.

Tegelijk mag een kerkenraad zich op dat moment niet volledig aan zijn verantwoordelijkheid onttrekken. Er zijn goede redenen om barmhartig te zijn. Denk aan het gezin van de predikant, dat misschien geen enkele schuld draagt maar nu wel met de gevolgen moet leven. Of denk aan de predikant zelf: je wilt voorkomen dat hij nog verder wegzakt. Liever werk je er als kerk aan mee dat hij vanuit Gods genade zijn leven opnieuw kan opbouwen.

Daarom spreekt de landelijke regeling over een financiële regeling. Hoe die wordt ingevuld, hangt af van de omstandigheden. De landelijke regeling vermeldt alleen de partijen die erbij betrokken moeten worden om tot een rechtvaardige oplossing te komen.

B14 ambt van ouderling

B14.1 De ouderlingen geven leiding aan de opbouw van de gemeente als lichaam van Christus.

B14.2 De ouderlingen zijn verantwoordelijk voor het kerkelijk toezicht op de leden van de gemeente. Zij zoeken hen op en moedigen hen aan tot een leven met de Heer.

B14.3 De ouderlingen zien toe op de ambtsdienst van elke ambtsdrager. In het bijzonder waken zij over de verkondiging van het Woord van God en de bediening van de sacramenten. Ook zien zij toe op de overige werkers in de kerk.

B14.4 De ouderlingen kunnen taken onderling verdelen. Ook kunnen zij zich laten bijstaan door andere gemeenteleden of door een kerkelijk werker.

De invulling van het ambt, speciaal het ambt van ouderling, verschilt van tijd tot tijd en van plaats tot plaats. Dat hoeft geen probleem te zijn. De kerkorde geeft dan ook geen uitputtende omschrijving van alles wat een ouderling zou moeten of mogen doen. In plaats daarvan benoemt de kerkorde drie kerntaken.

leiding

De eerste kerntaak is wat B14.1 noemt 'leiding geven'. De ouderlingen zijn typisch de bestuurders in de kerk. Zij ontwikkelen beleid en voeren dat voor een belangrijk deel ook zelf uit. Daarbij noemt B14.1 als doel van dit kerkbestuur dat de gemeente zal worden opgebouwd. Het gaat immers niet enkel om de kerk als stevig instituut of financieel gezonde organisatie; het gaat er vooral om dat de gemeente van Christus zichzelf kan opbouwen door de liefde, zoals Paulus schrijft in Efeziërs 4 vers 16.

opzoeken

B14.2 zegt dat de ouderlingen daarbij oog moeten hebben voor de enkeling, voor ieder gemeentelid afzonderlijk, net zoals Christus Jezus zelf dat had.

Dit kerkelijk toezicht is zowel bedoeld om de gemeenteleden aan te moedigen als om een gemeentelid waar nodig te waarschuwen. Dat laatste aspect, met de eventuele maatregelen die een kerkenraad in dat kader kan nemen, wordt nader beschreven in een afzonderlijk hoofdstuk van de kerkorde: hoofdstuk D.

B14.2 noemt als onmisbaar instrument voor dit kerkelijk toezicht dat de ouderlingen de gemeenteleden opzoeken. En wel in de meest letterlijke zin: kijken waar ze zijn, en als ze moeilijk bereikbaar blijken, inspanning leveren om hen toch te vinden.

Terecht werd hieraan vroeger de term 'huisbezoek' verbonden. De ouderlingen houden geen spreekuur waar gemeenteleden naar toe kunnen komen; zij gaan zelf op pad, en komen bij iedereen aan huis.

Het doel van deze bezoeken gaat dieper dan een algemeen 'meeleven'. Een ouderling hoeft zich niet te ontwikkelen tot huisvriend. Hij mag echt komen als ambtsdrager, om namens Christus te peilen of dit gemeentelid nog op zijn Heer betrokken is. Zo ja, dan zal hij hem stimuleren om dat vol te houden; zo nee, dan zal hij hem aansporen om de relatie met God en Christus te vernieuwen.

onderling

B14.3 geeft aandacht aan een bijzondere vorm van kerkelijk toezicht: het toezicht op de ambtsdienst. De ouderlingen letten op elkaar en op de andere ambtsdragers, de predikant en de diakenen. Dat mag gebeuren in een collegiale sfeer (vergelijk B1.3). Ze vragen elkaar of ieder het nog kan volhouden, of er voldoende vreugde is in het werk, of dat iemand juist tegen problemen oploopt. Maar ook sporen ze elkaar aan om zich in dienst te blijven stellen van Christus als Heer en hun ambt niet te verwaarlozen.

prediking

Speciaal, zegt B14.3, letten de ouderlingen op de verkondiging van het Woord van God en de bediening van de sacramenten, het werkveld dus van de predikant.

Zij hoeven zich daarbij niet op te stellen als leermeesters, alsof zij de predikant moeten vertellen hoe hij preken moet. Als het goed is, weet de predikant dat beter dan zij. Veel meer letten de ouderlingen erop of de predikant trouw is in zijn werk, of hij de Bijbel recht doet, zijn belofte nakomt dat hij zijn woorden zal toetsen aan de belijdenisgeschriften van de kerk, en of zijn prediking bijdraagt aan de opbouw van de gemeente.

Zeker bij dit aspect is het van belang dat de ouderlingen samen optrekken. Laat het niet zo zijn dat één ouderling de predikant op het matje roept; laat het zo zijn dat de predikant in de kring van de ouderlingen wordt bevraagd en gelegenheid krijgt om te delen hoe hij zijn werk opvat en inricht. Het toezicht beperkt zich overigens niet tot het optreden van de eigen predikant; ook als een gastspreker voorgaat, zijn de ouderlingen verantwoordelijk voor het toezicht op zijn prediking. Wel zal dat toezicht minder structureel kunnen zijn dan wanneer het de eigen predikant betreft.

blijvend verantwoordelijk

B14.3 noemt verder het toezicht op 'de overige werkers in de kerk'. Dat grijpt terug op B2.2, waar staat dat de kerkenraad andere gemeenteleden kan inschakelen bij de uitvoering van zijn taken. En

het grijpt vooruit op B14.4, waar dit speciaal wordt toegepast op de ouderlingen: zij kunnen gebruik maken van de dienst van andere gemeenteleden of van een kerkelijk werker.

In al die gevallen blijven de ouderlingen zelf verantwoordelijk; overlaten is niet hetzelfde als loslaten. Wanneer bijvoorbeeld de ouderlingen het structureel bezoeken van zieken en ouderen overlaten aan andere gemeenteleden, blijft het van belang dat de ouderling van tijd tot tijd checkt of de betrokken gemeenteleden inderdaad bezoek ontvangen en of dat bezoek aan zijn doel beantwoordt.

B14.4 beschrijft namelijk geen vierde kerntaak, maar noemt enkele legitieme middelen om te voorkomen dat het werk de ouderlingen te veel zou belasten.

Wanneer zij taken onderling verdelen, moeten ze er wel voor zorgen dat er verbinding blijft. Verkokering is nergens heilzaam, en zeker niet in de kerk. Het is waardevol wanneer alle ouderlingen elkaar blijven ontmoeten, met elkaar delen wat ze doen, en samen verantwoordelijkheid blijven dragen.

B15 ambt van diaken

B15.1 De diakenen stimuleren de gemeente om, gedreven door Gods liefde voor de wereld, goed te doen aan alle mensen.

B15.2 De diakenen geven zorg aan de leden van de gemeente die in hun leven moeite ervaren. Ze bieden hun troost en praktische ondersteuning.

Net als het ambt van ouderling zal ook het ambt van diaken van tijd tot tijd en van plaats tot plaats sterk kunnen verschillen. In ieder geval is het een zeer veelzijdig ambt, dat het vertrouwen op Gods genade koppelt aan praktische hulp, zowel in de kerkelijke samenleving als daarbuiten.

hulp en troost

B15 oogt bij de genoemde veelzijdigheid misschien wat karig. Dat zou het inderdaad zijn wanneer dit artikel bedoeld was om alle aspecten van het diaconaat te beschrijven. In plaats daarvan trekt het artikel twee hoofdlijnen.

Daarbij klinkt B15.2 vanouds nog het meest vertrouwd. Diakenen geven hulp aan wie in de gemeente hulp nodig heeft. Zij doen dat wel als ambtsdragers, als gezanten van Christus. Dus beperken ze zich niet tot financiële tegemoetkomingen of het regelen van een kook- of rijrooster. Ze plaatsen dit in het kader van de hulp die Christus ons geeft, de liefde van zijn Vader voor Hem en voor zijn leden. De 'praktische ondersteuning' die B15.2 noemt, kan ook inhouden dat de diakenen iemand begeleiden naar instanties buiten de kerk. Als daar deskundigheid te vinden is die de diakenen zelf missen, hoeven ze zich niet te schamen om iemand door te verwijzen. Als het maar niet betekent dat de diakenen zelf hun handen van iemand aftrekken. Zij blijven namens Christus betrokken.

de hele gemeente

B15.1 gaat hieraan vooraf. Want ook binnen de kerk kan het niet zo zijn dat alleen de diakenen druk zijn met hulp bieden, en dat de andere gemeenteleden het met liefde aan hen overlaten.

De diakenen zullen regelmatig een beroep doen op alle gemeenteleden om bij te dragen aan het hulpbetoon in de gemeente. Zij kunnen immers alleen financieel bijstand verlenen als de diaconale kas steeds weer door de hele gemeente wordt aangevuld. Zij kunnen alleen een kook- of rijrooster samenstellen, als andere gemeenteleden bereid zijn om zich op die manier te laten inroosteren.

de hele samenleving

Maar B15.1 kijkt verder. De gemeente kan haar betoon van liefde niet beperken tot de eigen kring. Zij mag zich net als Christus uitstrekken naar alle volken, naar alle culturen, naar alle lagen van de bevolking.

De gemeente hoeft niet alle problemen van de wereld op haar nek te nemen. Zij is Christus niet.

Maar ze mag wel naar Christus verwijzen, door aandacht te hebben voor alle soorten van problemen

in de samenleving, en vanuit het geloof in Gods oplossing te doen wat haar handen vinden om te doen.

B16 roeping van ouderlingen en diakenen

B16.1 De roeping van ouderlingen en diakenen vindt plaats door de kerkenraad, met medewerking van de gemeente.

B16.2 De kerkenraad vraagt de gemeente om belijdende leden voor te dragen die kunnen dienen als ouderling of diaken. De plaatselijke regeling kan nadere voorwaarden stellen.

B16.3 De kerkenraad beoordeelt de geschiktheid van de voorgedragen kandidaten. Wanneer er meer geschikte kandidaten zijn dan benodigd, laat de kerkenraad de belijdende leden van de gemeente kiezen.

B16.4 Nadat de bewilliging van de gemeente is verkregen vindt de bevestiging plaats in een kerkdienst.

B16.5 De kerkenraad roept ouderlingen en diakenen voor een bepaald aantal jaren. Als regel treedt elk jaar een evenredig deel van hen af.

Het is in vrijwel elke kerk een jaarlijks terugkerend gebeuren: de zoektocht naar nieuwe ouderlingen en diakenen. Een hele uitdaging, waarbij de grootste uitdaging is om dit proces geestelijk te houden. De kerkorde geeft daarvoor enkele aanzetten.

roeping

Om te beginnen: het gaat net als bij de predikanten over roeping. Doorslaggevend is niet of jij het ziet zitten om gedurende drie of vier jaar een aantal avonden in de week op pad te zijn voor de kerk, en of jij het ziet zitten om tot laat in de avond te vergaderen en of jij het ziet zitten om de verantwoordelijkheid te dragen voor alles wat er gebeurt in de kerk en de kritische opmerkingen daarover te incasseren. Want als dat doorslaggevend zou zijn, is het niet meer dan logisch dat de meesten bedanken voor de eer.

Maar het is ontroerend om mee te maken als er – soms in verrassend grote aantallen – mensen opstaan in de gemeente die zeggen: dit is belangrijk, dit vraagt de HEER van ons, hier zijn wij om Hem te dienen. Als Hij ons roept, zullen wij gaan.

voordracht

Net als in B4 komt de roeping kerkordelijk voor rekening van de kerkenraad, maar wel met medewerking van de gemeente. Zie bij B4 voor verdere toelichting, speciaal als het gaat over de verhouding tussen B16.1 en B16.4 (= B4.1 en B4.6)

B16 geeft vergeleken met B4 wel meer invulling aan de medewerking van de gemeente. Want wordt een predikant meestal gezocht buiten de gemeente, ouderlingen en diakenen komen juist uit de eigen gemeente.

B16.2 is ontleend aan Handelingen 6, waar de apostelen de hele gemeenschap bijeenroepen en vragen om zeven mannen voor te dragen die benoemd kunnen worden tot leiders met een bijzondere taak. Hoe dat precies verlopen is, staat er niet bij, maar het zal niet zijn dat al die duizenden leden ieder voor zich een briefje maakten met zeven namen. Er was waarschijnlijk een vorm van onderling beraad, van samen rondkijken naar wie de Geest ons aanwijst.

Het zou mooi zijn als dat ook nu in elke gemeente zou gebeuren. Dus niet dat iedereen voor zichzelf een lijstje maakt en dat instuurt, maar dat er in de wijk of de kring wordt overlegd: wie hebben wij in ons midden die we kunnen voordragen als ouderling of diaken?

voorwaarden

B16.2 voegt nog toe dat de plaatselijke regeling voorwaarden kan stellen. Een kerk kan er bijvoorbeeld plaatselijk voor kiezen om geen vrouwen toe te laten als ambtsdrager, of alleen het diakenambt voor vrouwen open te stellen.

Ook kan de plaatselijke regeling grenzen stellen aan familieverhoudingen, bijvoorbeeld de regel dat personen die afkomstig zijn uit hetzelfde gezin niet tegelijk mogen dienen in hetzelfde ambt. Zulke regels zijn niet landelijk voorgeschreven; het kan per plaats verschillen of ze gewenst en zinvol zijn en hoe dan precies de grens wordt getrokken. Vandaar de verwijzing naar de plaatselijke regeling. Zegt die er niets over, dan gelden er geen nadere beperkingen dan de ene die genoemd wordt in B16.2: het moeten belijdende leden zijn, gemeenteleden die zich publiek hebben uitgesproken over hun geloof in Christus Jezus (vergelijk C3 en C5). Zij mogen de gemeente voorgaan.

geschiktheid

B16.3 spreekt over de geschiktheid van de kandidaten, en pas daarna over hun beschikbaarheid. In de praktijk zal die volgorde vaak worden omgedraaid. Dat hoeft niet erg te zijn: de kerkenraad hoeft niet zo streng te selecteren dat alleen perfecte kandidaten overblijven. Hij mag genoeg nemen met de mensen die de Geest hem vanuit de gemeente aanreikt, ook als dat zwakke broeders of zusters zijn.

Toch blijft altijd gelden dat de kerk ambtsdragers zoekt, mensen die zich willen laten afvaardigen door Christus en zich dus willen laten leiden door zijn Geest. Het is goed om dat aspect telkens weer voorop in de aandacht te plaatsen.

kiezen

De nazin van B16.3 verwerkt de oude mogelijkheid uit DKO art. 22, dat de kerkenraad een dubbel aantal kandidaten aan de gemeente kon voorstellen, waarvan dan door verkiezing de helft moest overblijven. De andere optie was dat de kerkenraad precies zoveel kandidaten voorstelde als er benodigd waren.

Zowel in het AKS (art. 4) als in de KO1978 (art. 20) en de KO2014 (art. B25.4) werd de verkiezing uit een dubbel aantal tot regel. Alleen 'eventueel' kon het zonder verkiezing.

Inmiddels is de optie zonder verkiezing heersende praktijk, omdat er meestal niet meer kandidaten beschikbaar zijn. Toch zijn er nog steeds kerken waar men de weelde ervaart van meer geschikte kandidaten dan er benodigd zijn. Dan legt de kerkenraad de laatste keus bij de gemeente.

In navolging van AKS art. 4 en KO2014 art. B25.4 beperkt de kerkorde de kring van stemgerechtigden tot de belijdende leden. Alleen belijdende leden kunnen ambtsdrager zijn (B16.2); alleen belijdende leden mogen daarom mede beoordelen wie daarvoor geschikt is.

bewilliging

Voor het belang van de 'bewilliging' door de gemeente (B16.4) zie bij B4. Voor de uitvoering, zie F3.2. Het gaat erom dat de gemeente niet passief ambtsdragers ontvangt, maar opgeroepen wordt om medeverantwoordelijk te zijn voor de bevestiging van juist deze personen. Als iemand vindt dat het om Gods wil niet kan, laat hij het dan nu zeggen! Maar brengt niemand bezwaren in, dan mag de kerkenraad dat interpreteren als actieve en hartelijke aanvaarding van de nieuwe ambtsdragers door de gemeente.

Deze vorm is beter dan de vorm die soms nog wordt gepraktiseerd: dat de kerkenraad de gemeente ook laat stemmen als er op grond van B16.3 niets te kiezen viel. Zo'n stemming heeft een negatief karakter: terwijl B16.3 vraagt om een positieve keus uit meerdere geschikte kandidaten, biedt zo'n stemming zonder keuze de gemeente gelegenheid om een kandidaat 'weg te stemmen'. Onduidelijk blijft dan echter wat de reden is waarom de gemeente de betrokken kandidaat-ambtsdrager afwijst. Dat kunnen persoonlijke antipathieën zijn of andere oneigenlijke overwegingen.

Daarom is B16.4 in de vorm van F3.2 beter: als er geldige bezwaren zijn, laten die dan expliciet op tafel komen.

Voor de manier waarop de kerkenraad zulke bezwaren dient te behandelen, zie F4.

tijdelijk

Een predikant wordt als regel geroepen voor het leven; ouderlingen en diakenen voor een beperkt aantal jaren, meestal drie of vier.

De reden daarvoor is niet, zoals vaak gedacht, dat het ambtswerk zo zwaar is dat je iemand er niet te lang mee mag belasten. Want het effect is nog maar al te vaak dat ouderlingen en diakenen meer oppakken of toegeschoven krijgen dan ze eigenlijk kunnen volhouden 'omdat het toch maar voor een paar jaar is'. Terwijl het veel gezonder is, voor de persoon en voor het werk, om het zo te verdelen dat je het bij wijze van spreken eindeloos zou kunnen volhouden.

De reden voor de beperking tot een aantal jaren is wel dat we willen voorkomen dat enkele personen de gemeente gaan overheersen. Hoe goed iemand als ouderling ook functioneert, of denkt te functioneren, na verloop van tijd zal hij moeten aftreden om plaats te maken voor een ander.

Ondertussen zorgt de moeite om nieuwe ouderlingen en diakenen te vinden, er wel voor dat deze laatste regel in de praktijk nogal eens wordt opgerekt.

Dan krijgt een ouderling 'verlenging', aanvankelijk voor een jaar, naderhand soms voor meer jaren. Zeker in een slinkende gemeente zie je nogal eens dat de paar ouderlingen die nog zijn overgebleven, tot ver na hun oorspronkelijke termijn aanblijven, omdat ze weten dat wanneer zij aftreden, niemand hun plaats zal innemen.

Zulke ouderlingen verdienen respect, maar evengoed ook aflossing. Ze kunnen daarvoor de regionale vergadering te hulp roepen (vergelijk hierover B19.4, met bijbehorende regeling). Misschien is het onvermijdelijk dat de kerk wordt opgeheven, of samengevoegd met een andere. Misschien ook is het nodig om de gemeente meer te activeren, zodat er alsnog gemeenteleden bereid blijken om een aantal jaren te dienen als ambtsdrager. Juist iemand van buiten de gemeente kan zo'n proces soms beter op gang brengen dan de al zittende ambtsdragers.

B17 ontheffing ouderling of diaken

B17.1 Wie geroepen wordt tot of bevestigd is in het ambt van ouderling of diaken, kan ontheffing vragen.

B17.2 Wanneer de kerkenraad ontheffing verleent, maakt hij dit aan de gemeente bekend.

Als het gaat om een roeping, en als je belijdt dat het uiteindelijk een roeping is van Godswege, dan kun je die niet zomaar afwijzen. Het is tamelijk ongeestelijk om eenvoudig mee te delen: 'ik doe het niet' of 'ik moet ermee stoppen'.

Wat wel kan, is ontheffing vragen.

meedenken

Wezenlijk voor het vragen van ontheffing is dat je de kerkenraad laat meedenken over de moeite die je ervaart. Misschien vind je jezelf minder geschikt; vertel dan de kerkenraad over de beperkingen die je ervaart. Misschien denk je onvoldoende tijd vrij te kunnen maken; deel dat probleem dan met de kerkenraad.

Laat het vervolgens aan de kerkenraad over om te beslissen: nu we dit van jou hebben gehoord, ontheffen we je van de roeping die we eerst hadden gedaan.

Dan is de ontheffing dus echt een besluit van de kerkenraad, niet van de betrokkene.

aanpassen

Want het is ook mogelijk dat de kerkenraad zegt: ondanks de bedenkingen die je noemt, houden we je roeping staande. Daarmee zegt de kerkenraad iets moois: we aanvaarden je, met al je beperkingen. En tegelijk belooft de kerkenraad daarmee dat hij met de beperkte mogelijkheden van de betrokken ouderling of diakenen rekening zal houden, en hem niet meer zal belasten dan hij aankan.

In het bijzonder geldt dat als iemand aangeeft dat hij er naar zijn mening te weinig tijd voor vrij kan maken. Dan kan de kerkenraad niet enkel zeggen 'we hebben het allemaal druk, probeer het toch maar'. De kerkenraad zal het werk dan zo moeten organiseren en eventueel aanpassen dat het voor deze ouderling en diaken goed is vol te houden, ook in de weinige tijd die hij daarvoor beschikbaar heeft.

Hoe meer een kerkenraad deze aanpak consequent toepast, des te minder zal gebeuren wat nu vaak praktijk is: dat betrokkene zelf een afweging maakt en het (negatieve) resultaat als mededeling neerlegt bij de kerkenraad. Op dat moment kan de kerkenraad niet veel anders dan de beslissing respecteren. Je kunt iemand immers niet tegen zijn wil benoemen of bevestigen.

openheid

B17.2 spreekt voor zich. Het staat vooral in de kerkorde om het vast te leggen als recht van de gemeente. Ook in bijzondere situaties, bijvoorbeeld als de persoon om wie het gaat liever niet wil dat de gemeente hoort over zijn motieven, moet de kerkenraad de gemeente informeren over de verleende ontheffing.

Meestal werkt het goed om daarbij toch iets te vertellen over de redenen voor ontheffing. Openheid voorkomt geruchtvorming en stimuleert het meeleven.

Maar als de persoon zelf niet wil dat de gemeente iets hoort over wat hij als privé beschouwt, moet de kerkenraad daarin berusten. De informatie naar de gemeente beperkt zich dan tot de kale mededeling dat aan de betrokkene ontheffing is verleend.

B18 schorsing en afzetting ouderling of diaken

B18.1 De kerkenraad schorst een ouderling of diaken die een openbare of in ander opzicht ernstige zonde begaat, zijn ambt verwaarloost of misbruikt of de ambtelijke waarschuwingen negeert.

B18.2 Het besluit van de kerkenraad tot schorsing behoeft de medewerking van de daartoe ingestelde landelijke commissie.

B18.3 Een schorsing geldt voor een termijn van ten hoogste vier maanden. Indien nodig kan deze termijn met medewerking van de landelijke commissie eenmaal worden verlengd.

B18.4 De kerkenraad beoordeelt of na de schorsing afzetting moet volgen. Het besluit van de kerkenraad tot afzetting behoeft de goedkeuring van de regionale vergadering.

landelijke regelingen:

B18 schorsing ouderling of diaken

B18 afzetting ouderling of diaken

Dit artikel komt in hoge mate overeen met B13, dat handelt over de schorsing en afzetting van een predikant. Zie dus ook de toelichting aldaar.

Bij een predikant zijn de consequenties wel ingrijpender; vandaar dat B13 iets meer bepalingen kent dan B18.

geen landelijke communicatie

Het grootste verschil is dat een predikant landelijk bevoegd is, terwijl een ouderling of diaken alleen ambtsdrager is in de eigen plaatselijke kerk.

Een schorsing of afzetting van een ouderling of diaken wordt daarom, anders dan in het geval van een predikant, niet landelijk gecommuniceerd met alle andere kerken.

de regionale vergadering

Wel horen bij afzetting de andere kerken in de regionale vergadering ervan; zij moeten namelijk beoordelen of het besluit van de kerkenraad tot afzetting terecht is.

Dat dient ter bescherming van de betrokken ouderling of diaken. Stel dat zijn schorsing vooral te herleiden is tot een meningsverschil binnen de kerkenraad, dat vervolgens escaleerde tot een stevig conflict. Dan is het de vraag of de geschorste ouderling of diaken werkelijk zwaar gezondigd heeft; misschien is het eigenlijk alleen dat hij moet wijken voor de mening van de meerderheid.

Als het goed is, heeft de landelijke commissie kerkelijke adviezen, die volgens B18.2 medewerking moet verlenen, daar dan al de vinger bij gelegd. Deze commissie brengt echter alleen advies uit; ook als dat kritisch is, kan ze de kerkenraad nog niet stoppen. De regionale vergadering kan dat wel. Als

zij haar goedkeuring weigert, gaat de afzetting niet door en zal de kerkenraad een andere route moeten kiezen.

B19 vervanging

B19.1 Wanneer een kerk geen predikant heeft, nodigt de kerkenraad andere predikanten of preekbevoegden uit om in de kerkdiensten voor te gaan.

B19.2 Bij afwezigheid van een predikant kan de kerkenraad een ouderling machtigen om het avondmaal te bedienen.

B19.3 Wanneer een kerk geen diakenen heeft, behartigen de ouderlingen hun taak.

B19.4 Wanneer een kerk minder dan twee ouderlingen heeft, besluit de regionale vergadering over de gevolgen.

landelijke regeling:

B19 kerk zonder ouderlingen

Niet elke kerk beschikt over voldoende ouderlingen, diakenen en een predikant. Meestal is dat goed op te vangen. Maar wanneer wordt het spannend, hoe los je dat op en waar ligt eventueel de grens? Daarover gaat dit artikel.

vacant

B19.1 begint bij de situatie die zich het meest voordoet: een kerk die geen eigen predikant heeft, een zogenaamde 'vacante' kerk. Het ligt voor de hand dat de kerkenraad dan andere predikanten uitnodigt, of iemand die geen predikant is maar wel preekbevoegd (B8). Zoals een kerkenraad dat ook doet als er wel een predikant is; die zal immers niet alle kerkdiensten voor zijn rekening kunnen nemen.

Toch is B19.1 geen open deur. Enerzijds doet het een appel op vacante kerken om zich niet enkel te behelpen met voorgangers uit eigen gemeente zonder preekbevoegdheid; anderzijds doet het een appel op kerken die wel een predikant hebben, en op die predikanten zelf, om een uitnodiging van een vacante kerk serieus te nemen en zo mogelijk in de nood daar te voorzien.

avondmaal

B19.2 zoomt in op een speciale situatie: een gemeente wil het avondmaal vieren, maar heeft geen eigen predikant en kon voor deze ene kerkdienst ook geen andere vinden. Of ze heeft wel een eigen predikant, maar deze is bijvoorbeeld wegens ziekte niet in staat om voor te gaan.

In dat geval hoeft het avondmaal niet uitgesteld te worden; een ouderling kan het bedienen. Dus niet een willekeurig gemeentelid, ook niet iemand die bijzondere preekbevoegdheid heeft, maar een geroepen ambtsdrager, iemand die het sacrament namens Christus kan uitdelen.

De vraag komt dan op of dit niet ook voor de doop zou kunnen gelden. De kerken zijn daar terughoudender in, omdat de doop voor de dopeling een eenmalig gebeuren is. Die doop gaat levenslang met hem mee, ook als hij zou overgaan naar een andere kerkgemeenschap (vergelijk C4.3). Dan is het voor de betrokken dopeling en voor de erkenning van zijn doop waardevol als die doop is bediend door iemand die daartoe volledig bevoegd was.

diakenen

B19.3 zegt in feite dat een kerk zonder diakenen kan. Maar niet zonder diaconale zorg!

Dat de ouderlingen die taak dan behartigen, wil uiteraard niet zeggen dat zijzelf al het werk erbij gaan doen. Vergelijk B15.1: juist het diaconaat vraagt om een actieve inzet van de gemeente.

Maar met name voor kleine kerken is het met deze bepaling mogelijk om het onderscheid tussen ouderlingen en diakenen weg te nemen. Dat kan er namelijk toe bijdragen dat de kerk langer zelfstandig kan bestaan, omdat er op deze manier wel voldoende ouderlingen overblijven.

ouderlingen

Want een kerk kan niet zonder ouderlingen! Zonder predikant kan wel (B19.1), zonder diakenen ook (B19.3), maar zonder ouderlingen niet. Zij geven immers leiding aan de opbouw van de gemeente en zien toe op haar leden en op de ambtelijke dienst; zij zijn als het ware de herders die de gemeente bij Christus moeten bewaren. Zonder ouderlingen raakt de gemeente verstrooid of wordt ze overgeleverd aan enkelingen die de macht grijpen. Alleen met voldoende ouderlingen kan een kerkenraad functioneren en kan de kerk zich in de samenleving handhaven als zelfstandige rechtspersoon (G2.1).

minimaal

B19.4 legt de grens bij twee ouderlingen. Dat is echt minimaal; voor een goed functionerende kerkenraad heb je toch eigenlijk wel minstens drie ambtsdragers nodig. Maar zijn er zelfs minder dan twee ouderlingen, dan kan de kerk echt niet meer zelfstandig voortbestaan. Dan moet de regionale vergadering ingrijpen. In de bijbehorende landelijke regeling wordt dat nader uitgewerkt: soms leidt het tot revitalisering van de gemeente, soms leidt het tot opheffing van de betrokken kerk. Dat ingrijpen door de regionale vergadering is nog steeds nodig wanneer er naast één ouderling toch ook een predikant is. In een vergrijzende, slinkende gemeente is dat soms de situatie die dreigt te ontstaan. Dan zijn er weliswaar nog steeds twee ambtsdragers die de kerkenraad zouden kunnen dragen. Toch is het te weinig, omdat de ouderlingen immers speciaal moeten toezien op de ambtsdienst van de predikant (B14.3). Dat vergt weer minimaal twee ouderlingen.

B20 kerkelijk werker

B20.1 De kerkenraad kan een kerkelijk werker benoemen om naast de ambtsdragers taken in de gemeente uit te voeren.

B20.2 De kerkenraad houdt zich voor profiel, taken en positie van de kerkelijk werker aan de landelijke regeling.

landelijke regeling:

B20 kerkelijk werker

Het fenomeen 'kerkelijk werker' heeft zich vanuit de praktijk ontwikkeld, en kreeg pas later een plek in het kerkelijk recht. Dat levert een bepaalde spanning op, die ook in deze kerkorde nog niet wordt opgelost.

ontwikkeling

Aanvankelijk was de kerkelijk werker iemand die door de kerkenraad werd aangesteld om de ouderlingen te ondersteunen in het bezoeken van gemeenteleden (zie nog steeds B14.4). Vervolgens ontstond het verlangen om de kerkelijk werker, vanuit zijn speciale vertrouwdheid met deze gemeente, van tijd tot tijd te laten voorgaan in de kerkdienst. Om daaraan tegemoet te komen kwam er de mogelijkheid voor een kerkelijk werker om bijzondere preekbevoegdheid aan te vragen (B8).

Zo groeide de kerkelijk werker uit tot iemand die bijna hetzelfde werk doet als een predikant, maar dan zonder ambtelijke bevoegdheid.

verlegenheid

Dat stelt de kerken voor vragen. Hoe wezenlijk vinden wij het dat het toezicht op de gemeente en op de leden van de gemeente wordt gedaan door ambtsdragers? Hoe wezenlijk vinden wij het dat de verkondiging van het Woord van God wordt gedaan door een ambtsdrager, die bovendien een academische theologische opleiding heeft gehad? Hoe belangrijk vinden wij het dat de verkondiger van het Woord van God een eigensoortige rechtspositie heeft? Of zou dit alles ook gedaan kunnen worden door een werknemer van de kerk met een Hbo-opleiding en een standaard arbeidsovereenkomst?

De verlegenheid hierover vertaalt zich in een summier B20. De kerkelijk werker is er, daar kunnen we niet omheen. Maar voor de rest weet de kerkorde er niet veel over te zeggen. Daarvoor is eerst een fundamentele bezinning nodig.

Aanzetten voor die bezinning zijn er zeker wel, zowel in de eigen kerkgemeenschap als bijvoorbeeld ook in de Protestantse Kerk Nederland. Deze aanzetten hebben echter nog niet geleid tot eenduidige conclusies die op algemene aanvaarding kunnen rekenen. Het blijft voorlopig nog behelpen, hoe onbevredigend dat ook is, met name voor de kerkelijk werkers zelf.

geen ambtsdrager

B20.2 verwijst naar de landelijke regeling. Die biedt ten opzichte van de kerkordetekst niet veel nieuws.

Het belangrijkste is dat de landelijke regeling aandringt op consistentie: als de kerkelijk werker een werknemer is van de kerk, kan hij niet tegelijk ambtsdrager zijn in diezelfde kerk. Benoem hem bijvoorbeeld niet tot 'ouderling met een bijzondere taak'. Het is het een of het ander.

Uiteraard moet de kerkelijk werker wel samenwerken met de ambtsdragers. Maar die ambtsdragers, verenigd in de kerkenraad, vormen samen zijn werkgever. En een werknemer kan niet tegelijk zijn eigen werkgever zijn.

Bovendien is het ook voor de gemeente belangrijk dat ze helder heeft wat een ambtsdrager is: niet zomaar een betaalde werknemer, maar iemand die geroepen is om namens Christus de gemeente voor te gaan. Dus niet iemand die zich door de kerkenraad als werkgever laat aansturen, maar iemand die zijn eigen ambtelijke verantwoordelijkheid heeft tegenover de Heer van de kerk. Zie hierover al eerder bij B1.2.

B21 integer handelen

B21.1 De ambtsdragers en overige werkers in de kerk handelen in overeenstemming met de gedragscode die op hen van toepassing is.

B21.2 Wanneer iemand zich beklagt over seksueel misbruik door een ambtsdrager of andere werker in een kerkelijke relatie, kan de klager een uitspraak vragen van de daarvoor aangewezen klachtencommissie. De betrokken ambtsdrager of andere werker verleent volle medewerking.

landelijke regelingen:

B21 gedragscode

B21 klachtrecht seksueel misbruik

Het is een probleem van alle tijden, dat mensen hun positie misbruiken ten koste van anderen. Ook binnen de kerk kom je het telkens weer tegen. Gelukkig is daar steeds meer aandacht voor. B21 wil helpen om dit kwaad tegen te gaan (B21.2) en liefst ook te voorkomen (B21.1).

werkers

B21 kijkt breed: niet alleen naar de ambtsdragers maar ook naar de 'overige werkers' in de kerk. Verwar die term niet met de 'kerkelijk werker' uit B20. Hoe algemeen die laatste term ook klinkt, het gaat inmiddels om een specifieke beroepsgroep. Daarentegen is de term 'werker in de kerk' in B21 wel zo algemeen bedoeld als ze klinkt: iedereen die een bepaalde taak heeft in de kerk.

Dat zijn natuurlijk de ambtsdragers, en ook de kerkelijk werkers, maar evengoed de kosters, de jeugdleiders, de kinderwerkers, de bandleiders, de commissievoorzitters, kortom iedereen die door zijn functie een zekere invloed kan uitoefenen.

gedragscode

Al eerder is gezegd (B14.3) dat de ouderlingen op al deze werkers toezicht moeten houden. Een goed hulpmiddel daarbij is een gedragscode.

Een gedragscode is geen exacte beschrijving van wat nog wel kan en wat niet. Een gedragscode reikt wel normen aan. De werkers in de kerk kunnen zich daaraan spiegelen. Het kan hun ogen openen

voor aspecten waar ze anders niet zo gauw stil bij zouden staan. Zo kan het hen helpen om in hun werk betrouwbaar te handelen.

De ouderlingen kunnen de gedragscode gebruiken bij de uitoefening van hun toezicht op elkaar en op de andere werkers. De gedragscode attendeert hen op de punten waarop ze de werkers kunnen bevragen.

Bij de vaststelling van de kerkorde en de bijbehorende landelijke regelingen is het niet gelukt om al te voorzien in de nodige gedragscodes. Het ontwerp dat er lag, werd te licht bevonden. In plaats daarvan verwijst de regeling nu nog naar enkele gedragscodes die door andere instanties zijn vastgesteld en die de kerken voorlopig kunnen gebruiken.

Wanneer de ouderlingen merken dat iemand zich niet houdt aan de normen van de gedragscode, moeten ze de betrokken werker erop aanspreken. Gaat het om ernstig wangedrag, dan kunnen zij besluiten om de werker zijn taak te ontnemen. Bij ambtsdragers kan het reden zijn tot schorsing of zelfs afzetting, zie B13 en B18.

seksueel misbruik

Daarbij kan zich een probleem voordoen, met name als iemand de werker beschuldigt van seksueel misbruik. Want in veel gevallen kan de klager die beschuldiging niet bewijzen; er waren geen getuigen. De aangeklaagde werker kan dus gemakkelijk ontkennen dat hij iets heeft misdaan. In een dergelijke situatie is het voor een kerkenraad moeilijk om aan waarheidsvinding te doen. In plaats daarvan kan hij advies vragen bij het landelijke Meldpunt dat hiervoor speciaal is ingericht. Degene die de klacht indiende, kan zelfs nog een stap verder gaan: hij – of zij, dat is het meestal – kan een uitspraak vragen van de klachtencommissie die eveneens speciaal hiervoor is ingesteld. De klager is daartoe niet verplicht, en ook de kerkenraad kan de klager er niet toe verplichten; behandeling van een klacht betekent immers dat er allerlei intieme details op tafel komen. Niet elke klager is bereid om dat traject te gaan. Dat mag de betrokken persoon alleen zelf beslissen.

Het voordeel van de klachtencommissie is dat deze beter dan de kerkenraad in staat is om door middel van gesprekken met zowel de klager als de aangeklaagde zich een beeld te vormen over wat zich waarschijnlijk heeft afgespeeld. De commissie doet op grond daarvan een uitspraak. De kerkenraad kan vervolgens met die uitspraak in de hand de nodige maatregelen treffen. Wel is er tegen de uitspraak van de klachtencommissie beroep mogelijk. Dat wordt dan behandeld door de eveneens daartoe al ingestelde beroepscommissie.

machtsmisbruik

Seksueel misbruik is overigens niet het enige probleem waarbij deskundig advies gewenst is. Het geldt ook voor machtsmisbruik in het algemeen, in allerlei vormen.

Want gaat het bij seksueel misbruik meestal over een persoon die zich heeft misdragen, bij machtsmisbruik in het algemeen is er eerder sprake van structureel handelen, waarbij zelfs de hele kerkenraad betrokken kan zijn. Het gaat dan niet zozeer om waarheidsvinding – de dossiers zijn vaak dik genoeg – maar eerder om beoordeling van wat daaruit naar voren komt.

Het kerkverband biedt in de kerkorde wel enkele instituties die machtsmisbruik aan de kaak kunnen stellen, met name de kerkvisitatie (E3) en het college voor kerkelijk beroep (F5).

Een van de kenmerken van machtsmisbruik is echter dat men zal proberen om een eventuele klager van deze instituties af te schermen, bijvoorbeeld door hem niet te informeren over zijn rechten op dit gebied, of zelfs te insinueren dat die rechten hem niet toekomen.

Daarom zijn er plannen om het Meldpunt voor seksueel misbruik ook in te richten als loket naar deskundigen op het gebied van het kerkelijk recht. Zij kunnen een klager adviseren en begeleiden in de zoektocht naar wat recht is, speciaal tegenover wat hij ervaart als machtsmisbruik.

C. DE GEMEENTE

C1 kerkdiensten

C1.1 Iedere zondag roept de kerkenraad de gemeente samen in openbare kerkdiensten. Met liederen, gebeden en gaven verschijnt ze voor God.

C1.2 In de kerkdiensten wordt het Woord van God verkondigd en worden de sacramenten van doop en avondmaal bediend.

C1.3 Ook op andere dagen kan de kerkenraad de gemeente samenroepen voor een kerkdienst, zoals op christelijke feestdagen of bij bijzondere gelegenheden.

Wil je de gemeente ontmoeten, kom dan op zondag naar de kerk. Daar vind je de mensen die zich verzamelen rond het evangelie van Christus Jezus. Daar vind je de gemeente.

openbaar

De kerkdiensten zijn namelijk openbaar. Het evangelie van Christus Jezus is immers voor alle mensen. Iedereen mag weten waar en wanneer de kerkdienst plaatsvindt. Iedereen mag binnenkomen, ook als hij tot dusver geen deel uitmaakte van de gemeente. Zelfs wanneer iemand buiten de gemeente is gesloten (zie D8) is het hem nog steeds niet verboden om de kerkdienst te bezoeken.

Ook als de kerkdienst online is te volgen of later terug te zien, streven we ernaar dat bij wijze van spreken de hele wereld kan inloggen.

Soms botst dat met een ander belang: dat de leden van de gemeente in de kerkdienst persoonlijke zaken met elkaar delen om dat vervolgens in gebed aan God voor te leggen. Daar kan informatie bij zitten die de betrokkene toch liever niet wereldwijd bekend ziet worden.

Je kunt dat risico verminderen door de opname van de kerkdienst even stil te zetten, zodat dit onderdeel niet online komt. Een echte oplossing is het echter niet, want de kerkdienst als zodanig blijft openbaar. Iedereen die er aanwezig is, kan wat hij hoort delen met wie hij maar wil.

Beter is het om informatie die echt niet naar buiten mag, niet hardop te noemen in de kerkdienst. Tegelijk is het goed om op gepaste manier open te zijn over je persoonlijke zwakheid. Iedereen mag immers weten hoe de Heer je door alles heen gedragen heeft.

verschijnen

Want de gemeente is in de kerkdienst niet alleen zichtbaar voor de wereld waarin ze leeft; ze vertoont zich vooral ook aan God zelf.

C1.1 zegt dat de gemeente voor God 'verschijnt'. Dat is een sleutelwoord in enkele passages uit de wet van God voor Israël: Exodus 23 vers 14 tot 17, Exodus 34 vers 18 tot 24 en Deuteronomium 16 vers 1 tot 17. Telkens klinkt daar het verlangen van de HEER om zijn volk regelmatig te zien. Bij elk van de drie grote feesten moeten ze voor Hem verschijnen. En dat 'verschijnen' mag niet met lege handen, staat er steeds bij: ze komen met de rijke opbrengst van de oogst die de HEER hun geeft.

De concrete uitwerking van dit gebod heeft zijn tijd gehad, maar het verlangen van de HEER zal er na de komst van Christus niet minder om zijn. Hoe mooi zal Hij het vinden als de gemeente zich elke zondag aan Hem vertoont, als bewijs dat het werk van Gods Zoon niet tevergeefs is geweest! En nog steeds komen we niet met lege handen: de gemeente verschijnt voor God 'met liederen, gebeden en gaven'. We brengen als het ware onszelf, als rijke oogst van het werk van Christus Jezus.

kerkenraad

C1.1 zegt verder dat de kerkenraad de gemeente samenroept. In kerkordelijke zin is dat juist. Maar de werkelijkheid is gelukkiger veel mooier. De leden van de gemeente komen omdat ze dat zelf ook willen, omdat ze verlangen naar het samenzijn voor de Heer. Hij is het die hen samenbracht en samenbrengt, elke zondag opnieuw.

De kerkenraad ondersteunt dit. Hij zorgt dat er een locatie is (meestal het eigen kerkgebouw), dat er een voorganger is, dat er voldoende technische ondersteuning is (een taak die hij meestal uitbesteedt aan anderen) en dat tijd en plaats van de kerkdienst voldoende bekend zijn gemaakt.

Verder draagt de kerkenraad verantwoordelijkheid voor de invulling van de kerkdienst; speciaal de ouderlingen zien daarop toe (B14.3).

één of meer

C1.1 spreekt over 'kerkdiensten', in het meervoud. Het betreft een zogenaamd 'onbepaald' meervoud: het zegt dus niet dat het per se twee of meer kerkdiensten per zondag moeten zijn, maar dat het aantal open wordt gelaten. Eén is ook mogelijk.

Het voordeel van twee diensten is dat het ruimte schept voor catechismuspreken. De DKO (art. 68) en het AKS (art. 18) drongen daar op aan. De KO2014 (art. C37.3) verbreedde het weliswaar tot 'de belijdenis van de kerk', maar liet daartoe net als de DKO en het AKS de regel van twee diensten per zondag intact (art. C36.1).

Die regel wordt in de kerkelijke praktijk echter steeds minder toegepast. In de meeste kerken is er één dienst per zondag, met daarnaast hooguit nog een speciale activiteit voor (een gering aantal) belangstellenden. Deze trend weerspiegelt zich in de huidige kerkorde: geen bepaling over het aantal kerkdiensten, en geen bepaling over catechismuspreken of leerdiensten.

Het is een uitdaging voor de kerken om dit niet slechts te boeken als verlies maar ook op zoek te gaan naar nieuwe mogelijkheden om te werken aan het doel dat blijft, dat de gemeente steeds meer vertrouwd raakt met haar hemelse Heer.

niet exclusief

Het belangrijkste middel daartoe blijft in ieder geval overeind: de verkondiging van Gods Woord, met daarbij de ondersteuning door doop en avondmaal.

C1.2 zegt niet dat Woordverkondiging en sacramentsbediening alleen mogen in een kerkdienst. Het zegt evenmin dat in elke dienst het Woord moet worden verkondigd en dat in elke dienst het avondmaal moet worden gevierd en de doop moet worden bediend. C1.2 zegt wel dat al deze elementen thuishoren in de kerkdienst.

Voor wat betreft de verkondiging van Gods Woord is het helder dat dit niet exclusief in de kerkdienst hoeft te gebeuren. Het kan overal waar iemand er de gelegenheid toe vindt. Eveneens is duidelijk dat een kerkdienst incidenteel zonder Woordbediening kan plaatsvinden, maar dat dit een uitzondering zal moeten blijven. Want het Woord heeft juist in de kerkdienst wel bijzondere kracht: daar verschijnt de gemeente voor God, om daar samen te luisteren naar wat Hij te zeggen heeft.

Iets dergelijks geldt voor doop en avondmaal: die komen nergens beter tot hun recht dan in die samenkomst van de gemeente.

Door de doop wordt iemand lid van die gemeente. Laat dat maar zichtbaar zijn. Ook is de gemeente getuige van de belofte die de dopeling of zijn ouders afleggen; zo kan de gemeente hen steunen in het nakomen van die belofte.

Bij het avondmaal draait alles om het lichaam van Christus; de gemeente beleeft aan het avondmaal dat ze zelf lichaam van Christus mag heten. Het avondmaal is dus nooit een particuliere ervaring; deelname aan het avondmaal betekent een zich voegen bij dat lichaam.

Vergelijk hierover ook de toelichting bij B3.

extra diensten

C1.1 stelt als regel: 'iedere zondag'. Maar uiteraard kunnen we er bij bijzondere gelegenheden nog een schepje bovenop doen, speciaal rond de christelijke feestdagen, zegt C1.3.

De kerkorde geeft hier geen voorschrift; het is aan de kerkenraad om al dan niet van deze mogelijkheid gebruik te maken.

C1.3 beperkt het niet tot die christelijke feestdagen; de kerkenraad kan bijvoorbeeld een dienst beleggen voor de bevestiging van een huwelijk, op een bijzondere gedenkdag of gebedsdag.

Ook bij een begrafenis zou een kerkenraad een kerkdienst kunnen beleggen. Maar als regel is het de familie die dan een bijeenkomst organiseert; wel kan de kerkenraad zorgen dat er een voorganger is.

C2 gemeenteleven

C2.1 De leden van de gemeente ontmoeten elkaar naast de kerkdienst in andere verbanden, om elkaar op te bouwen in het geloof.

C2.2 De gemeente zoekt in woord en daad wie God niet kennen of van Hem vervreemd zijn, om ook hen voor Christus te winnen.

C2.3 De gemeente ondersteunt missionaire activiteiten in binnen- en buitenland door gebeden, gaven en betrokkenheid.

Dit is een uitzonderlijk artikel binnen de kerkorde. Het bevat geen echte voorschriften, het legt geen rechten of plichten vast; het beschrijft vooral een verlangen, een gewenste beweging, een waardevolle en daarom ook onmisbare dynamiek.

ontmoeting

C2.1 raakt aan een veelheid van mogelijke vormen: wijken, miniwijken, kringen, bijbelstudiegroepen, een jongerensoos, een seniorenmiddag, een muziekgroep, een zangkoor, een sportactiviteit, een diaconale klus, een gemeentedag, een kampeerweekend, maar ook de bezoeken van gemeenteleden aan elkaar.

De vormen kunnen van tijd tot tijd variëren. Maar het doel blijft: elkaar ontmoeten om elkaar beter te leren kennen, om relaties op te bouwen, om samen te genieten van Gods goedheid, om elkaar te troosten of aan te spreken, kortom om elkaar op te bouwen in het geloof, als levende stenen van een huis waarin de Geest kan wonen.

In en om de kerkdiensten gebeurt dit eveneens. Maar het is goed om het daartoe niet te beperken.

C2.1 is een waardevolle aanvulling op C1.

winnen

Zoals de kerkdiensten openbaar zijn – iedereen is welkom – zo mogen ook de activiteiten die onder C2.1 vallen niet enkel naar binnen gericht zijn. Dat benadrukt C2.2: in al haar activiteiten zet de gemeente haar deuren ook voor anderen open.

C2.2 gaat zelfs nog een stap verder: de gemeente ‘zoekt’. De gemeente begeeft zich in de samenleving, om daar te zijn waar mensen het evangelie van Christus nodig hebben. We tonen belangstelling voor hen, we luisteren naar hun vragen, we denken na over mogelijkheden om hen te laten proeven hoe goed de HEER is.

Zo winnen we hen voor Christus. In de praktijk kan dat samenvallen met het winnen van deze mensen voor de kerk. Dat is prima, zolang we ons maar bewust blijven – en dat ook aan anderen laten merken – dat de kerk niet van ons is, maar van Christus. Daar wil Hij ons verzamelen, daar ‘verschijnen’ (C1.1) wij voor God.

betrokken

C2.3 ligt in de lijn van C2.2. Het verschil is dat C2.2 spreekt over missionaire activiteit door de gemeenteleden zelf, en C2.3 over de steun van de gemeente voor missionaire activiteiten die door anderen worden opgezet en uitgevoerd.

Die steun heeft vaak de vorm van financiële bijdragen (‘gaven’), maar behoren wel geflankeerd te worden door gebed en betrokkenheid. De missionaire werkers kunnen dat van hun kant bevorderen door een goede en daarom vooral eerlijke rapportage over hun werk: niet enkel de juichverhalen, maar zeker ook de moeite die ze ervaren.

C3 samenstelling van de gemeente

C3.1 Tot de gemeente behoren belijdende leden, doopleden, en wie op andere wijze met haar verbonden zijn.

C3.2 Belijdende leden zijn gedoopt en hebben openbare geloofsbelijdenis gedaan.

C3.3 Doopleden hebben als kind de doop ontvangen maar hebben nog geen openbare geloofsbelijdenis gedaan.

De gemeente is de verzamelplek van mensen die zich op God willen richten en zich daarom laten leren door zijn Zoon. Het is een bonte groep mensen, en niet altijd een vastomlijnd gezelschap. Wel wijst C3 binnen die gemeente enkele categorieën aan.

belijdende leden

De belijdende leden zijn de voortrekkers in de gemeente. Zij hebben zich laten dopen, of zijn als kind gedoopt (zie bij C4). Bovendien hebben ze zich met een openbare geloofsbelijdenis gepresenteerd aan de gemeente (zie daarover bij C5).

Het is daarom niet verwonderlijk dat ambtsdragers juist uit deze categorie worden geroepen (zie B16.2) en dat het ook deze belijdende leden zijn die bij de roeping van ambtsdragers een keuzestem mogen uitbrengen (B16.3).

Verder geldt in veel kerken de regel dat alleen belijdende leden mogen deelnemen aan het avondmaal (meer daarover bij C6.2).

doopleden

Doopleden zou je kunnen omschrijven als belijdende leden in wording. Ze zijn als kind al wel gedoopt, maar zijn nog niet toe aan het doen van openbare geloofsbelijdenis.

Gaat het om tieners, dan ondersteunt de kerk deze doopleden in hun geloofsontwikkeling door hun kerkelijk onderwijs aan te bieden (C5.1). Veel kerken hebben ook speciaal kinderwerk georganiseerd. Maar niet alle doopleden zijn jongeren. Veel gemeenten kennen ook oudere doopleden.

Er zijn doopleden die zeer meelevend zijn, maar om wat voor reden dan ook een bepaalde drempel ervaren voor het doen van openbare geloofsbelijdenis. Zij verdienen bijzondere aandacht van de gemeente, om zo mogelijk die drempel weg te kunnen nemen.

Er zijn ook doopleden die wel als kind zijn gedoopt, maar bij het opgroeien zich steeds meer verwijderden van God en zijn gemeente. Ook zij verdienen bijzondere aandacht, van de gemeente, maar vooral ook van de ouderlingen. Door regelmatig bezoek, of een poging daartoe, worden deze doopleden gestimuleerd om een heldere keuze te maken.

anderen

Naast de doop- en belijdende leden zijn er in de gemeente die 'op andere wijze met haar verbonden zijn', zegt C3.1, en die daarom ook tot de gemeente worden gerekend.

Het bekendste voorbeeld is dat van de kinderen die wel in de gemeente zijn geboren, maar om wat voor reden dan ook nog niet zijn gedoopt. Sowieso ligt er altijd enige tijd tussen geboorte en doop; in die tijd behoort het kind toch echt wel tot de gemeente.

Maar het kan ook zijn dat de ouders de doop van kinderen afwijzen; het kan zelfs zijn dat de ouders geen waarde hechten aan de doop; of het kan zijn dat geen van beide ouders belijdend lid is en evenmin bereid om alsnog openbare geloofsbelijdenis te doen. Dan kunnen deze kinderen nog steeds tot de gemeente worden gerekend.

Ook gastleden worden gerekend onder degenen die 'op andere wijze' met de gemeente verbonden zijn; zie daarover bij C10.3.

Een andere categorie zijn de aspirant-leden: mensen die belangstelling tonen voor het evangelie, en mogelijk op weg zijn naar openbare geloofsbelijdenis en doop.

Verder de partners van gemeenteleden, voor zover zijzelf graag bekend willen zijn in de gemeente.

Dat laatste geldt trouwens in al deze situaties: wie 'op andere wijze' tot de gemeente behoort, heeft daar altijd zelf toestemming voor gegeven of is door zijn ouders aangemeld.

Wanneer bijvoorbeeld een gemeentelid een kind krijgt, maar dit niet aanmeldt, heeft de kerk niet het recht om dat kind toch in te schrijven of op andere wijze tot de gemeente te rekenen.

Hetzelfde geldt voor de partner van een gemeentelid: wanneer deze niet uitdrukkelijk toestemming geeft, mag de kerk geen persoonlijke gegevens delen in de gemeente.

Ook aspirant-leden mogen pas aan de gemeente worden voorgesteld wanneer zij daar zelf aan toe zijn.

C4 bediening van de doop

C4.1 De jonge kinderen van belijdende leden ontvangen de heilige doop in de naam van de Vader, de Zoon en de Heilige Geest. Daarbij beloven de ouders hun kinderen te onderwijzen in de christelijke leer en hen op te voeden tot een leven met God.

C4.2 Wie niet als kind is gedoopt, ontvangt de doop nadat hij openbare belijdenis van zijn geloof heeft gedaan.

C4.3 De kerken erkennen de christelijke doop die elders op ordelijke wijze is bediend.

landelijke regeling:

C4 aanvraag kinderdoop

Christus Jezus heeft de doop ingesteld als typische waterscheiding tussen wie wel en niet bij Hem horen. Hij koppelt dit aan het geloof in Hem, en de bereidheid om naar zijn wil te leven. Dus begon de doop bij de volwassenen die zich tot Christus bekeerden. Wanneer zij kinderen hebben, of later krijgen, mogen die kinderen eveneens worden gedoopt. In de kerkelijke praktijk is de kinderdoop daarom regel, en staat die in C4 voorop.

voorwaarden

Bij die kinderdoop is dan wel van belang dat de ouders bevestigen dat zij dit kind in geloof willen ontvangen en opvoeden. De landelijke regeling C8 liturgische formulieren geeft de tekst van de vragen die ze daartoe met 'ja' moeten beantwoorden.

De landelijke regeling C4 aanvraag kinderdoop geeft richtlijnen voor bijzondere situaties, zoals wanneer een van beide ouders geen belijdend lid is, of wanneer het gaat om geadopteerde kinderen of pleegkinderen.

Is de kinderdoop niet mogelijk, of is iemand om wat voor reden dan ook niet als kind gedoopt, dan volgt de doop pas na openbare geloofsbelijdenis, zegt C4.2. Daarbij geldt C5.2 (zie aldaar).

formule

C4.1 legt ook de formule vast waarmee de doop wordt bediend: 'in de naam van de Vader, de Zoon en de Heilige Geest'. De regeling C8 liturgische formulieren zegt hetzelfde.

Deze formule is ontleend aan Matteüs 28 vers 19. Daar staat niet dat er geen andere formule mogelijk zou zijn; een tekst als Handelingen 2 vers 38 suggereert dat de naam van Jezus Christus voldoende zou kunnen zijn. Omdat de tekst van Matteüs 28 de meest uitgesproken is, hebben de kerken altijd daarvoor gekozen en is het als zodanig nu ook vastgelegd in de kerkorde en de landelijke regeling.

erkenning

Dit element is van belang bij de erkenning van de doop die in een andere kerkgemeenschap is bediend. C4.3 zegt dat het voor die erkenning in ieder een 'christelijke' doop moet zijn; dat zou dus ook een doop kunnen zijn die niet met de formule van Matteüs 28, maar met woorden als in Handelingen 2 is bediend.

C4.3 vereist verder dat de doop op 'ordelijke wijze' is bediend. Het gaat dan om de orde van die andere kerkgemeenschap. Als iemand buiten alle orde om is gedoopt, bijvoorbeeld door een vriend of familielid in een particuliere omgeving, wordt de doop niet kerkelijk erkend.

De doop wordt als regel bediend door een predikant. De kerkorde verhindert niet uitdrukkelijk om van die regel af te wijken, maar geeft er evenmin opening voor. Vergelijk de toelichting bij B19. Een motief is dan onder meer dat bediening door een predikant van belang is voor de erkenning van deze doop in andere kerkgemeenschappen.

C5 openbare geloofsbelijdenis

C5.1 De kerkenraad bevordert dat elke gedoopte toegroeit naar openbare belijdenis van zijn geloof. De kerkenraad biedt daartoe kerkelijk onderwijs aan.

C5.2 Voor het doen van openbare geloofsbelijdenis is toelating door de kerkenraad en bewilliging van de gemeente nodig.

De motivatie om openbare geloofsbelijdenis te doen was lang dat het toegang gaf tot het avondmaal; immers konden alleen belijdende leden daaraan deelnemen.

Met de nieuwe formulering van C6.2 (zie aldaar) geeft de kerkorde ook een opening om doopleden uit te nodigen aan het avondmaal. Wat is dan nog het nut van openbare geloofsbelijdenis?

dankbaar moment

C5.1 geeft een antwoord op die vraag. Het richt zich daarbij op wie als kind is gedoopt. Want 'wie niet als kind is gedoopt, ontvangt de doop nadat hij openbare belijdenis van zijn geloof heeft gedaan' (C4.2). Voor betrokkenen is dat een groots moment, dat ze heel bewust beleven.

Jongeren die als kind zijn gedoopt, zijn daar wel eens jaloers op. Zij hoeven dan echter niet te kiezen voor een tweede doop, maar mogen openbare belijdenis van hun geloof doen. De beleving daarvan mag even bewust zijn en even dankbaar richting God.

bewuste keus

Bovendien is het een versterking voor ieders geloof, als je dat openbaar mag uitspreken, met de hele gemeente als getuige.

Dat geldt des te meer als er aan die openbare geloofsbelijdenis een degelijke voorbereiding is voorafgegaan: het kerkelijk onderwijs, de 'catechisatie'. Dan is de openbare geloofsbelijdenis daar een mooie bekroning van: je hebt zoveel geloofskennis opgedaan dat je keuze een welbewuste is. Je openbare belijdenis – onder getuigen – helpt je om ook op langere termijn aan die keuze vast te houden.

rechten

C5.2 voegt er nog een eigen reden aan toe. Want op zichzelf is het vreemd wat daar staat: dat kerkenraad en gemeente vooraf groen licht moeten geven. Maar niemand heeft toch toestemming nodig van anderen om luidop te mogen getuigen van zijn geloof?

De achtergrond van C5.2 is echter dat het doen van openbare geloofsbelijdenis bepaalde rechten geeft: je bent voortaan belijdend lid. In veel kerken opent het de toegang tot het avondmaal. En verder kun je als belijdend lid geroepen worden om te dienen als ouderling of diaken (B16.2), en meestemmen als er gekozen moet worden uit meer geschikte kandidaten voor deze ambten (B16.3).

C6 viering van het avondmaal

C6.1 De gemeente viert regelmatig het avondmaal dat door Christus is ingesteld.

C6.2 De kerkenraad besluit wie worden uitgenodigd om aan het avondmaal deel te nemen.

Dit artikel is relatief kort. In het AKS en in de KO2014 werden er aan het avondmaal twee artikelen gewijd; nu is het er nog maar één, wel met twee bepalingen.

regelmatig

De boodschap van C6.1 is vooral: doe het! Neem, eet. En doe dat als gemeente regelmatig.

Anders dan de DKO, het AKS en de KO1978 geeft C6.1 echter geen minimum voor die regelmaat. Te vaak had dat namelijk tot gevolg dat dit minimum als maximum werd gehanteerd. Zo sprak de DKO (art. 63) nog over elke twee maanden, terwijl AKS (art. 21) en KO1978 (art. 61) dat terugbrachten tot ten minste eens per drie maanden. Maar laat het echt regelmatig zijn, zodat de gemeente het

avondmaal niet beleeft als een doorbreking van het rooster van 'gewone' kerkdiensten, maar als een vast terugkerend element.

gasten

De andere reden waarom dit artikel zo kort is, is te vinden in C6.2: het beleid rond de toelating tot het avondmaal wordt volledig overgelaten aan de plaatselijke kerkenraad.

Dat was voorheen anders. Zowel in het AKS (art. 20) als in de KO2014 (art. C41) was de toegang beperkt tot de belijdende leden van de gemeente. Daarnaast was er ruimte om gasten uit andere kerkgemeenschappen toe te laten, maar ook daarvoor golden bepaalde voorwaarden.

De kerkelijke praktijk heeft zich echter verder ontwikkeld. In veel kerken wordt de uitnodiging algemeen gesteld: ieder die Christus Jezus erkent als zijn Redder. Elke gast die zich daarin herkent, kan vrijuit aangaan.

kinderen

Bovendien worden in steeds meer kerken ook kinderen uitgenodigd om deel te nemen. Kinderen die dooplid zijn, of zelfs dat niet eens. Maar evengoed zijn er kerken die bewust vasthouden aan de oude beperking: alleen belijdende leden.

Bij de vaststelling van de kerkorde ontmoetten beide stromingen elkaar. Samen kozen ze voor de korte tekst van C6.2. Want over en weer was er voldoende vertrouwen dat de ander dezelfde inzet had, namelijk recht doen aan het sacrament zoals Christus dat heeft gegeven. De praktijk verschilt, maar de focus op Christus is gelijk.

C6.2 maakt het nu inderdaad mogelijk dat kinderen en andere doopleden worden uitgenodigd tot het avondmaal. Dat is immers aan de plaatselijke kerkenraad.

Tegelijk wil C6.2 geen druk uitoefenen op kerkenraden om in die nieuwe praktijk mee te gaan.

Wanneer een kerkenraad besluit om te blijven bij het beleid dat alleen belijdende leden kunnen deelnemen, is daar niets op tegen.

Wel is te verwachten dat een kerkenraad in zo'n geval vragen krijgt vanuit de gemeente en zich over zijn keus moet verantwoorden. Maar dat is enkel positief. Kerkelijk beleid handhaven 'omdat het altijd zo was' bouwt niet op; het opnieuw bespreken van de eigen motieven versterkt de overtuiging.

C7 huwelijksbevestiging

C7.1 De kerkenraad bevordert dat leden van de gemeente die zich als man en vrouw aan elkaar willen verbinden, een burgerlijk huwelijk aangaan en dat kerkelijk laten bevestigen.

C7.2 De huwelijksbevestiging vindt plaats in een kerkdienst en behoeft de bewilliging van de gemeente.

C7.3 In bijzondere situaties beslist de kerkenraad.

Sinds enkele eeuwen hebben kerken in Nederland niet meer de bevoegdheid om huwelijken te sluiten. Dat is het exclusieve recht van de burgerlijke overheid. Maar kerken hebben wel de mogelijkheid om die burgerlijke huwelijksvoltrekking aan te vullen met een kerkelijke ceremonie.

burgerlijk huwelijk

Inmiddels erkent de overheid naast het huwelijk ook andere relatievormen, zoals het geregistreerd partnerschap of het samenlevingscontract. De overheid probeert in haar regelgeving al deze relaties zoveel mogelijk gelijk te behandelen. Zo biedt het burgerlijk huwelijk niet meer bescherming tegen overspel of echtscheiding dan de andere relatievormen.

Toch spreekt C7.1 zich uit voor die ene vorm van het burgerlijk huwelijk, omdat deze vorm in haar naamgeving, rituelen en maatschappelijke inbedding het meest herinnert aan het huwelijk zoals dat door God is ingesteld.

Andere vormen zijn hiermee niet bij voorbaat uitgesloten; zij vallen onder de 'bijzondere situaties' van C7.3, waarin de kerkenraad moet beslissen.

bevestiging

Ondertussen betekent de voorkeur voor het burgerlijk huwelijk niet dat de kerk dat voldoende vindt en er slechts een zegen over uitspreekt.

Zoals gezegd biedt het burgerlijk huwelijk, vanwege de maatschappelijke ontwikkelingen en de daarop aangepaste wetgeving, immers maar weinig bescherming tegen overspel of echtscheiding, terwijl het bijbels huwelijk die bescherming juist wel wil geven. De kerkelijke bevestiging geeft daar het nodige onderwijs over, en vraagt van beide partners om zich hieraan te verbinden. De tamelijk losse band van het burgerlijk huwelijk wordt op deze manier sterker aangezet.

Het is de reden waarom C7.1 niet spreekt over een kerkelijke 'inzegening' of vergelijkbare term, maar over kerkelijke 'bevestiging' van het huwelijk.

kerkelijk

C7.2 waarborgt dat kerkelijk karakter, door voor te schrijven dat de bevestiging plaatsvindt in een kerkdienst. Ook moet vooraf de bevestiging van de gemeente worden gevraagd, door middel van een herhaalde afkondiging (zie F3.2).

Veel bruidsparen geven de voorkeur aan een speciale kerkdienst, buiten de zondagse kerkdiensten om, en kiezen ook vaak voor een speciale locatie. Zowel het een als het ander beperkt de mogelijkheid voor gemeenteleden om erbij aanwezig te zijn. Des te belangrijker is de vraag om hun bevestiging, zodat ze – weliswaar op afstand – toch getuige zijn van de bevestiging en zo de kracht daarvan ondersteunen.

belijdend lid

De belofte die bruid en bruidegom afleggen bij de bevestiging, heeft trekken van een openbare geloofsbelijdenis. Het verdient daarom de voorkeur wanneer beiden eerst komen tot het doen van openbare belijdenis van hun geloof, en dus al belijdend lid zijn wanneer zij een huwelijk aangaan. C7 schrijft het echter niet voor. Deze volgorde is immers niet altijd mogelijk. C7.3 legt de beoordeling van de diverse mogelijkheden die op dit punt denkbaar zijn, bij de kerkenraad.

homorelaties

C7.1 beperkt zich verder tot de relatie van een man en een vrouw. Homorelaties worden in dit artikel niet besproken. Eventueel zouden die eveneens geschaard kunnen worden onder de 'bijzondere situaties' van C7.3. De kerkorde laat zich er echter niet over uit; het is een thema waar de kerken zich eerst gezamenlijk over willen bezinnen.

C8 liturgische formulieren

C8.1 De landelijke regeling biedt formulieren voor de liturgische handelingen in de kerkdienst.

C8.2 Een voorganger mag de daarin beschreven vragen en beloften alleen aanpassen met goedkeuring van de kerkenraad en met instemming van de betrokkenen.

landelijke regeling:

C8 liturgische formulieren

De liturgische formulieren bevatten teksten om te gebruiken bij doop en avondmaal, openbare geloofsbelijdenis, bevestiging van ambtsdragers, en de bevestiging van een huwelijk. Deels kan een voorganger vrij op deze teksten variëren, maar voor een belangrijk deel heeft hij die vrijheid niet.

vrijheid

De vrijheid om te variëren geldt met name de teksten die onderwijs geven over de betreffende handeling en de teksten van de bijbehorende gebeden.

Die onderwijzende teksten hebben vanouds waarde als kerkelijk geijkt overzicht van wat de Bijbel leert over de betekenis van de sacramenten, de ambten en het huwelijk. Ze werden daarom als regel integraal voorgelezen: zo werd die Bijbelse betekenis de gemeente ingeprent.

Maar dat integraal voorlezen had nadelen. De vreugde van een doopsbediening of van een avondmaalsviering werd bij voorbaat overschaduwde: eerst dat lange formulier! Het was ook een rem op een veelvuldige avondmaalsviering: je wilt niet elke zondag dat formulier moeten lezen. En zelfs als het maar eens in de drie maanden plaatsvond, ging een deel van de gemeente bij de lezing van het formulier direct in slaapstand: niks nieuws, immers.

Daarnaast kwam er kritiek op de inhoud van de formulieren. Is er vanuit de Bijbel niet meer over te zeggen? Er zijn toch ook andere invalshoeken mogelijk, andere accenten, andere kleuren.

Steeds vaker namen predikanten daarom de vrijheid om de tekst wat in te dikken, uit te breiden, of zelfs geheel te vervangen door een eigen verhaal. In de kerkorde wordt die vrijheid nu ook bevestigd: C8.2 beperkt het alleen voor de vragen en beloften.

rechtsrelatie

Die vragen of beloften binden namelijk de direct betrokkenen: de dopeling of de doopouders, de persoon die openbare geloofsbelijdenis doet, de ambtsdrager die bevestigd wordt, de bruid en de bruidegom bij de bevestiging van hun huwelijk.

Zij hebben er recht op dat zij zich met hun ja-woord (of hun persoonlijk uitgesproken huwelijksbeloften) niet binden aan iets wat de voorganger passend vond, maar aan formuleringen die ze vooraf kenden en waar ze zich ook werkelijk aan willen binden.

Tegelijk is ook de kerk belanghebbende. De kerk wil bij de doop, of bij de bevestiging van een ambtsdrager, bij openbare geloofsbelijdenis of bij de bevestiging van een huwelijk specifiek die beloften horen waar de kerk belang aan hecht.

Zo kun je zeggen dat de vragen of beloften een rechtsrelatie leggen tussen de kerk en de direct betrokkenen. Beide partijen (waarbij de kerk vertegenwoordigd wordt door de kerkenraad) moeten instemmen met de te gebruiken tekst. Een voorganger mag daar niet eigenmachtig op ingrijpen; als hij om bepaalde redenen een andere tekst wil gebruiken, kan dat alleen met instemming van beide partijen.

bestaande teksten

Op dit moment (zomer 2023) is er nog geen landelijke regeling die complete formulieren levert; de regeling die er wel is, geeft alleen de tekst van de vragen en beloften waar C8.2 op doelt.

Voor de overige teksten (waar de voorganger zoals gezegd vrij op mag variëren) kunnen de kerken gebruikmaken van de diverse formulieren die ook vóór 2023 al bekend waren. Wel uitgezonderd de vragen of beloften die in die oude formulieren staan; daarvan geeft de zojuist genoemde landelijke regeling de nu te hanteren teksten.

C9 kerkelijke registratie

C9.1 De kerkenraad draagt zorg voor een goede registratie van wie tot de gemeente behoren.

C9.2 De geregistreerde gegevens worden zorgvuldig beheerd en alleen gebruikt voor kerkelijke doeleinden.

Nu de Europese Algemene verordening gegevensbescherming (AVG) ook in Nederlandse wetgeving is doorgevoerd, lijkt het soms alsof het verzamelen en delen van persoonsgegevens bijna onmogelijk is geworden. Maar dat valt mee.

aangemeld

Een kerkenraad mag noteren wie zich laat dopen, of als kind ter doop wordt aangeboden. De kerkenraad mag eveneens noteren wie openbare geloofsbelijdenis doet. De kerkenraad mag verder noteren wie zich vanuit een andere kerk bij de gemeente wil aansluiten. Al deze personen melden zich immers bij de kerkenraad, of zijn door hun ouders bij de kerkenraad aangemeld. Zij willen zelf lid van de gemeente zijn; ze zouden het vreemd vinden wanneer de kerkenraad hun namen dan toch niet noteert.

Je mag dus gerust stellen dat alle doop- en belijdende leden van de gemeente met hun aanmelding de kerkenraad toestemming hebben gegeven om hun persoonsgegevens te noteren.

vergeten

Wel houden deze gemeenteleden het recht om hierop beperkingen aan te brengen. Het is gebruikelijk dat een kerkenraad behalve naar de naam ook vraagt naar geboortedatum, doopdatum, eventuele belijdenisdatum, eventuele huwelijksdatum, eventuele andere gezinsleden, woonadres, telefoonnummers en mailadressen. Maar iedereen heeft het recht om van bepaalde gegevens te zeggen: die krijgt u niet. Dan heeft een kerkenraad daarin te berusten.

Ook naderhand kan iemand eisen dat bepaalde persoonsgegevens uit de kerkelijke administratie worden verwijderd. Wanneer iemand zich aan de gemeente onttrekt (C11.1), kan hij zelfs eisen dat al zijn gegevens worden verwijderd, zodat de kerk hem als het ware moet 'vergeten'.

Dat is niet alleen vanwege de AVG; het is gewoon een vorm van correcte omgang met elkaar.

toestemming

Een afzonderlijke categorie wordt gevormd door de personen die wel met de gemeente zijn verbonden, maar niet als doop- of belijdend lid (zie bij C3).

Een kerkenraad mag ook hun namen pas noteren wanneer zijzelf, of hun ouders, daar duidelijk toestemming voor hebben gegeven.

Verder is het goed om na verloop van tijd bij ieder van hen na te gaan of hij er nog steeds prijs op stelt om met de gemeente verbonden te blijven. Is dat niet langer het geval, dan kan de kerkenraad hem er niet langer toe rekenen en kan betrokkene niet als behorend tot de gemeente in de kerkelijke administratie blijven staan.

gebruiken

Gegevens zijn er om te gebruiken. Dat geldt voor kerkelijke gegevens niet minder. De kerkenraad gebruikt de persoonsgegevens van de gemeenteleden om hen te kunnen benaderen, bijvoorbeeld voor een bezoek.

Ook is het normaal dat gemeenteleden elkaar kunnen bereiken en daartoe over de nodige gegevens beschikken. Zorg wel dat de gemeente op de hoogte is van deze regel, zodat iemand eventueel kan aangeven dat bepaalde informatie wel bij de kerkenraad bekend mag zijn maar niet gedeeld mag worden in de gemeente. Een volledig verzwijgen van iemands lidmaatschap kan overigens niet: de gemeente heeft er recht op om te weten wie er deel uitmaken van haar gemeenschap.

Tot slot kan de kerkenraad de gegevens van bepaalde kerkelijke functionarissen delen in het bredere kerkverband, zodat zij vanuit andere kerken benaderd kunnen worden. Denk aan de predikant, de scriba, de preekvoorzener, de penningmeester, enzovoort.

kerkelijk

C9.2 beperkt het gebruik van de gegevens tot dergelijke kerkelijke doeleinden. Wanneer bijvoorbeeld het Nederlands Bijbelgenootschap de kerkenraad vraagt om de mailadressen van alle gemeenteleden, mag de kerkenraad dat overzicht niet verstrekken; het NBG doet weliswaar goed werk, maar is daarmee nog geen kerkelijke organisatie.

Om deze reden wordt het jaarboek van de Nederlandse Gereformeerde Kerken niet via de reguliere boekhandel verspreid, maar alleen via kerkelijke kanalen.

Ook als de kerkenraad een papieren gids met persoonsgegevens laat vervaardigen om uit te delen in de gemeente, moet hij het daartoe beperken; hij mag die gids niet toesturen aan andere instanties.

C10 verhuizing

C10.1 Gemeenteleden die verhuizen, ontvangen op hun verzoek en na bekendmaking aan de gemeente een schriftelijke aanbeveling voor de kerkenraad van de gemeente waarheen zij vertrekken.

C10.2 Wie uit een zusterkerk bij de gemeente binnenkomt, wordt door de kerkenraad op basis van de aanbeveling als lid aanvaard en bij de gemeente geïntroduceerd.

C10.3 Wie goede redenen heeft om met beide gemeentes verbonden te blijven, kan in een van beide gemeentes als gastlid worden aanvaard.

C10.4 Over de toelating in andere gevallen beslist de kerkenraad.

Toen Apollos na een opleiding in Efeze naar Korinte vertrok, om daar te gaan werken, gaf de kerkenraad van Efeze hem een schriftelijke aanbeveling mee (Handelingen 18 vers 27). Dat gebruik is binnen de kerken behouden gebleven.

aanbeveling

De DKO noemde een dergelijk schrijven “eene Attestatie of getuigenis huns wandels” (art. 82). Die term ‘attestatie’ of ‘attest’ wordt nog steeds wel gebruikt. De huidige kerkorde spreekt echter enkel over ‘schriftelijke aanbeveling’, om daarmee het karakter van dit document scherp te houden. Te vaak komt het immers voor dat iemand ‘zijn’ attestatie opvraagt, of dat een kerkenraad die automatisch verstrekt, alsof het een kerkelijk paspoort is dat alleen even opgezocht en zo nodig uitgeprint moet worden.

Natuurlijk mag de aanbeveling een standaard omschrijving zijn. Als er niets bijzonders is, hoeft je er ook niets bijzonders van te maken. Maar laat het wel een aanbeveling blijven, die iets wezenlijks zegt over deze ene persoon (of zijn gezin), en geschreven is vanuit de huidige situatie. En vooral: laat de aanbeveling waarheidsgetrouw zijn. Wanneer iemand al jaren geen teken van kerkelijk meeleven heeft gegeven, moet een kerkenraad bij zijn vertrek niet schrijven dat het met deze persoon helemaal oké is.

kritische informatie

Een aanbeveling kan dus ook kritische informatie bevatten. Een kerkenraad mag er alles in schrijven wat hij nodig vindt om een eerlijk beeld van betrokkene te geven.

De aanbevelingsbrief wordt namelijk aan betrokkene zelf meegegeven. Wanneer hij vindt dat zijn vorige kerkenraad dingen over hem schrijft waarvan hij niet wil dat zijn nieuwe kerkenraad die te weten komt, kan hij besluiten om de aanbevelingsbrief niet bij die nieuwe kerkenraad in te leveren. (De brief mag dus ook niet in een gesloten envelop worden meegegeven; is dat toch gebeurd, dan heeft betrokkene groot gelijk als hij de envelop openscheurt om de brief te kunnen lezen.)

Wil een kerkenraad een dergelijke situatie voorkomen, dan doet hij bij gebleken noodzaak om kritische informatie te verstrekken er goed aan om dat eerst met betrokkene te bespreken. Overleg samen wat de kerkenraad wel of niet zal schrijven, zodat het voor beide partijen aanvaardbaar is: de kerkenraad vindt het voldoende realistisch, betrokkene is bereid dit te delen met zijn nieuwe kerkenraad.

bekendmaking

Het vertrek uit de gemeente wordt aan de overgebleven gemeenteleden bekend gemaakt. Zoals de gemeente er recht op heeft om te weten wie er deel uitmaakt van haar gemeenschap (zie bij C9), zo heeft ze er ook recht om te weten wie er niet langer bij hoort.

De bekendmaking aan de gemeente is niet bedoeld om gemeenteleden gelegenheid te geven belastende informatie over betrokkene bij de kerkenraad te melden en zo te voorkomen dat betrokkene een ‘blanco attestatie’ meekrijgt. Als ze die belastende informatie al hebben, dan zijn ze te vroeg of te laat met hun melding: te vroeg wanneer ze zelf betrokkene er niet over hebben aangesproken (zie D2), te laat wanneer de kerkenraad deze melding al eerder had moeten ontvangen (zie D3.3).

Een kerkenraad hoeft daarom ook geen lange tijd te laten tussen de mededeling aan de gemeente en het verstrekken van de aanbeveling. Beide kunnen vrijwel gelijktijdig. Wel is het goed om de volgorde van C10.1 aan te houden: eerst bekendmaking, en pas dan verstrekking van de aanbeveling.

Het mooiste is wanneer de kerkenraad de mededeling doet op de laatste zondag dat betrokkene nog in de gemeente aanwezig is, zodat de anderen afscheid kunnen nemen en betrokkene in gebed aan de HEER kan worden opgedragen, waarna hem de aanbeveling wordt overhandigd.

andere kerken

Voorheen was het met name in de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt) gebruikelijk om een vertrekkend gemeentelid alleen een attestatie mee te geven als hij verhuisde naar een zusterkerk, zeg maar: een andere GKv. Ging hij naar een gemeente die behoorde tot een andere kerkgemeenschap, dan kreeg hij hooguit een overzicht mee van zijn kerkelijke gegevens en werd voor het overige beschouwd als 'onttrokken'.

Een dergelijke afstandelijke praktijk wordt door C10 niet ondersteund. C10.1 kent, anders dan C10.2, niet de beperking tot zusterkerken.

Daarmee zegt C10.1 niet dat wij alle kerkgemeenschappen in en buiten Nederland even hartelijk kunnen aanbevelen bij onze vertrekkende gemeenteleden. Het maakt ons wel degelijk uit waar zij naar toe gaan. Maar de aanbeveling gaat daar niet over! Het is immers geen aanbeveling van een kerkgemeenschap, maar een aanbeveling van dit gemeentelid. Ook als hij vertrekt naar een gemeenschap waar wij bedenkingen bij hebben, willen wij hem tot het laatst toe zo goed mogelijk begeleiden. We geven hem dus een eerlijke en liefdevolle aanbeveling mee.

aanvaarding

In C10.2 staat het woord 'zusterkerk' wel. Want vanaf C10.2 kijkt het artikel naar de andere kant: niet langer de gemeente waaruit betrokkene vertrekt, maar de gemeente die hem als nieuw lid ontvangt. In het algemeen geldt dat iemand niet zomaar lid van de gemeente kan worden. Het is de doop die de toelating markeert, en aan die doop zijn voorwaarden verbonden (zie C4).

Ook als iemand elders al lid was, wordt hij niet automatisch lid van een nieuwe gemeente. In ieder geval wordt hij niet 'overgeschreven'; hij moet immers zichzelf aanmelden.

Maar als iemand bij zijn aanmelding een aanbeveling kan tonen van een andere Nederlandse Gereformeerde Kerk, of van een kerk waarmee we zijn overeengekomen om elkaar op dit punt te behandelen als zusterkerken, wordt hij zonder meer als nieuw lid aanvaard.

Dat geldt ook wanneer de aanbeveling kritische notities bevat of zelfs een uitgesproken negatief beeld schetst van betrokkene. Dat kan wel reden zijn om hem extra aandacht te geven of zelfs tuchtmaatregelen tegen hem te nemen (zie D5), maar het is geen reden om hem als lid te weigeren. Die andere kerk was daar immers ook nog niet aan toe; de nieuwe kerkenraad neemt de zorg van die andere kerkenraad wel over maar beëindigt haar pas als daar voldoende reden toe is (zie D8).

Heeft iemand een aanbeveling uit een kerk die we niet als zusterkerk zien, dan is zo'n document nog steeds waardevol. Maar de kerkenraad heeft in dat geval het recht om zich eerst een eigen oordeel te vormen over deze persoon, voordat hij hem als gemeentelid aanvaardt.

introduceren

C10.2 zegt ook nog dat de kerkenraad het nieuwe lid bij de gemeente introduceert. Dat slaat allereerst op de bekendmaking aan de gemeente dat er een nieuw lid is binnengekomen, en het delen van zijn gegevens.

Maar het betekent ook dat de kerkenraad ervoor moet zorgen dat dit nieuwe lid een goede plek krijgt in de gemeente. Bijvoorbeeld doordat hij wordt ondergebracht bij een wijk of kring. Of wanneer iemand vanwege bepaalde beperkingen extra ondersteuning nodig heeft, dat hij die ook werkelijk ontvangt.

Uiteraard kan de kerkenraad, zeker als die enkel bestaat uit de ouderlingen en de predikant, dit niet alleen. De diakenen kunnen er een belangrijk aandeel aan leveren. Bovendien zegt C10.2 niet voor niets dat betrokkene wordt geïntroduceerd bij de gemeente: de gemeente, of een deel van de gemeente, kan speciaal worden aangesproken om dit nieuwe lid extra aandacht te geven.

In alle gevallen blijft de kerkenraad wel verantwoordelijk: hij moet erop toezien dat zijn oproep aan de gemeente gehoor vindt.

gastlid

C10.3 spreekt over een bijzondere situatie: iemand die wel verhuist, maar ook nog met zijn vorige gemeente verbonden wil blijven.

Het bekendste voorbeeld is een jongere die het ouderlijk huis verlaat om elders te gaan studeren maar nog regelmatig bij zijn ouders komt en zich daar in de gemeente laat zien. Hij kan dan lid worden of blijven in een van beide gemeentes, naar keuze de gemeente van zijn oude of nieuwe woonplaats, en gastlid blijven of worden in de andere gemeente.

Een ander voorbeeld is iemand die vanwege zijn werk een groot deel van het jaar doorbrengt in een andere omgeving dan waar hij woont, en daar ook kerkelijk contact zoekt.

Of een predikant met een bijzondere taak die gastlid is in de gemeente waarvan de kerkenraad toezicht houdt op zijn ambtsdienst (zie B7.3), maar elders woont en daar 'gewoon' gemeentelid is. Of een ouderling die tijdelijk wordt 'uitgeleend' aan een kerk met een tekort aan ouderlingen (vergelijk de regeling bij B19).

Een gastlid heeft in de gastkerk praktisch dezelfde rechten als de andere gemeenteleden.

Voornaamste uitzondering is de betrokkenheid bij het roepen van ambtsdragers (B16), tenzij de plaatselijke regeling hun ook daarin een stem gunt.

andere gevallen

C10.4 tot slot is een 'rest-bepaling': in andere gevallen dan genoemd in C10.2 en C10.3 beslist de kerkenraad.

Denk aan iemand die zich meldt met een aanbeveling of attestatie die is uitgeschreven in een kerk waarmee de Nederlandse Gereformeerde Kerken geen afspraak hebben om elkaar op dit punt als zusterkerken te behandelen.

Of iemand die wel afkomstig is uit een christelijke kerk, maar geen aanbeveling heeft gevraagd of meegekregen.

Of iemand die in het verleden gemeentelid was, in dezelfde kerk of een andere, zich ooit heeft onttrokken (zie C11) en nu opnieuw aansluiting zoekt.

In dergelijke situaties, die allemaal weer hun eigen verhaal hebben, moet de kerkenraad zelf een afweging maken.

C11 onttrekking

C11.1 Wanneer iemand aangeeft niet langer tot de gemeente te willen behoren, zich zonder kennisgeving bij een andere kerkgemeenschap aansluit of bij verhuizing naar elders geen aanbeveling aanvraagt, en daar ondanks inspanningen van de kerkenraad en de gemeente bij blijft, berust de kerkenraad hierin en maakt hij de beëindiging van het lidmaatschap aan de gemeente bekend.

C11.2 Wanneer iemand lange tijd elk contact met de ouderlingen onmogelijk maakt, kan de kerkenraad na bewilliging van de gemeente zijn lidmaatschap voor beëindigd verklaren.

Je wilt niet dat het gebeurt, maar het gebeurt toch telkens weer: een gemeentelid dat de kerk de rug toekeert. Soms is het dat betrokkene zich correct afmeldt, maar vaak is het dat hij zich gewoon nooit meer laat zien en steeds moeilijker te bereiken valt. Dit artikel helpt een kerkenraad om in zulke gevallen zorgvuldig te blijven handelen.

onttrekking aan de gemeente

In de titel staat het woord 'onttrekking'. Die term maakte ooit deel uit van een langere volzin: 'onttrekking aan opzicht en tucht van de kerkenraad'. Het was namelijk de kerkenraad die het op deze manier bekend maakte, omdat hij het zo had ondervonden: wij hebben geen ingang meer bij betrokkene.

Toch is de genoemde omschrijving niet toereikend. Want het gaat niet enkel om de relatie tussen betrokkene en de kerkenraad, de ambtsdragers. Het gaat veel meer om de relatie tussen betrokkene en de gemeente. Daar was hij levend lid van, en dat is de band die hij nu heeft doorsneden.

Vandaar dat de tekst van C11.1 de onttrekking omschrijft als 'niet langer tot de gemeente willen behoren'. Tegelijk kan de term 'onttrekking' vanwege zijn eenduidigheid en relatieve bekendheid nog goede dienst doen als korte aanduiding van dit verschijnsel.

opzegging

C11.1 geeft een opsomming van mogelijke situaties. De eerste lijkt de eenvoudigste: iemand geeft zelf aan dat hij niet langer tot de gemeente wil behoren. En inderdaad is het een duidelijke zaak wanneer hij dat netjes zwart op wit zet en met een handtekening bekrachtigt.

Maar wat moet je als iemand een appje stuurt 'schrapp me maar' of in het vuur van een gesprek uitroept 'dan ben ik weg'? Kun je dat opvatten als een serieuze melding van onttrekking? Misschien is betrokkene het de volgende dag al weer vergeten dat hij zoiets heeft gezegd of geschreven. Moet je hem er dan toch aan houden?

Belangrijk is daarom de bepaling die C11.1 eraan verbindt: laten kerkenraad en gemeente zich inspannen om betrokkene terug te winnen. Dat betekent in ieder geval dat wanneer iemand in een opwelling uitroept dat hij zich wil onttrekken, de kerkenraad hem niet meteen moet uitschrijven, maar hem eerst maar eens moet laten betijen en hem op een later moment opnieuw benaderen om te zien of hij er nog steeds zo over denkt.

C11.1 noemt daarbij ook de gemeente: die was ooit getuige bij zijn doop, en eveneens bij zijn openbare belijdenis, als hij die inmiddels heeft gedaan. Ook vanuit de gemeente mag het signaal komen dat men graag in geloof met hem verbonden wil blijven, als leden van het ene lichaam van Christus.

Tegelijk, wanneer iemand via een helder schrijven zijn lidmaatschap heeft opgezegd, is het niet correct om hem dan nog wekenlang te benaderen met brieven, mails, appjes of bezoeken. Zeker wanneer ook voorheen al merkbaar was dat betrokkene zich steeds verder van de gemeente verwijderde, en daarover al het nodige contact was geweest, mag je zijn besluit om zich te onttrekken zelfs met erkentelijkheid begroeten als het geven van duidelijkheid.

Beter is daarom dat de kerkenraad op een niet mis te verstane mededeling van onttrekking reageert met een brief waarin hij vermeldt wanneer de onttrekking aan de gemeente bekendgemaakt zal worden, en hem tot die datum gelegenheid biedt om op zijn besluit terug te komen.

bekendmaking

Want die bekendmaking aan de gemeente kan weer niet gemist worden. Opnieuw (zie bij C9 en C10) geldt dat de gemeente er recht op heeft om te weten wie er deel van haar uitmaken, en dus ook mag weten wanneer iemand ontbreekt.

Soms wil iemand de kerkenraad verbieden om zijn onttrekking aan de gemeente bekend te maken, en dreigt hij met 'AVG' (zie bij C9) of zelfs met juridische stappen. Daar hoeft de kerkenraad echter niet voor te wijken.

Wel moet de kerkenraad de mededeling beperken tot de feitelijke informatie van de onttrekking.

Wanneer de betrokkene zich bijvoorbeeld bij een andere gemeenschap wil aansluiten, maar niet wil dat de gemeente dit weet, mag de kerkenraad het ook niet bekendmaken. Niet via een afkondiging, niet via de kerkelijk media, en ook niet via een publiek gebed in de kerkdienst.

Ook hoeft de kerkenraad bij de bekendmaking geen oordeel te geven; laat het oordeel aan de HEER.

andere kerkgemeenschap

De tweede mogelijkheid die C11.1 noemt, is dat iemand 'zich zonder kennisgeving bij een andere kerkgemeenschap aansluit'.

En opnieuw is dan de vraag wanneer daar precies sprake van is, en hoe je dat dan constateert. Want als je hoort dat iemand regelmatig samenkomsten bezoekt van een 'vrije' groep, zonder formeel lidmaatschap, is dat dan al reden om een onttrekking te constateren?

En opnieuw is het antwoord dat je niet moet gaan posten bij die andere kerk of inzage moet vragen in de ledenadministratie van die andere kerk, maar dat je als kerkenraad en als gemeenteleden

eenvoudig contact zoekt met betrokkene en hem vraagt wat hij doet en wat hij wil. Laat hij alsnog 'kennis geven' van zijn plannen.

Soms blijkt dan dat betrokkene graag die andere samenkomsten bezoekt, maar tegelijk graag lid wil blijven van de eigen gemeente. Dat is niet bij voorbaat onmogelijk; laat de kerkenraad beoordelen of dit een houdbare en eerlijke situatie is.

Maar wanneer iemand duidelijk is overgegaan naar een andere kerkgemeenschap, en het alleen niet de moeite waard vond om zich in zijn oude gemeente af te melden, mag de kerkenraad van zijn kant verklaren: dan bent u bij ons dus geen gemeentelid meer.

geen verhuisbericht

Ook bij de derde mogelijkheid is de vraag naar de begrenzing niet zo relevant: wanneer is een verhuizing naar 'elders'? Is 5 kilometer verderop ook al 'elders'? Of beginnen we pas te rekenen bij 20, of 30 km?

Relevanter is het andere aspect: hij vraagt bij zijn verhuizing geen aanbeveling aan. En vrijwel altijd betekent het dat hij ook geen verhuisbericht stuurt. Hij is gewoon 'weg'.

Opnieuw is het dan waardevol om hem te proberen te bereiken via zijn nog wel bekende telefoonnummer, mailadres of account op een van de sociale media. Misschien is zijn nieuwe woonadres via andere kanalen (familie, vrienden) nog wel te achterhalen en kun je hem nareizen. Maar ouderlingen hoeven zich niet verplicht te voelen om het hele land door te reizen, op zoek naar met de noorderzon vertrokken gemeenteleden. Wanneer iemand zich onbereikbaar toont, en ook niet meer in de omgeving van de kerk woont, mag de kerkenraad zeggen: hij maakt geen deel meer uit van onze gemeente.

constateren

Daarmee is het belangrijkste doel van C11 in zicht: dit artikel is niet zozeer bedoeld om potentiële 'onttrekkers' de weg te wijzen of van hun rechten op de hoogte te stellen, maar om kerkenraden het recht te geven om in bepaalde situaties van hun kant te kunnen verklaren dat iemand zich heeft onttrokken, zonder dat betrokkene dat zelf uitdrukkelijk heeft verklaard.

Een kerkenraad kan een onttrekking 'constateren', zeggen we dan. Dat mag de kerkenraad niet zomaar doen; vooral de zinsnede over 'inspanningen van de kerkenraad en de gemeente' maakt dat duidelijk. Maar de kerkenraad hoeft zich ook niet machteloos te voelen wanneer iemand zelf niet de moeite neemt om te melden dat hij niet langer tot de gemeente wil behoren. Dit artikel geeft de kerkenraad het recht om dan van zijn kant te constateren dat betrokkene er niet meer bij hoort, en dat ook bekend te maken aan de gemeente.

bewilliging van de gemeente

C11.2 zegt dat er in één speciale situatie nog een extra handeling nodig is, namelijk het vragen van bewilliging door de gemeente (hoe die bewilliging wordt verkregen, staat in F3.2).

Deze bewilliging is nodig omdat het een voor het betrokken gemeentelid kwetsbare situatie betreft. Hij heeft namelijk niet zelf aangegeven dat hij geen gemeentelid meer wil zijn; ook is niet bekend dat hij naar een andere kerk is overgestapt; evenmin is hij verhuisd naar een andere omgeving.

Kortom, de voorwaarden die een kerkenraad volgens C11.1 het recht geven om een onttrekking te constateren, zijn hier niet van toepassing. Het enige aanwijsbare punt is dat de ouderlingen hem niet kunnen bereiken; hij reageert niet op uitnodigingen en houdt de deur dicht als er wordt aangebeld. Begrijpelijk dat de ouderlingen op den duur gaan denken: we hebben wel iets beters te doen. Zullen we maar afkondigen dat deze persoon zich feitelijk heeft onttrokken?

In dat geval zegt C11.2: ga toch eerst nog naar de gemeente. Leg de situatie aan haar voor. Wanneer niemand reageert, kunt u als kerkenraad inderdaad uitspreken dat betrokkene geen gemeentelid meer is.

Maar stel dat iemand uit de gemeente nog wel contact heeft, en ook kan verklaren waarom geen ouderling er ingang krijgt. Ongetwijfeld zal dit gemeentelid dan reageren op de afkondiging: ho, niet

te snel, ik zie nog aanknopingspunten. Luister dus eerst naar deze contactpersoon en overweeg of langs die weg er nieuwe mogelijkheden zijn te vinden om betrokkene vast te houden.

Op deze manier wil C11.2 voorkomen dat iemand te gemakkelijk wordt geschrapt als lid, enkel omdat de kerkenraad hem heeft afgeschreven.

Tegelijk beschermt C11.2 de kerkenraad tegen een aanklacht van betrokkene, als hij later nog eens merkt dat hij geen lid meer is, terwijl hij zelf vond dat hij dat best had kunnen blijven. Wanneer de kerkenraad de zorgvuldigheid van C11 in acht heeft genomen, valt hem niets te verwijten.

C12 financiële bijdragen

C12.1 De gemeenteleden dragen naar vermogen bij aan de financiële instandhouding van de kerk.

C12.2 De kerkenraad legt jaarlijks aan de gemeente verantwoording af over zijn financieel beleid en beheer.

C12.3 De kerkenraad draagt zorg voor een deugdelijke financiële administratie en voor een adequate periodieke controle daarvan.

Het kerkelijk leven kost geld. Zeker wanneer er een of meer personen van moeten leven, gaat het al gauw om forse bedragen. C12 legt daarover het een en ander vast.

liefde voor de kerk

De kerken krijgen als regel geen financiële ondersteuning van de plaatselijke of de landelijke overheid. Wel zijn de kerken als ANBI vrijgesteld van bepaalde belastingen (zie de regeling bij G2), ook wordt de Theologische universiteit van de kerken grotendeels door de overheid bekostigd, en zelfs komt het voor dat de plaatselijke overheid tegen gunstige voorwaarden bouwgrond beschikbaar stelt, maar verder moeten alle kosten worden opgebracht door de leden van de gemeente. Dat lukt alleen wanneer de gemeenteleden zich verantwoordelijk voelen voor het kerkelijk leven en zich daar van harte voor willen inzetten. Want van achteloze foaien alleen kan de kerk niet rondkomen.

Wanneer dan iemand zegt 'maar zoveel kan ik niet betalen', geeft C12.1 als antwoord: doe het naar vermogen. Maar wat iemand als eigen vermogen tot bijdragen inschat, heeft weer alles te maken met dat besef van verantwoordelijkheid, van liefde voor de kerk van Christus.

royale verantwoording

C12.2 spreekt voor zich: wanneer de gemeenteleden bijdragen, hebben zij ook recht op verantwoording over de besteding.

Maar hoezeer het ook voor zich spreekt, de uitvoering laat nogal eens te wensen over. Dan krijgen de gemeenteleden wel een document te zien met allemaal cijfers, maar zonder goede toelichting of zonder gelegenheid om er kritische vragen over te stellen of wijzigingen voor te stellen, omdat het allemaal al afgehamerd is in de kerkenraad en de kerkenraad of de beheerscommissie beducht is voor tegenspraak van al dan niet zelfbenoemde deskundigen. Dat draagt echter niet bij aan de geefbereidheid van de gemeente.

Een goede verantwoording betekent dat je de gemeente laat meedenken. Voorzie haar van duidelijke, overzichtelijke en complete informatie. Geef ruimte voor vragen of kritische opmerkingen en beantwoord deze royaal en eerlijk. En neem dan als kerkenraad, gehoord de gemeente, een helder besluit, dat je uiteraard weer deelt met de gemeente.

nauwkeurige controle

Ook C12.3 spreekt voor zich. In de kerk geven we elkaar veel vertrouwen. We gaan ervan uit dat iedereen oprecht handelt en dat niemand de opzet heeft om de ander te benadelen. Dat vertrouwen is goed en mooi; laat het vooral zo blijven.

Toch komt het van tijd tot tijd aan het licht dat een kerkelijke penningmeester de kas die hij beheerde, heeft leeggehaald ten gunste van zichzelf. Meestal begon het niet met een vooropgezet

slecht plan; het was eerder een kwestie van persoonlijke problemen en de verleiding van de gemakkelijke oplossing: even wat 'lenen' uit de kerkelijke kas. De problemen werden er echter alleen maar groter door.

Het is daarom ook in het belang van al die penningmeesters zelf dat de kerken toezien op een goede administratie en de boeken periodiek – meestal jaarlijks – laten controleren. En laat die controle 'adequaat' zijn, dus niet met een slordig doorbladeren van de stukken, zogenaamd omdat je de penningmeester niet de indruk wilt geven dat je hem niet vertrouwt.

Maak er een vaste regel van, en beschrijf het in een helder protocol, dat de administratie nauwkeurig wordt gecontroleerd. Juist als dat altijd zo gebeurt hoeft geen penningmeester zich beledigd te voelen en hebben alle partijen er baat bij.

D. HET TOEZICHT

D1 karakter en doel

D1.1 Het kerkelijk toezicht heeft als doel om de leden van de gemeente en de gemeente als geheel te bewaren bij Christus als Heer.

D1.2 De kerk geeft bijzondere zorg aan leden van de gemeente die door hun opvattingen of levensstijl ernstig tekort doen aan de eer van God en daarmee hun eigen behoud en het heil van de gemeente in gevaar brengen.

Het gaat in dit hoofdstuk onder meer over de toepassing van kerkelijke tucht. Die term 'tucht' is echter in het hele hoofdstuk niet meer te vinden. In plaats daarvan staat in de titel het woord 'toezicht'.

toezicht

De betekenis van 'toezicht' is breder dan die van 'tucht'. Tucht gaat over maatregelen om zonde te bestraffen. Maar toezicht gaat ook over aandacht geven, aanmoedigen, stimuleren. Pas wanneer iemand dat toezicht afwijst of ertegenin gaat, is er reden tot tucht. Het begint altijd met toezicht. D1 brengt dit in beeld: D1.1 omschrijft het doel van toezicht, terwijl D1.2 als afgeleide kijkt naar situaties die tot tucht kunnen leiden.

Een extra reden om niet het woord 'tucht' boven dit hoofdstuk te plaatsen, is dat tuchtoefening te gemakkelijk wordt beschouwd als een min of meer geïsoleerd verschijnsel in de kerk, waar iedereen het liefst afstand van houdt.

Maar met de term 'toezicht' blijft dit hoofdstuk verbonden met alles wat voorafging. In hoofdstuk B komt die term al meermalen langs. Met name B14 is hier van belang: het houden van toezicht is een essentiële taak van de ouderlingen. En ook al wordt de term in hoofdstuk C niet genoemd, alles wat daar de revue passeert kan alleen functioneren door goed toezicht.

Niemand mag dat 'toezicht' op afstand houden; anders wordt de gemeente een hoop los zand, en is de kerk geen kerk meer.

bij Christus bewaren

Over dat laatste: een kerk is pas kerk als ze verbonden is met haar Heer, Christus Jezus. Het doel van toezicht is daarom niet enkel dat we als gemeente elkaar vasthouden en elkaar liefdevol aandacht geven. Het doel is volgens D1.1 specifiek dat we elkaar bewaren bij Christus als Heer. Hij is het fundament van de kerk; zijn Geest verbindt ons tot leden van één lichaam, zijn lichaam.

De dubbelslag 'leden van de gemeente en de gemeente als geheel' is ontleend aan het doorgaand onderwijs van de apostel Paulus, onder meer in 1 Korintiërs 5 (met name vers 6: 'weet u niet dat al een beetje desem het hele deeg zuur maakt?') en 1 Korintiërs 12 (bijvoorbeeld vers 27: 'u bent het lichaam van Christus en ieder van u maakt daar deel van uit').

scheef?

In zekere zin trekt D1.2 het beeld nu scheef. Want hoewel 'toezicht' dus niet enkel kritisch is maar juist ook opbouwend wil zijn, gaat het vanaf nu toch vooral over die kritische component: de zorg voor leden die een gevaarlijk spoor zijn opgegaan. Over de positieve kant gaat het nog even in D2.1, maar daarna nauwelijks meer.

De reden voor dit wat scheve beeld is dat we hier spreken over artikelen van een kerkorde. Een kerkorde hoeft niet veel te bepalen rond het positieve gebeuren van aandacht geven en bemoedigen; het is voldoende wanneer de kerkorde erop attendeert dat het moet gebeuren en dat het ook echt belangrijk is. De invulling is verder vrij; er zijn genoeg handboeken en cursussen die iemand kunnen helpen om dit goed aan te pakken.

Maar als het gaat om de kritische benadering van een gemeentelid dat dreigt af te dwalen, heeft de kerkorde veel meer te regelen. Want dan gaat het er enerzijds om dat de rechten van betrokkene niet worden geschonden: hij mag niet zomaar publiek te schande worden gemaakt, hij mag niet onverhoord worden veroordeeld, hij kan niet zonder vorm van proces uit de kerk worden gezet, enzovoort. Anderzijds gaat het erom dat de gemeenteleden, de ambtsdragers en vooral de kerkenraad weten wat hun rechten zijn: hoe zij op zorgvuldige wijze de gemeente voor iemand kunnen waarschuwen, hoe zij op zorgvuldige wijze afstand kunnen nemen, enzovoort.

Het is ook de reden waarom al deze bepalingen niet zijn weggezet in een landelijke regeling voor het toezicht, maar hier in de kerkorde zelf zijn vastgelegd. Het gaat om basale principes, om een nauwkeurige omschrijving van bevoegdheden.

opvattingen en levensstijl

D1.2 noemt twee aanleidingen voor 'bijzondere zorg': afwijkende opvattingen of een zondige levensstijl. Beide zijn nooit helemaal te scheiden: iemands levensstijl hangt altijd samen met zijn opvattingen. Toch is het als onderscheid zinvol.

Want vaak is het juist het handelen van mensen dat aanstoot geeft: hun gedrag, hun levensstijl. Dan past het bij de geestelijke regering van de kerk om door te vragen naar de motieven. Waarom doet iemand zoals hij doet? Welke geest bezielt hem? D1.2 wil dat 'doorvragen' stimuleren door naast die levensstijl aandacht te geven aan de opvattingen van iemand. Die gaan zelfs voorop.

Tegelijk is het onderscheid zinvol omdat niet alle afwijkende opvattingen direct ook leiden tot een afwijkende levensstijl. D4 laat zien dat dit consequenties heeft voor de manier waarop de kerk reageert.

de eer van God

D1.2 noemt verder de drie bekende redenen om afwijkingen niet ongemoeid te laten: de eer van God, het behoud van betrokkene en het heil van de gemeente.

Deze drie staan niet gelijkwaardig naast elkaar. De laatste twee zijn een afgeleide van de eerste. Wie God tekort doet, brengt daarmee zijn eigen behoud in gevaar. En ook: wie God tekort doet, brengt het heil van de gemeente in gevaar.

Dat een tekort doen aan de eer van God het behoud van betrokkene in gevaar brengt, spreekt voor zich: alleen God kan ons redden, door zijn Zoon. Wie zich tegenover Hem opstelt en zich als christen onchristelijk gedraagt, maakt zich los van zijn Redder en dus van zijn redding.

Dat het ook tekort doet aan het heil van de gemeente vraagt iets meer uitleg. Zoals Paulus in het al genoemde 1 Korintiërs 5 vers 6 aangeeft, is zonde besmettelijk. Gemeenteleden die toch al moeite hadden om hun leven op christelijke orde te brengen, worden er gemakkelijk door meegezogen: 'als hij het mag, mag ik het toch ook'. Ook opvattingen die tegen de Bijbelse leer ingaan worden vaak zo fraai verpakt dat mensen die toch al zwak stonden in hun kennis van Gods wil zich er gemakkelijk door laten meenemen.

Bovendien doet het de naam van de gemeente in de samenleving geen goed wanneer daar allerlei misstanden worden getolereerd of zelfs goedgepraat. Het is de taak van de gemeente om de eer van God hoog te houden in de wereld; wanneer ze die taak verzaakt, verliest ze haar bestaansgrond (vergelijk Matteüs 5 vers 13: 'jullie zijn het zout van de aarde').

D1.2 zegt dat de bijzondere zorg van de kerk zich vooral mag richten op gemeenteleden die ‘ernstig’ tekort doen aan de eer van God. De gemeente is immers een gemeenschap van louter zondaren; niemand die God altijd alle eer geeft die Hem toekomt. Het is goed om daar aandacht voor te hebben en elkaar op dit punt te blijven aanmoedigen. Maar we hoeven elkaar niet voortdurend op onze fouten te wijzen. Niet alles is even ‘ernstig’.

D2 onderling toezicht

D2.1 De leden van de gemeente steunen elkaar in de strijd van het geloof. Zij bemoedigen elkaar en waarschuwen elkaar liefdevol, overeenkomstig het onderwijs van Christus in Matteüs 18.

D2.2 Weigert iemand gehoor te geven, dan wordt een ouderling te hulp gevraagd.

Het toezicht is een speciale taak van de ouderlingen (zie B14). Maar zoals C2 al deed vermoeden, hebben ook de andere gemeenteleden hierin een taak.

strijd

D2.1 gebruikt daarvoor het beeld van de ‘strijd’, zoals ook Paulus doet in onder meer 1 Timoteüs 6 vers 12: ‘Strijd de goede strijd van het geloof’. Het is geen strijd tegen mensen ‘maar tegen hemelse vorsten, de heersers en de machthebbers van de duisternis, tegen de kwade geesten in de hemelsferen’ (Efeziërs 6 vers 12). Er komt in deze wereld van alles op ons af, en overal is de duivel actief om ons geloof te ondermijnen. Het kost inspanning om dat te doorzien en er niet in mee te gaan. In dat gevecht kunnen de gemeenteleden veel voor elkaar betekenen. De een helpt de ander om te begrijpen wat er speelt, en over en weer moedigen ze elkaar aan om vol te houden. En als het nodig is waarschuwen ze elkaar.

Matt. 18

Het is gebruikelijk om in dat verband te verwijzen naar Matteüs 18. Jezus houdt zijn leerlingen voor hoe belangrijk het is om scherp te zijn op jezelf en op elkaar. En dan niet om de ander in te peperen hoe fout hij misschien is; zet liever je eigen belang opzij om die ander te kunnen behouden. Vanaf vers 15 geeft Jezus zijn leerlingen dan een soort van stappenplan mee. In verschillende situaties kan dat een verschillende toepassing krijgen, maar de hoofdlijn is altijd maatgevend gebleven in de kerk. Zo wordt naar dit bijbelgedeelte verwezen in de Heidelbergse Catechismus (zondag 31), de DKO (art. 72), het AKS (art. 26) en de KO2014 (art. D52). Ook deze kerkorde sluit zich daarbij aan.

persoonlijk

Stap 1 is volgens Jezus dat je iemand die jou onrecht doet, daar zelf op moet aanspreken. Doe het liefst in kleine kring, dan is het voor hem gemakkelijker om zonder gezichtsverlies zijn ongelijk te bekennen. Haal er dus niet direct anderen bij; maak de kwestie niet onnodig groot.

Opvallend is dat Jezus deze aanpak beperkt tot zonde die ‘tegen jou’ was gericht. Het is namelijk niet de bedoeling dat een christen de hele wereld afspeurt, of tenminste de hele brede kerkgemeenschap rondkijkt om te zien of iemand in de fout gaat, zodat hij er meteen naartoe kan reizen om hem persoonlijk te waarschuwen. Beperk het tot zaken die jou persoonlijk aangaan.

Dat is van belang voor de toepassing van D2.1: waar je in een kleine gemeente mogelijk iedereen kent en met iedereen intensief kunt meeleven, is dat in een grote gemeente meestal niet mogelijk en dus ook zeker niet nodig. Beperk je tot de gemeenteleden met wie je al regelmatig contact hebt, of voor wie jij – als ambtsdrager of in een andere functie – bijzondere verantwoordelijkheid draagt. Zie je dat zo iemand afdwaalt, kijk dan niet de andere kant op maar probeer hem terug te halen.

een ouderling

Stap 2 bij Jezus is dat wanneer de persoon die door jou wordt aangesproken een afwerende houding aanneemt, je de moed nog niet hoeft op te geven. Wel is dit het moment om er anderen bij te halen. Niet te veel; nog steeds geldt dat je het niet onnodig groot moet maken.

D2.2 verwijst daarvoor speciaal naar de ouderling.

Natuurlijk kun je eerst ook nog bij iemand anders te rade gaan, iemand die jij vertrouwt of juist iemand die voor de persoon die je wilt bereiken veel betekenis heeft. Maar voel je daartoe niet verplicht; we hoeven het van Jezus immers niet complexer te maken dan nodig.

Wie je ook vraagt, zorg dat het iemand is die deze verantwoordelijkheid aankan en het bijvoorbeeld niet inbrengt in een roddelcircuit. De ouderling is speciaal voor deze taak aangesteld en is er altijd op aanspreekbaar (zie verder bij D3).

Let er verder op dat D2.2 niet zegt dat je de kerkenraad te hulp moet vragen. Dat is in dit stadium nog te vroeg. Beperk het tot die ene ouderling.

D3 ambtelijke aansporing en waarschuwing

D3.1 De ouderlingen sporen de leden van de gemeente aan tot een heilig leven.

D3.2 De ouderlingen waarschuwen wie in zonde leven en roepen hen op om zich tegenover het Woord van God te verantwoorden.

D3.3 Weigert iemand aan de ouderling gehoor te geven, dan wordt de kerkenraad ingelicht.

D3 haakt aan op B14, waar de taak van de ouderlingen al wordt beschreven. Speciaal gaat het dan om B14.2, dat de ouderlingen toezicht houden op de gemeenteleden en hen aanmoedigen 'tot een leven met de Heer'.

algemene taak

D3.1 komt overeen met B14.2, al is de formulering iets meer toegespitst. Net als in B14.2 gaat het in D3.1 om de algemene taak van 'de ouderlingen' (daarom het meervoud).

D3.1 is dus geen rechtstreeks vervolg op D2.2, waar uiteindelijk 'een ouderling' te hulp werd gevraagd. Wel geeft D3.1 de motivatie waarom je in zo'n geval een ouderling kunt roepen: het past goed bij de opdracht die ouderlingen al hebben.

Bovendien maakt D3.1 duidelijk dat je als ouderling niet hoeft zitten wachten tot iemand je op grond van D2.2 vraagt om mee te komen. B14.2 zei het al: ouderlingen gaan zelf op pad. Ze kijken ook zonder dat iemand hen vraagt al rond in de gemeente, ieder speciaal in dat deel dat hem is toegewezen.

waarschuwen

Zo is er een dubbele aanleiding mogelijk voor D3.2. Het kan zijn (D2.2) dat de ouderling door iemand anders is meegevraagd, en dat hij inderdaad moet vaststellen dat de persoon om wie het gaat in zonde leeft. Maar het kan ook zijn dat de ouderling iemand op eigen initiatief benaderde en merkt dat betrokkene op een verkeerd spoor is beland.

In alle gevallen is het de taak van de ouderling om te waarschuwen. Waarschuw deze persoon voor de vernietigende kracht van de zonde: wat zo verleidelijk leek, blijkt enkel ongeluk te brengen.

Waarschuw hem ook voor het oordeel van God: vol van vergeving voor wie zich bekeert, maar onverdraagzaam voor wie zich aan de zonde vastklampt.

verantwoording

D3.2 voegt daar de oproep aan toe 'om zich tegenover het Woord van God te verantwoorden'. Dit is een belangrijk element in het hele proces.

Want de ouderling meent zonde te zien, maar misschien ziet hij dat wel verkeerd en is de persoon om wie het gaat juist verantwoord bezig. Vraag hem daarom naar die verantwoording, vraag hem naar zijn motieven. En laat hem die motieven spiegelen aan het Woord van God.

Weigert iemand om zich te verantwoorden, of laat hij merken dat hij wel weet dat God zijn gedrag afkeurt maar dat hij er toch aan vasthoudt, dan mag de ouderling hem met des te meer stelligheid waarschuwen dat hij zich op een doodlopende weg bevindt. Ook is het reden om de kerkenraad in te lichten, D3.3.

Maar stel dat hij wel degelijk bereid is om zich tegenover Gods Woord te verantwoorden. Stel dat hij met een redenering komt waar de ouderling het niet direct mee eens zal zijn, maar die voor deze persoon wel bevredigend is om het eigen gedrag mee te verdedigen. Dan heeft de ouderling die verantwoording serieus te nemen. Blijkbaar leest deze persoon iets anders in de Bijbel dan de ouderling doet, maar dat wil nog niet zeggen dat de ouderling het goed heeft en de ander fout zit. Neem zijn verantwoording serieus, of nog beter: neem het Woord van God serieus. Ga samen in de leer om te ontdekken wat de Heer ons werkelijk wil zeggen en neem daar gerust de tijd voor. Mogelijk dat de ouderling vindt dat hij hiertoe onvoldoende is toegerust. Dan kan hij voorstellen om er anderen bij te halen die hen samen verder kan brengen. Hij kan bijvoorbeeld een andere ouderling of de predikant meevragen. Uiteindelijk kan hij het zelfs inbrengen bij de voltallige kerkenraad.

naar de kerkenraad

D3.3 maakt namelijk duidelijk dat de betrokken persoon niet in alle gevallen toestemming hoeft te geven om de kerkenraad in te lichten. Die toestemming is niet nodig wanneer betrokkene 'weigert aan de ouderling gehoor te geven'.

Dan gaat het dus speciaal over de oproep van de ouderling om zich tegenover het Woord van God te verantwoorden. Als de betrokken persoon die verantwoording niet wil geven, loopt het gesprek dood. Dat is ook het geval wanneer hij wel eerst een betoog houdt om zijn gedrag te verdedigen, maar daar vervolgens niet over door wil spreken. Of wanneer hij niet wil meewerken als de ouderling er anderen bij wil halen, die het gesprek verder zouden kunnen brengen.

In al die gevallen kan de ouderling niet verder; wat hij inbrengt komt niet meer aan bij de ander. Dan mag hij de kerkenraad inlichten.

niet voortijdig

Maar zolang het gesprek loopt en de betrokkene er loyaal aan meewerkt, heeft de ouderling geen grond om de kerkenraad te informeren. Hij mag eventueel in de kerkenraad rapporteren dat hij bij die en die op bezoek is geweest. Maar hij mag alleen iets over de inhoud van het gesprek vertellen als hij op goede gronden kan aannemen dat betrokkene daar geen bezwaar tegen heeft.

Pas wanneer de situatie van D3.3 zich voordoet, mag de ouderling zonder toestemming van de betrokkene de kerkenraad nader inlichten. Op dat moment heeft dat ook werkelijk betekenis, want dan is het aan de kerkenraad om met deze persoon te gaan handelen.

openbare zonden

Voor deze terughoudendheid lijkt minder reden wanneer het om een zogenaamde 'openbare' zonde gaat: een misstap die in brede kring bekend is geworden. De DKO (art. 72 en volgende), De KO1978 (art. 73 en volgende) en het AKS (art. 26) noemen het als een aparte categorie.

En inderdaad hoeft een kerkenraad zich niet doof te houden wanneer iemand zijn eigen wandaden van de daken schreeuwt.

Toch geeft het te denken dat Jezus zich in Matteüs 18 niet beperkt tot zogenaamde 'geheime' zonden, tegenover die 'openbare' zonden. Ook wanneer iemand bijvoorbeeld op sociale media pronkt met praktijken die duidelijk tegen Gods Woord ingaan, blijft het wijs om de betrokkene daar eerst in een persoonlijke ontmoeting over aan te spreken. Met andere woorden: ook dan blijft de regel van D3 van toepassing.

Bedenk daarbij dat 'openbaar' in onze complexe en veelkleurige informatiesamenleving een betrekkelijk begrip is. In de veelheid aan informatie gaat er juist ook veel verloren. Zelfs al staat het in de krant (welke dan?) of op een internetplatform (welk dan?), reken er maar niet op dat iedereen er nu van weet. En zeker moet de kerkenraad zich niet laten gebruiken als laatste schakel in het roddelcircuit.

D4 overtuigingen verdragen

D4.1 Wanneer iemand opvattingen heeft die afwijken van de Bijbelse leer, kan de kerkenraad hem in zijn overtuiging verdragen als hij bereid is om zich uit de Bijbel te laten onderwijzen en zich houdt aan eventuele aanwijzingen van de kerkenraad.

In D1.2 was het al gezegd: het toezicht betreft niet alleen de levensstijl van de gemeenteleden, maar ook hun opvattingen. D4 gaat over dat laatste. Het vertelt hoe een kerkenraad daarop kan reageren.

Meer dan onkunde alleen

Gemeenteleden hebben soms rare ideeën. Vaak is dat een kwestie van onkunde. Dan is het beter om iemand nader te onderwijzen dan om hem te veroordelen.

In de kerkelijke praktijk komt het dan ook zelden voor dat een kerkenraad optreedt omdat iemand verkeerde opvattingen koestert. Bij een ambtsdrager ligt dat gevoeliger; die moet zich in zijn ambtsdienst immers wel houden aan het kerkelijk belijden (A2.4). Maar bij andere gemeenteleden zijn kerkenraden als regel behoorlijk tolerant.

Toch gelden ook hier de factoren die in D1.2 werden genoemd: wanneer iemand door zijn afwijkende opvattingen ernstig tekort doet aan de eer van God en daarmee zijn eigen behoud en het heil van de gemeente in gevaar brengt, mag de kerk dat niet zomaar laten gebeuren.

De weging van een en ander is uiteraard aan de kerkenraad, en eerst al aan de betrokken ouderling.

Want let er op dat D4 komt ná D3. Ook als iemand vreemde ideeën uitdraagt in de gemeente, is het niet direct aan de voltallige kerkenraad om te reageren, maar past eerst het persoonlijk bezoek van de ouderling, al dan niet met een medeouderling of met de predikant.

De kerkenraad reageert pas wanneer de ouderling zoals gezegd niet verder komt, en tegelijk de ideeën van betrokkene wel inschat als gevaarlijk: gevaarlijk voor hemzelf en voor de gemeente.

Voorwaarden

Een belangrijke term in D4 is 'overtuiging'. Het is het woord dat Paulus in Romeinen 14 gebruikt, als hij erop aandringt om iemand niet zomaar te veroordelen omdat hij andere keuzes maakt dan jij zou doen. Heb respect voor zijn overtuiging.

Voorwaarde is dan wel dat iemand zijn keus maakt in onderwerping aan de Heer. D4 werkt dat uit in twee richtingen: iemand moet zich blijven opstellen als leerling van Christus, en dus willen luisteren naar het onderwijs van de Bijbel; ook moet hij zich voegen naar het gezag van de ambtsdragers als die hem bepaalde 'aanwijzingen' geven.

Zo'n aanwijzing kan uiteraard niet inhouden dat het betrokken gemeentelid voortaan een andere mening moet verkondigen. Dat zou immers betekenen dat de ambtsdragers iemand juist niet aanvaarden in zijn overtuiging maar hem dwingen tot onoprechtheid.

Maar wat de kerkenraad wel van iemand kan vragen is bijvoorbeeld dat hij stopt met het zoeken van publiciteit voor zijn afwijkende opvattingen. Of dat hij nalaat om er bepaalde praktische consequenties aan te verbinden.

Is iemand daartoe bereid, dan zal het gesprek met hem nog steeds doorgaan, echter zonder de druk 'dat er wel iets moet gebeuren'.

Maar wat te doen als iemand niet wil luisteren naar het Woord van God, alle aanwijzingen van de kerkenraad negeert, of ook praktische consequenties trekt uit zijn ideeën, zodanig dat het schadelijk is voor hemzelf en voor de gemeente? Dan mag de kerkenraad de middelen inzetten die in D5 worden opgesomd.

D5 optreden van de kerkenraad

D5.1 Wanneer blijkt dat iemand vasthoudt aan de zonde of weigert om zich te verantwoorden, kan de kerkenraad besluiten om de gemeente te informeren of om de betrokkene de deelname aan het avondmaal te ontfemen.

D5.2 Als uiterste maatregel kan de kerkenraad overgaan tot buitensluiting uit de gemeente.

D5 noemt drie maatregelen die de kerkenraad kan inzetten. Ze worden stuk voor stuk in de volgende artikelen (D6, D7 en D8) nader uitgewerkt. D5 is vooral van belang voor de onderlinge relatie tussen deze drie.

onderscheid

Er is in ieder geval een duidelijk onderscheid tussen D5.1 en D5.2.

De middelen van D5.1 staan voor intensivering van de kerkelijke zorg. Tot dusver was het vooral een kwestie van gesprekken; in D5.1 gaat het over maatregelen die worden ingezet als die gesprekken niets opleveren. Iemand houdt vast aan de zonde of weigert om zich te verantwoorden (vergelijk D3.2). De kerkenraad reageert daarop met maatregelen die verder gaan dan alleen aanspreken en die hopelijk meer losmaken.

De maatregel van D5.2 daarentegen betekent juist afbouw van de kerkelijke zorg: als alle moeite niets oplevert, mag het een keer stoppen.

Een en ander correspondeert met stap 3 en 4 uit het onderwijs van Jezus in Matteüs 18 (vergelijk hierboven bij D2), met name in vers 17: 'Als hij ook naar hen niet luistert, leg het dan voor aan de gemeente. Weigert hij ook naar de gemeente te luisteren, behandel hem dan als een heiden of een tollenaar'.

gemeente eerder informeren

Er is hier een belangrijk verschil met oudere edities van de kerkorde. Het eerste middel dat D5.1 noemt, het informeren van de gemeente, stond vanaf de DKO namelijk in het teken van de 'ban', de 'afsnijding', de 'excommunicatie'. Zie in de DKO art. 77, in de KO1978 eveneens art. 77, en in het AKS art. 28. Het waren vooraankondigingen van de dreigende buitensluiting.

In het onderwijs van Matteüs 18 vers 17 heeft het informeren van de gemeente echter een andere kleur: na het persoonlijk gesprek (vers 15) is de kring al vergroot met meer getuigen (vers 16) en nu wordt die kring nog verder vergroot, tot de hele gemeente. Intensivering dus, en niet slechts een opmaat naar het afscheid.

Dat intensiverend element was in art. 77 van de DKO en de KO1978 niet geheel afwezig (de gemeente wordt opgeroepen om betrokkene aan te spreken en voor hem te bidden), maar bleef toch staan in de schaduw van de naderende afsnijding of 'excommunicatie'. Dat kwam vooral omdat voor het informeren van de gemeente ook de instemming van de classis (nu: regionale vergadering) nodig was. En zeker de KO1978 bepaalde expliciet (art. 77, met verwijzing naar art. 76) dat die instemming gaat over de excommunicatie! Met andere woorden: de gemeente werd pas geïnformeerd wanneer de classis al groen licht had gegeven voor de buitensluiting. Dan is het inderdaad nog niet te laat om voor betrokkene te bidden, maar waarschijnlijk wel te laat om hem vanuit de gemeente nog aan te kunnen spreken.

Het onderwijs van Jezus nodigt echter uit om de gemeente al eerder te betrekken bij het vasthouden van dit verdwaalde gemeentelid. De KO2014 gaf de inschakeling van de gemeente daarom weer een eigen plaats, los van de buitensluiting (zie aldaar art. D53 en D59). D5.1 gaat in die lijn verder, en zet het informeren van de gemeente zelfs voorop, nog eerder dan de ontzegging van het avondmaal.

afhouding minder effectief

Want dat was vanaf de DKO het enige intensiverende middel, naast het aanspreken ('vermanen') van betrokkene: de 'afhouding' van het avondmaal (DKO en KO1978 art. 76, AKS art. 28).

Lange tijd was 'onder tucht staan' of 'onder censuur staan' dan ook synoniem met het voor langere tijd niet mogen deelnemen aan het avondmaal.

De bedoeling van die maatregel was tweeledig. Het betrokken gemeentelid moest ervan schrikken: komt het genadebrood van Christus mij niet meer toe als ik me zo gedraag? Tegelijk ging het ook om de heiligheid van de gemeente: met iemand die zichzelf een broeder of zuster noemt maar in feite een afgodendienaar is, moet je niet samen willen eten, zegt Paulus in 1 Korintiërs 5 vers 11.

In onze tijd heeft deze maatregel echter minder effect. Want vaak is het eerste signaal dat iemand afdwaalt van de Heer, dat hij niet meer in de kerk komt en dus zeker niet meer deelneemt aan het avondmaal. Voor de gemeente is de maatregel van de afhouding daarmee al zonder merkbaar resultaat: we aten al niet meer samen, we zagen elkaar al nauwelijks meer. Maar ook voor het betrokken gemeentelid voelt het onder dergelijke omstandigheden slechts als bezegeling van de al gegroeide afstand. In plaats van een middel om hem tot schrik en daarmee tot inkeer te brengen wordt het dan een maatregel die het nog moeilijker maakt om hem te bereiken.

Het is daarom te begrijpen dat kerkenraden dit middel in veel gevallen ongebruikt laten. En het is een reden te meer om dat andere middel, het informeren van de gemeente, nieuwe nadruk te geven.

geen vereiste volgorde

D5.1 zet beide middelen overigens als gelijkwaardig naast elkaar. Want het één is niet afhankelijk van het ander. De kerkenraad kan iemand het avondmaal ontzeggen zonder de gemeente daarover te informeren. En andersom: de kerkenraad kan de gemeente informeren over iemand aan wie het avondmaal niet is ontzegd.

Ook dat was vroeger anders. Onderdeel van het informeren van de gemeente was volgens DKO en KO1978 (zie bij beide nog steeds art. 77) het benoemen van alle inspanningen die er al waren geweest, door herhaalde vermaningen en door afhouding van het avondmaal. Zonder afhouding geen afkondiging!

Maar zoals gezegd zijn in onze tijd kerkenraden veelal terughoudend met die afhouding, omdat ze het in sommige gevallen beleven als een slag in de lucht die enkel schade toebrengt aan de toch al broze relatie. Wanneer je dan toch vasthoudt aan de volgorde van de DKO, betekent dit dat alles stopt. Immers, om verder te kunnen gaan zou dan eerst die afhouding toegepast moet worden, en wil je dat niet, dan zou er ook geen ruimte zijn voor iets anders.

In de KO2014 was het dwingende van deze volgorde daarom al geschrapt, maar stond de afhouding/ontzegging van het avondmaal nog wel voorop. D5.1 wil het verschil met de vroegere situatie duidelijker in beeld brengen, door de volgorde zelfs om te keren: de ontzegging van het avondmaal staat er als tweede.

Dit is geen nieuwe voorkeursvolgorde. Het is echt niet zo dat een kerkenraad eerst de gemeente moet informeren voordat hij iemand het avondmaal kan ontzeggen. Maar het omgekeerde geldt dus ook niet meer! Een kerkenraad kan de gemeente informeren zonder dat er eerst ontzegging van het avondmaal is geweest.

Iets dergelijks geldt overigens voor D5.2. Daar staat namelijk niet dat buitensluiting pas mogelijk is nadat de mogelijkheden van D5.1 volledig zijn benut.

Natuurlijk mag een kerkenraad niet te snel tot buitensluiting overgaan. Zie D8.1. Maar net zoals er niet per se altijd eerst een ontzegging van het avondmaal toegepast hoeft te worden, zo hoeft een kerkenraad ook niet altijd eerst de gemeente op te roepen om betrokkene aan te spreken. Al zal dat meestal wel het geval zijn.

D5.2 en D8.1 laten de mogelijkheid open dat iemand zich direct al zo helder en pertinent opstelt als vijand van het evangelie, dat de kerkenraad nog maar één middel rest: de buitensluiting. Wel met de zorgvuldigheid die ook dan nog steeds is vereist; zie daarvoor D8.

D6 informeren van de gemeente

D6.1 Voor het informeren van de gemeente is de goedkeuring vereist van een door de regionale vergadering in te stellen commissie. De commissie geeft de betrokkene gelegenheid om zich te verantwoorden.

D6.2 Aan de gemeente worden de naam van de betrokkene en de aard van zijn zonde bekend gemaakt, met de oproep om voor hem te bidden en hem aan te sporen tot bekering. De kerkenraad kan deze oproep herhalen.

D6.3 Wanneer de betrokkene gehoor geeft en zich bekeert, maakt de kerkenraad dat eveneens aan de gemeente bekend.

Het informeren van de gemeente over een gemeentelid dat dreigt af te dwalen, is een welkom instrument, maar daarom nog geen eenvoudige maatregel. Want het gaat om informatie waarvoor de betrokkene zelf geen toestemming heeft gegeven om die te delen!

toestemming

De zaak ligt uiteraard heel anders wanneer de persoon om wie het gaat, die toestemming wel heeft verleend. Zulke toestemming is in een levende gemeente dagelijkse praktijk.

Denk aan de voorbede in de kerkdienst. Regelmatig wordt de gemeente dan bijgepraat over wel en wee van deze en gene. Soms vergeet iemand om daarbij expliciet toestemming te vragen aan betrokkene: mogen we dit delen? Maar zelfs dan levert het vrijwel nooit problemen op. Ook als de toestemming wel wordt gevraagd, spreekt het bijna vanzelf dat die ook wordt gegeven.

Dat ligt al iets gevoeliger wanneer het niet gaat over iets als ziekte of het slagen voor een examen, maar over persoonlijk falen. Wanneer bijvoorbeeld een huwelijk stukloopt, is het goed om dat met de gemeente te delen. Maar daar moeten beide betrokkenen dan wel aan toe zijn. Zonder hun toestemming mag de kerkenraad er in de gemeente niets over vertellen, niet in de kerkdienst, en niet in het kerkblad of in de gemeente-app. Maar geven zij die toestemming wel, dan blijft het uiteraard belangrijk om de informatie zorgvuldig te formuleren, weer in overleg met betrokkenen, maar er is geen externe instantie nodig om te controleren of alles goed verloopt.

Dat geldt ook wanneer iemand ernstig heeft gezondigd en tot inkeer komt. Met zijn toestemming mag de kerkenraad dat delen met de gemeente.

Maar D6 gaat over de situatie die in D5.1 al was omschreven: iemand houdt vast aan de zonde of weigert zich over zijn gedrag te verantwoorden. Je kunt er dan op rekenen dat hij geen toestemming zal geven voor het informeren van de gemeente. Als de kerkenraad dat toch wil doen, zal hij het zeer zorgvuldig moeten aanpakken.

In ieder geval moet hij zich dan wenden tot de regionale vergadering.

commissie

D6.1 zegt dat de regionale vergadering daarvoor een commissie instelt. Dat doet ze op het moment dat een kerk erom vraagt; de commissie is dan ook alleen bedoeld voor deze ene situatie. Mocht het erg vaak gebeuren dat een kerk om zo'n commissie vraagt, dan zou de regionale vergadering een blijvende commissie kunnen benoemen; het is echter niet waarschijnlijk dat het zover komt, en eigenlijk ook niet te hopen.

Die commissie handelt verder zelfstandig; ze heeft wel opdracht van de regionale vergadering maar brengt geen rapport uit aan die vergadering, behalve dan de mededeling dat ze haar werk heeft gedaan en afgerond. Over de inhoud van de zonde of de identiteit van de betrokkene mag ze niemand iets vertellen.

Want dat is de reden waarom D6.1 deze taak niet neerlegt bij de regionale vergadering zelf, maar bij een door haar in te stellen commissie. Laat het in kleine kring behandeld worden; dat komt de vertrouwelijkheid ten goede. Wanneer de kerkenraad straks werkelijk de gemeente gaat informeren, mag het niet gebeuren dat allerlei gemeenteleden er al van weten door loslippigheid van afgevaardigden uit de regionale vergadering.

verantwoorden

D6.1 geeft de commissie een spannende opdracht: ze moet de betrokkene gelegenheid geven om zich te verantwoorden.

Bewust staat er 'betrokkene' en niet 'de zondaar'. Want dat laatste moet nog maar blijken. En dus is de eerste opdracht van de commissie om naar betrokkene te luisteren. Hij mag zich verantwoorden. Betrokkene moet dat dan wel willen. Het is goed denkbaar dat hij in dit stadium weinig vertrouwen heeft in kerkelijke instellingen, en dus ook met de commissie niets te maken wil hebben. In dat geval

staat de commissie niet machteloos: ze heeft betrokkene gelegenheid gegeven. Als hij er geen gebruik van maakt, is dat zijn goed recht, maar het verhindert de commissie niet om dan verder te gaan met alleen de kerkenraad.

D6.1 zegt niet of de commissie betrokkene afzonderlijk moet spreken of juist in aanwezigheid van de ambtsdragers. De commissie kan hierin een eigen weg kiezen. Veel hangt ook af van de wens van betrokkene. Wanneer hij alleen met de commissie wil spreken zonder aanwezigheid van de ambtsdragers, zal de commissie er in de meeste gevallen wijs aan doen om die voorwaarde te accepteren.

oordeel

Wanneer de betrokkene inderdaad bereid is tot een gesprek, kan de commissie zich een eigen oordeel vormen over de zaak. Is hier inderdaad sprake van verharding in de zonde, of gaat het om een kerkenraad die onmogelijke eisen stelt?

Ook kan de commissie beoordelen of in de gegeven situatie het middel van het informeren van de gemeente de juiste maatregel is, of dat de kerkenraad beter iets anders zou kunnen proberen.

Is betrokkene niet bereid tot een gesprek, dan moet de commissie afgaan op het verhaal van de kerkenraad. Dat betekent nog steeds niet dat ze de kerkenraad blindelings volgt; ze kan doorvragen en in haar advies wijzen op aspecten die de kerkenraad mogelijk over het hoofd had gezien.

Maar uiteindelijk komt de commissie tot een slotsom: wel of geen goedkeuring verlenen aan het voornemen van de kerkenraad om de gemeente te informeren.

Geeft de commissie goedkeuring, dan kan de kerkenraad verder. Doet ze dat niet, dan kan de kerkenraad niet tegen die afwijzing in beroep; het enige wat de kerkenraad dan zou kunnen doen is na verloop van tijd aan de regionale vergadering verzoeken om opnieuw een commissie in te stellen, die de zaak opnieuw komt bekijken.

hoe?

D6.2 zegt niet langs welke weg de gemeente wordt geïnformeerd. Vroeger kon dat maar op één manier: via een afkondiging in de kerkdienst. Dat kent echter een aantal bezwaren.

Een eerste bezwaar is dat kerkdiensten bijna altijd online zijn te volgen of later te beluisteren. De informatie kan daardoor terecht komen bij mensen die er niets mee te maken hebben en er ook niets mee kunnen.

Een tweede bezwaar is dat de gegeven informatie de aanwezige gemeenteleden zodanig kan overrompelen, dat een groot deel van de inhoud van de mededeling hen ontgaat. Dat kan leiden tot een scheef beeld van de zaak. Wanneer ze de betrokkene met deze informatie aanspreken, kan het ertoe leiden dat ze hem beschuldigen van iets dat feitelijk onjuist is en ook niet zo door de kerkenraad is gezegd. Dat maakt een gesprek extra moeilijk.

Een derde bezwaar is dat meestal niet de hele gemeente in de kerkdienst aanwezig is. De kans bestaat dat juist de gemeenteleden die nog wel enige invloed op betrokkene zouden kunnen uitoefenen, de afkondiging missen omdat ze net die zondag afwezig waren of omdat ze ook zelf minder trouw zijn in de kerkgang.

Voor alle duidelijkheid: geen van deze bezwaren is doorslaggevend. Ook het eerste niet. Want het is een illusie om te menen dat informatie die alleen aan de eigen gemeenteleden wordt verstrekt, daar nooit buiten komt. De gemeente is een open gemeenschap (zie D3.1); informatie aan de gemeente staat daarom gelijk aan volledige openbaarmaking.

Bovendien heeft bekendmaking in de kerkdienst het grote voordeel dat de informatie niet alleen met de gemeente wordt gedeeld, maar ook gedeeld kan worden met God, in de gebeden. Zelfs wanneer de kerkenraad kiest voor een ander communicatiemiddel richting de gemeente is het goed om het daarna alsnog in de kerkdienst te brengen, en via het gebed bij de HEER neer te leggen.

Welk ander communicatiemiddel zou dat kunnen zijn? Een goede mogelijkheid is een brief die in de gemeente wordt verspreid, op papier of digitaal. Zo'n schrijven geeft de gelegenheid om de zaak nauwkeurig uiteen te zetten en zoveel mogelijk misverstanden te voorkomen en eventuele roddels

tegen te gaan. Ook bereikt zo'n brief waarschijnlijk meer gemeenteleden dan de aanwezigen in de kerkdienst.

Een andere mogelijkheid is het beleggen van een (mogelijk besloten) vergadering waarin de kerkenraad informatie geeft en eventuele vragen kan beantwoorden. Dat werkt nog beter tegen misverstanden en roddels dan een brief. Een nadeel is dan echter dat de kerkenraad mogelijk meer informatie prijsgeeft dan verstandig is, of zelfs ook meer dan waartoe hij gerechtigd is.

wat?

Want dat is ook een belangrijk punt: wat vertel je precies aan de gemeente, en wat niet? Bedenk weer dat het gaat om informatieverstrekking waarvoor de betrokkene zelf geen toestemming heeft gegeven. Dat dwingt de kerkenraad om zich te beperken tot slechts die gegevens die relevant zijn voor het doel: dat de gemeente hem kan aansporen tot bekering en concreet voor hem kan bidden.

D6.2 noemt twee elementen: 'de naam van de betrokkene en de aard van zijn zonde'. De gemeente moet weten over wie het gaat en waarover het gaat. Maar zeker over dat laatste kan een kerkenraad veel of weinig zeggen. Het is goed om dat met de commissie van de regionale vergadering te bespreken. De commissie kan zelfs als voorwaarde stellen voor haar goedkeuring dat specifieke informatie wordt toegevoegd of juist wordt weggelaten.

Maar altijd moet het dienen voor het doel: dat de gemeente gestimuleerd wordt om zich in te zetten voor de bekering van dit ene gemeentelid. Alle informatie die daartoe bijdraagt, mag de kerkenraad geven; informatie die daarvan afleidt omdat ze vooral de sensatiezucht bevredigt, behoort achterwege te blijven.

Het blijft een afweging, zoals zo vaak; laat de kerkenraad de hulp van de commissie van de regionale vergadering dus ook op dit punt dankbaar aanvaarden.

juridische dreiging

Want het is niet ondenkbaar dat de betrokkene zich hevig verzet tegen het delen van informatie over zijn persoon. Mogelijk zal hij zelfs dreigen met juridische stappen.

Wanneer hij inderdaad een beroep doet op de burgerlijke rechter, is niet bij voorbaat te voorspellen wat de uitkomst zal zijn. De ene rechter is de andere niet, en de ene rechter toont meer respect voor de eigen kerkelijke rechtsgang dan de andere.

Wel weten we dat het recht van de kerk om haar eigen zaken te regelen, wettelijk is vastgelegd in het Burgerlijk Wetboek (boek 2, artikel 2). Ook is van belang dat de kerkelijke procedure aansluit bij basale rechtsregels: hoor en wederhoor, en altijd de mogelijkheid dat iemand zich onttrekt aan de gemeente en daarmee aan het kerkelijk toezicht.

Maar vooral is het belangrijk dat een kerkenraad zich in een voorkomend geval nauwkeurig houdt aan de kerkordelijke regeling en de inbreng van de regionale commissie maximaal honoreert.

herhalen

D6.2 bevat nog een laatste bepaling: de kerkenraad kan de oproep aan de gemeente herhalen.

Deze mogelijkheid hangt samen met de nieuwe betekenis van het informeren van de gemeente. Het is niet langer een opmaat naar buitensluiting; in dat geval was het na 3 voorgeschreven afkondigingen (DKO en KO1978 art. 77) einde verhaal, en volgde onvermijdelijk de buitensluiting.

Maar nu gaat het om het mobiliseren van de gemeente, in het kader van intensivering van de zorg voor een afdwalend gemeentelid. Dan kan het goed zijn om na verloop van tijd de betreffende oproep en de bijbehorende informatie nog eens opnieuw onder de aandacht van de gemeente te brengen. Dat staat los van wat er daarna eventueel nog zou kunnen volgen. De kerkenraad kan deze herhaling dan ook net zo vaak toepassen als hij zinvol vindt.

bekering

D6.3 tot slot gaat over de situatie die de kerkenraad met dit alles hoopte te bereiken: de betrokkene geeft gehoor en bekeert zich.

Die mogelijkheid bestond natuurlijk al eerder: bij het aanspreken door gemeenteleden onderling (D2.1) en bij het aanspreken door de ouderlingen (D3.2). In al die situaties is het reden tot vreugde wanneer iemand zich laat gezeggen en terugkeert naar God. Maar het is geen reden voor bijzondere acties of bekendmaking aan anderen. Bij voorkeur niet, zelfs.

Dat is bij D6 anders. De gemeente is geïnformeerd dat het met betrokkene niet goed gaat; ze is gevraagd om deze persoon aan te spreken en voor hem te bidden. Dan moet de gemeente het ook weten wanneer ze hun bidden mogen omzetten in danken en hun aanspreken mogen omzetten in aanmoedigen.

De manier waarop de kerkenraad dit bekend maakt is vrij. Het is logisch om aan te sluiten bij de manier waarop de eerdere informatie was gegeven. Maar nog belangrijker is om de betrokkene er zelf een stem in te geven. Misschien ook letterlijk: dat hij het zelf aan de gemeente wil vertellen.

D7 ontzegging van het avondmaal

D7.1 De kerkenraad kan iemand de deelname aan het avondmaal ontzeggen voor een termijn van ten hoogste twaalf maanden. Daarna beoordeelt de kerkenraad de situatie opnieuw.

D7.2 Zolang iemand de deelname aan het avondmaal is ontzegd, mag hij evenmin zijn kinderen laten dopen of deelnemen aan het kiezen van ambtsdragere.

Bij D5 is betoogd dat deze maatregel in onze tijd weinig effect heeft en daarom ook weinig wordt toegepast. Dat is echter geen reden om de mogelijkheid uit de kerkorde te schrappen. Het blijft een onmisbaar instrument voor de kerkenraad.

Het is immers de taak van de ouderlingen (B14) om toezicht te houden op de leden van de gemeente en op de bediening van de sacramenten.

Om dat toezicht waar te maken moeten de ouderlingen iemand de sacramenten kunnen weigeren.

Die weigering kan een ouderling trouwens niet in zijn eentje uitspreken; dat kunnen alleen de ouderlingen samen besluiten, dus als kerkenraad.

zwaar

De ontzegging van het avondmaal is een zwaar middel. Het gaat om een van de sacramenten waarmee Christus ons zijn genade aanreikt. Zo bindt Hij ons samen tot één lichaam, één gemeente. Door iemand dit sacrament te ontzeggen spreekt de kerkenraad uit dat betrokkene zich met zijn handelwijze buiten de genade van Christus plaatst, en daarmee buiten de gemeenschap van het geloof.

Kunnen mensen zo over iemand oordelen? Jezus zelf moedigt ons daartoe aan, als Hij zegt dat je de kwaliteit van een boom kunt aflezen uit de kwaliteit van de vruchten (Matteüs 7 vers 15 tot 20, Matteüs 12 vers 33). Het is onmogelijk dat iemand die leerling van Christus wil zijn, zich structureel te buiten gaat aan goddeloos gedrag.

De kerkenraad spreekt met de ontzegging geen definitief oordeel uit; dat is aan de Heer. Bovendien kan de Geest van God iemand nog veranderen, zodat hij zijn leven betert. De ontzegging wil daaraan bijdragen, door betrokkene te laten voelen wat hij doet: zo kom je buiten te staan!

ontzegging of afhouding

D7 gebruikt een wat minder gangbare term: 'ontzegging', voor wat in de DKO 'afhouding' heette. Het gaat namelijk om een verklaring, een 'aanzegging': de betrokkene is niet welkom aan het avondmaal. Hij is naar het oordeel van de kerkenraad daartoe niet gerechtigd, en dat is hem ook gezegd.

Wanneer hij toch zou aangaan, zullen de ouderlingen hem echter niet fysiek tegenhouden. Zo nodig kan de kerkenraad in de weg van D6 de gemeente erover informeren: hij zit daar wel, maar niet met onze bewilliging.

De KO2014 (art. D57) kende beide termen: ontzegging en afhouding, als aanduiding voor twee verschillende vormen. 'Ontzegging' was dan hetzelfde als waar het in D7 over gaat; 'afhouding' gold daarnaast als passende maatregel in situaties 'waarover een goed oordeel nog niet mogelijk is'. Die laatste vorm keert in D7 niet terug. De grondslag voor maatregelen is immers geformuleerd in D5.1: het moet duidelijk zijn dat iemand vasthoudt aan de zonde of weigert om zich te verantwoorden. Waar de KO2014 koos voor 'bij twijfel afhouden', kiest D5.1 – en dus ook D7 – voor: eerst werken aan duidelijkheid, dan pas maatregelen nemen.

termijn

Wat D7.1 wel doet, is beperkingen opleggen aan de termijn.

In het verleden kon het gebeuren dat een gemeentelid eindeloos werd geweerd van het avondmaal, omdat hij leefde op een manier die de kerkenraad ontoelaatbaar vond, maar waarover men ook na veel gesprekken geen overeenstemming kon bereiken. Er ontstond een soort patstelling, waarbij het gemeentelid wel het avondmaal was ontzegd, maar waarin er verder niet veel gebeurde.

Om dat te voorkomen schrijft D7.1 voor dat de kerkenraad de ontzegging verbindt aan een termijn. Die termijn kan hooguit twaalf maanden zijn; minder mag dus ook. Na afloop van die termijn is het gemeentelid weer welkom aan het avondmaal, tenzij de kerkenraad uitdrukkelijk uitspreekt dat de situatie dat nog steeds niet toelaat. Er moet dus opnieuw een beoordeling worden gemaakt.

consequenties

D7.2 laat zien dat ontzegging van het avondmaal ook consequenties heeft op andere punten. De beide genoemde elementen staan voor wat het specifieke recht is van belijdende leden: zij mogen hun kinderen laten dopen (C4.1) en zij mogen deelnemen aan het kiezen van nieuwe ouderlingen of diakenen (B16.3).

Ook de uitnodiging voor het avondmaal wordt in veel kerken beperkt tot de belijdende leden. De kerkorde laat een eventueel ruimer toelatingsbeleid in de vrijheid van de plaatselijke kerkenraad (C10.4). Maar dan gaat het enkel over de vraag of ook andere dan belijdende leden kunnen deelnemen; dat belijdende leden welkom zijn, staat buiten discussie.

Ontzegging van het avondmaal betekent dan ook dat iemand zijn recht als belijdend lid niet meer mag uitoefenen. Niet op dit ene punt van deelname aan het avondmaal, en ook niet op de punten die ermee samenhangen.

ambtsdragers

Om compleet te zijn zou D7.2 nog moeten noemen dat iemand in zo'n geval ook geen ambtsdrager kan worden, want ook dat is voorbehouden aan belijdende leden (B16.2). We gaan er echter van uit dat geen kerkenraad zo inconsequent zal zijn om iemand eerst het avondmaal te ontzeggen en vervolgens te roepen tot een ambt in de kerk.

Wat wel denkbaar is, en helaas ook wel eens voorkomt, is dat een ambtsdrager zich zo misdraagt dat de kerkenraad moet besluiten om hem het avondmaal te ontzeggen. In dat geval is hij ook niet langer te handhaven als ambtsdrager. Toch leidt ontzegging van het avondmaal niet automatisch tot schorsing of afzetting. De kerkenraad moet daarvoor de weg blijven bewandelen van B13 of B18.

D8 buitensluiting

D8.1 Wanneer iemand ondanks inspanningen van de kerkenraad en de gemeente zich blijvend onverschillig of zelfs vijandig toont tegenover het evangelie, sluit de kerkenraad hem buiten de gemeente.

D8.2 Het besluit van de kerkenraad tot buitensluiting behoeft de goedkeuring van een door de regionale vergadering in te stellen commissie. De commissie geeft de betrokkene gelegenheid om zich te verantwoorden.

D8.3 Nadat de bewilliging van de gemeente is verkregen vindt de buitensluiting plaats in een kerkdienst.

Alles wat tot dusver langskwam, was iets van lange adem. Iemand aanspreken, maatregelen treffen: de kerk neemt er de tijd voor. We hebben geduld met elkaar. Maar als het niets uithaalt, mag het een keer stoppen. Buitensluiting stelt een daad: je hoort er vanaf nu niet meer bij.

kloof

De buitensluiting maakt de eerdere, voorlopige maatregelen definitief.

Ook wanneer iemand het avondmaal nog niet was ontzegd (D7), betekent buitensluiting dat betrokkene voortaan niet meer welkom is aan het avondmaal, zijn kinderen niet mag laten dopen en niet kan deelnemen aan het kiezen van ambtsdragers.

Wel gaat het opnieuw om een verklaring, een aanzegging, geen fysieke buitensluiting (vergelijk de eerdere opmerking hierover bij D7). De kerk is een open gemeenschap: als iemand wil, kan hij ook na buitensluiting nog steeds de kerkdiensten bezoeken en zich mengen tussen de gemeenteleden. In het onderwijs van Jezus (Matteüs 18 vers 17) en Paulus (1 Korintiërs 5 vers 11) gaat het daarom speciaal over de houding die de andere gemeenteleden moeten aannemen tegenover een buitengeslotene. Ze hoeven hem niet bewust te mijden of te negeren; ze kunnen, net als tegenover 'een heiden of een tollenaar' op zijn minst de normale beleefdheid in acht nemen. En als de gelegenheid zich voordoet, zullen ze eraan bijdragen dat betrokkene alsnog God naar waarheid leert kennen. Maar ze mogen hem niet zo vriendschappelijk behandelen dat het lijkt alsof zijn breuk met God hen niet interesseert. Zijn keuze is hun keuze niet, dat mag te merken zijn. Als hij terug wil komen van zijn verkeerde weg, is hij welkom; maar zolang hij erin volhardt, blijft er een kloof tussen hem en ons.

Dat betekent vooral dat de gemeenteleden van hun kant zich willen toeleggen op een christelijke levensstijl. Juist daardoor wordt het verschil duidelijk: niet door minachting van de buitengeslotene, maar door eerbied voor de Heer.

hemels oordeel

Jezus voegt er in Matteüs 18 vers 18 nog een belangrijk element aan toe: het hemelse oordeel sluit zich aan bij ons aardse oordeel.

Uiteraard bedoelt Jezus niet te zeggen dat God zich blindelings aansluit bij de oordelen die de kerk uitspreekt, zelfs de oordelen die ten onrechte zijn geveld.

Het gaat veel meer om zijn trouw. Wanneer de leerlingen van Jezus zijn onderwijs in praktijk brengen en zich eensgezind keren tegen alles wat daartegenin gaat, hoeven ze niet bang te zijn dat God ooit zal zeggen: Ik heb me toch bedacht, Ik oordeel toch even anders. God zal vanuit de hemel oordelen in lijn met wat Jezus hier op aarde aan ons heeft geleerd, en wat wij namens Hem hier op aarde mogen uitspreken. Dat is het gewicht van een kerkelijk oordeel, juist bij buitensluiting: je stelt iemand voor het eeuwig oordeel van God.

Het is een reden te meer om iemand die is buitengesloten niet te behandelen alsof er eigenlijk niets aan de hand is. Als we weten dat God iemand veroordeelt, moeten wij hem niet willen vrijspreken. Maar het is ook reden om als kerk voorzichtig te zijn met oordelen. Bewaar de wijsheid van 1 Timoteüs 5 vers 24: 'Van sommige mensen zijn de zonden zo duidelijk dat ze voor hen uit snellen naar het oordeel; bij anderen komen ze pas achteraf aan het licht'.

duidelijk vijandig

D8.1 formuleert het behoorlijk strikt: het moet gaan om iemand die zich 'blijvend onverschillig of zelfs vijandig tegenover het evangelie' gedraagt. Ook mag de kerk iemand pas buitensluiten wanneer kerkenraad en gemeente zich eerst 'inspanningen' hebben getroost om hem tot andere gedachten te brengen.

Buitensluiting mag dus niet dienen om een patstelling te beëindigen (vergelijk bij D7): iemand leeft op een manier die de kerkenraad strijdig vindt met Gods Woord, maar is er niet toe te bewegen om zijn leven te beteren. Zeker wanneer de betrokkene zelf wel erkent dat het eigenlijk anders zou moeten, kan dat reden zijn om de gemeente te informeren en hem voor een tijd het avondmaal te

ontzeggen, maar het is niet juist wanneer de kerkenraad deze slepende kwestie uiteindelijk wil 'oplossen' door de betrokkene dan maar buiten te sluiten.

Zolang iemand nog zegt de Heer te willen zoeken, en bijvoorbeeld nog regelmatig in de kerk komt, de ambtsdragers vriendelijk ontvangt, en in dit alles niet duidelijk onoprecht is, mag de kerk geduld blijven oefenen en hem blijven aanspreken vanuit het Woord van God.

Buitensluiting is alleen gepast bij duidelijke tegenstanders van God en van Christus Jezus, mensen van wie je weet dat ook God hen niet zal vrijspreken maar veroordelen.

regionale commissie

Voordat de kerkenraad tot buitensluiting kan overgaan, moet hij de regionale vergadering vragen om een commissie in te stellen die nagaat of het oordeel van de kerkenraad terecht is.

Zo'n commissie was ook al genoemd in D6.1. De werkwijze van deze commissie is vergelijkbaar; zie de toelichting aldaar.

Als regel zal dit dus de tweede keer zijn dat een regionale commissie zich over de zaak buigt.

Mogelijk bestaat de commissie ook weer uit dezelfde personen. In ieder geval is het betrokken gemeentelid nog steeds dezelfde.

Toch is het geen doublure, want de vraagstelling is anders. In D6.1 was de vraag: is de situatie ernstig genoeg om de hele gemeente hierbij te betrekken. In D8 is de vraag of de situatie dermate is verslechterd, dat er niets anders rest dan buitensluiting.

bewilliging van de gemeente

D8.3 zegt dat ook de gemeente haar bewilliging moet geven. Anders dan bij D6.2 staat de vormgeving hiervan vast, zie F3.2: een herhaalde afkondiging in de kerkdienst. Over de tekst van de afkondiging zal de regionale commissie weer mee mogen denken.

Als regel zal dit dus minstens de tweede keer zijn dat de gemeente erover hoort. Maar ook in dit geval is het geen doublure. Want de vraag aan de gemeente is een andere. In D6.2 was het de oproep om voor de betrokkene te bidden en hem aan te sporen tot bekering. Ook bij D8 blijft het zinvol om voor hem te bidden, maar de vraag is een andere: of de gemeente de conclusie van de kerkenraad en de regionale commissie onderschrijft dat verdere aansporing van het betrokken gemeentelid zinloos is, omdat hij zich duidelijk opstelt als iemand die het Woord van God afwijst. Zo niet, dan zal men dat zo spoedig mogelijk aan de kerkenraad moeten melden.

in een kerkdienst

De buitensluiting vindt plaats in een kerkdienst, met een verklaring die helder is, maar ook niet meer zegt dan nodig. Ook hier zal de regionale commissie weer meedenken over een passende formulering.

Anders dan vroeger is er geen standaardformulering; zie de landelijke regeling C8 liturgische formulieren. De kerkenraad kan zich beperken tot enkele sobere bewoordingen, die recht doen aan de situatie en recht doen aan de betrokkene.

D9 terugkeer

D9.1 Wanneer iemand zich na buitensluiting bekeert, neemt de kerkenraad hem na bewilliging van de gemeente weer op in de gemeente.

D9.2 Betreft het een dooplid, dan kan hij alleen terugkeren in de weg van openbare belijdenis van zijn geloof.

Buitensluiting komt niet veel voor; terugkeer na buitensluiting nog minder. Zeker omdat D8 de buitensluiting beperkt tot gemeenteleden die zich duidelijk opstellen als vijand van God. Hoe moeilijk is het om daarvan terug te komen! Maar bij God is veel mogelijk, zelfs dit.

bewilliging

Omdat het zo zelden voorkomt, is er weinig rechtsontwikkeling geweest op dit punt. D9.1 houdt het kort.

Het enige wat D9.1 voorschrijft, is dat de gemeente haar bewilliging moet geven (zie F3.2: via een herhaalde afkondiging). De gemeente moest ook bewilligen in zijn buitensluiting (D8.3); dan mag ze zich eveneens uitspreken over zijn terugkeer.

Daar is extra reden toe omdat de betrokkene weer in die gemeente moet worden opgenomen. Dat is een besluit van de kerkenraad, zegt D9.1, maar evengoed een actie van de gemeenteleden: zij moeten hem weer ontvangen en meenemen.

Voor die bewilliging zal de kerkenraad daarom enige informatie moeten verstrekken aan de gemeente. Hij heeft daarvoor de medewerking en de toestemming van de betrokkene nodig. Die bepaalt immers wat hij wel of niet met de gemeente wil delen. De kerkenraad kan echter zeggen: dit is te weinig om u toe te laten, en ook de gemeente kan zeggen: op grond van deze summier informatie kunnen wij hem niet welkom heten. De informatie moet dus wel voldoende bieden om kerkenraad en gemeente te kunnen overtuigen.

openbare geloofsbelijdenis

Hoe de terugkeer praktisch vorm krijgt, staat niet in D9 beschreven. De kerkenraad heeft de vrijheid om een vorm te kiezen die past bij de situatie, en die recht doet aan de betrokkene. Laat hem er vooral over meedenken.

Wel geeft D9.2 een bepaling voor het geval het gaat om een dooplid (zie C3.3) dat buitengesloten was en zich bekeert. Dan kan hij niet in diezelfde positie, dus als dooplid, terugkeren. Want als hij zich werkelijk tot God wil bekeren, behoort hij dat nu ook hardop te belijden, met een openbare geloofsbelijdenis. Dan keert hij niet terug als dooplid, maar als belijdend lid.

E. KERKELIJK SAMENLEVEN

E1 kerkverband

E1.1 De Nederlandse Gereformeerde Kerken ontmoeten elkaar in regionale vergaderingen en landelijk in de synode.

E1.2 In deze vergaderingen heersen de kerken niet over elkaar maar zoeken zij de eenheid die van Christus is.

E1.3 Wie naar een regionale vergadering of de synode worden afgevaardigd, zijn bevoegd om namens de kerken te handelen. Ze zijn alleen gebonden aan de Bijbel, de belijdenis van de kerken en het kerkelijk recht. Wel houden ze rekening met wat er in de kerken leeft.

De Nederlandse Gereformeerde Kerken zijn vrije, zelfstandige kerken, maar verbonden door het geloof in één Heer, zo begon de kerkorde (A1.1.).

Die eenheid willen we waarmaken en onderhouden, door elkaar te ontmoeten en door in gezamenlijk handelen ons aan elkaar te verbinden.

twee niveaus

De ontmoeting vindt plaats op twee niveaus: regionaal en landelijk.

De DKO kende drie niveaus: naburige kerken ontmoetten elkaar in de classis (art. 41), vier of vijf classes vormden een particuliere synode (art. 47) en nationaal was er de generale synode (art. 50). Deze structuur werkte goed in een tijd dat er over heel Nederland veel lokale kerken waren en de verbindingen moeizaam.

In onze tijd, met veel minder plaatselijke kerken dan destijds, en met goede verbindingen, is een lichtere structuur voldoende: een regionale vergadering als nabij kerkverband, en een landelijke synode als vergadering waarin alle Nederlandse Gereformeerde Kerken vertegenwoordigd zijn.

de eenheid van Christus

Door deel te nemen aan een kerkverband geeft een lokale kerk iets van haar zelfstandigheid op. Waarom zou je dat doen?

Als antwoord verwijst E1.2 niet naar gemeenschappelijke belangen, zoals een gemeenschappelijke zorg voor voldoende predikanten of een gemeenschappelijke presentatie bij de overheid.

Het gaat om 'de eenheid die van Christus is'. God verzamelt zich door Christus één volk waaraan Hij zich voor eeuwig wil verbinden. Die eenheid komt tot stand door het besef dat we allemaal schuldig staan voor God en dat we enkel kunnen overleven door de genade die Christus schenkt.

Dit geloof voorkomt dat de een zich beter acht dan de ander, of dat de ene kerk wil heersen over de ander: we staan immers allen op hetzelfde niveau.

Tegelijk drijft dit geloof ons naar elkaar toe. Het is heerlijk om anderen te ontmoeten die gegrepen zijn door hetzelfde evangelie. Bovendien: als we straks één volk zullen zijn, kunnen we nu toch niet langs elkaar heen leven. Het is tot eer van God en van zijn Zoon als we elkaar nu al weten te vinden en ons aan elkaar durven te geven.

Daarbij zijn we zuinig op elkaar: we zijn immers niet van onszelf maar van Christus. Hij heeft ons gekocht. Dus behandelen we elkaar met respect, uit eerbied voor wat Christus door zijn Geest niet alleen bij mij maar ook in die ander uitwerkt.

Wat dat betekent voor de manier waarop kerkelijke vergaderingen tot besluitvorming komen, wordt nader uitgewerkt in F1. Zie aldaar.

tot handelen bevoegd

E1.3 legt vast dat de regionale vergaderingen en de synode in ieder geval wel gerechtigd zijn om besluiten te nemen. Het zijn geen conferenties waarin ieder zich vrijblijvend laat informeren en verder slechts een eigen mening afgeeft. De afgevaardigden zijn bevoegd 'om namens de kerken te handelen'.

Dan moeten die kerken er wel op kunnen vertrouwen dat hun afgevaardigden geen vreemde streken uithalen. Daarom bindt E1.3 hen aan 'de Bijbel, de belijdenis van de kerken en het kerkelijk recht': alles wat de kerken gemeenschappelijk als waardevol hebben vastgelegd. Wanneer de afgevaardigden daarvan afwijken, hebben hun besluiten geen rechtskracht.

geen bindend mandaat

E1.3 zegt daarbij ook dat de afgevaardigden niet aan iets anders gebonden mogen worden. Het is niet de bedoeling dat een kerk of regionale vergadering haar afgevaardigden verplicht tot een bepaald stemgedrag. Zo'n 'bindend mandaat' degradeert de vergadering tot stemmachine: een discussie heeft dan geen zin, het gaat dan enkel nog om het inventariseren van de vooraf bepaalde stemmen.

Natuurlijk is het wel goed wanneer een kerkenraad de agenda van de regionale vergadering en van de synode bespreekt, en wanneer in de regionale vergadering de agenda van de synode wordt doorgesproken. Dat is zelfs aan te bevelen: het levert de afgevaardigden materiaal waarmee ze bespreking kunnen verrijken. Ze weten daardoor beter 'wat er in de kerken leeft' en kunnen daar beter rekening mee houden.

Maar vervolgens krijgen ze de vrijheid om, verrijkt met het resultaat van de bespreking in eigen kring, het gesprek aan te gaan met de andere afgevaardigden in de vergadering om dan gezamenlijk tot een overtuiging te komen over wat goed is om te besluiten.

E2 regionale vergadering

E2.1 De kerken in een regio komen ten minste drie keer per jaar in vergadering bijeen.

E2.2 Elke kerk zendt twee afgevaardigden, bij voorkeur een predikant en een ouderling of diaken.

E2.3 In de regionale vergadering ontmoeten de kerken elkaar voor onderlinge steun en advies en zien zij op elkaar toe.

De regionale vergadering is het regelmatige overleg van de kerken uit een bepaalde omgeving. Waarbij direct de vraag opkomt met welke regelmaat zij zullen samenkomen.

regelmaat

De KO2014 (art. E63.1) bepaalde die regelmaat op 'ten minste vier keer per jaar'. Het AKS (art. 36) hield het bij 'ten minste tweemaal per jaar'. Logisch dat E2.1 dan de indruk geeft een compromis te willen sluiten tussen die twee.

Toch is er meer aan de hand. Het belangrijkste is dat we willen bevorderen dat de regionale vergadering een centrale rol krijgt in het kerkverband. Daar immers ontmoeten de kerken elkaar, zegt E2.3, daar bemoedigen en adviseren ze elkaar, daar zien ze op elkaar toe, daar leven ze met elkaar mee en geven elkaar de steun die nodig is. Om die band op te bouwen, en vervolgens te bewaren, moet er tussen de vergaderingen door niet te veel tijd verstrijken. Tweemaal per jaar is dan eigenlijk te weinig.

Bovendien heeft de regionale vergadering meer taken dan die van E2.3. B4, B8, B9, B10, B12, B13, B18, B19, D6 en D8 noemen allerlei situaties waarin een regionale vergadering een belangrijke stem heeft. Het zijn situaties die zich vrij plotseling kunnen voordoen; het helpt wanneer de eerstvolgende regionale vergadering dan binnen afzienbare tijd is gepland. Natuurlijk kan men hiervoor een extra vergadering bijeenroepen (in veel gevallen zal dat ook werkelijk nodig zijn), maar dan nog is het prettig wanneer deze extra vergadering kan worden ingehangen in de bestaande structuur waarin de kerken elkaar al met behoorlijke regelmaat ontmoeten.

Verder zijn er de taken van E3, E4 en E5, die de nodige tijd van voorbereiding of rapportage vragen. Meer vergaderingen per jaar betekent ook meer tijd voor dergelijke punten.

Tegelijk was de ervaring onder de KO2014 dat de norm van viermaal per jaar vanwege de lange zomerstop ertoe kan leiden dat vergaderingen elkaar wel eens erg snel opvolgen. E2.1 geeft daarom de ruimte om het in zo'n geval bij drie keer te laten.

Evengoed: het blijft een minimum. Het zou mooi zijn wanneer de kerken in de regio zo'n goede band met elkaar opbouwen dat zij elkaar bij wijze van spreken wel zes keer per jaar willen zien. Van E2.1 mag het!

afgevaardigden

Elke kerk stuurt twee afgevaardigden, zegt E2.2. Natuurlijk kunnen het er ook meer zijn. Maar dan zijn er toch maar twee die actief mee mogen doen in de vergadering: meepraten, meestemmen. Wel kan de vergadering in bijzondere situaties aan zo'n derde afgevaardigde spreekrecht (geen stemrecht) verlenen, bijvoorbeeld omdat hij is meegestuurd vanwege speciale betrokkenheid bij het onderwerp.

Het kunnen er trouwens ook minder zijn twee, bijvoorbeeld omdat een van beide afgevaardigden op het laatste moment verhinderd bleek en er zo snel geen vervanger beschikbaar was. Maak er echter geen gewoonte van. Een kerk is pas echt vertegenwoordigd als de vergadering niet hoeft af te gaan op het getuigenis van één persoon maar bevestiging krijgt van een tweede.

Een kerkenraad bepaalt zelf wie hij afvaardigt. E2.2 respecteert die vrijheid van de plaatselijke kerk. Evengoed spreekt E2.2 wel een voorkeur uit. Laten het mensen zijn die in de plaatselijke kerk het vertrouwen genieten dat zij goede leiding kunnen geven en die daar ook daadwerkelijk een belangrijke rol in spelen. Dan kom je al gauw uit bij de ambtsdragers.

Speciaal vraagt E2.2 om afvaardiging van de plaatselijke predikant. Niet alleen omdat hij een belangrijke positie inneemt in zijn eigen kerk, maar ook omdat hij met zijn opleiding en kerkelijke ervaring kan bijdragen aan de kwaliteit van de vergadering.

wat niet geregeld is

E2 bepaalt niet hoe de regionale vergadering wordt bijeen geroepen, of hoe ze wordt geleid. Er is ook geen landelijke regeling die daar iets over zegt.

Elke regionale vergadering kan hier dus de structuur voor kiezen die in haar situatie het meest voldoet.

Wel is er een model regeling beschikbaar, die echter niet dwingend is en daarom ook verschillende mogelijkheden naast elkaar zet.

E3 kerkvisitatie

E3.1 De regionale vergadering benoemt een commissie van visitatoren die regelmatig alle kerken in de regio bezoekt.

E3.2 De visitatoren spreken met de plaatselijke ambtsdragers over hun functioneren, de opbouw van de gemeente en de vrede tussen de kerken.

E3.3 De kerkenraad geeft ook andere leden van de gemeente gelegenheid om met de visitatoren te spreken.

E3.4 Desgevraagd bieden de visitatoren hulp bij moeiten of conflicten in een gemeente.

Het onderlinge toezicht van de kerken en de onderlinge steun en advisering hebben een belangrijke plaats in de regionale vergadering, zie E2.3. Dit wordt in E3 aangevuld met een activiteit die buiten die vergadering plaatsvindt: de kerkvisitatie.

op locatie

De kerkvisitatie vindt plaats op locatie. Wil je iemand goed leren kennen, ga bij hem op bezoek; wil je een kerk goed leren kennen, ga ernaar toe.

Belangrijk is dan wel dat de visitatoren er de tijd voor nemen. Wanneer zij even snel een vragenlijstje afwerken en binnen het uur vertrokken zijn (om op dezelfde avond nog een andere kerk te kunnen bezoeken) heeft een visitatie weinig waarde; de bezochte kerkenraad zal het eerder beleven als een noodzakelijk kwaad, om niet te zeggen: tijdsverspilling.

Geef als visitatoren werkelijk aandacht aan deze kerk, aan deze ambtsdragers, en zo mogelijk: aan deze gemeente. Het zal alle betrokkenen goed doen.

niet in de regionale vergadering

Het maakt tegelijk duidelijk waarom deze activiteit niet past in de regionale vergadering zelf.

Wanneer die vergadering evenveel aandacht zou willen geven aan elke kerk als de visitatoren doen, zou ze minstens tienmaal per jaar moeten bijeenkomen. Dat gaat niet lukken.

Ook is een visitatie een betere plek om gevoelige informatie te delen, beter dan een breed bezette regionale vergadering.

En: bij de visitatie zijn zo mogelijk alle plaatselijke ambtsdragers aanwezig. Dat wordt in de regionale vergadering wat lastiger.

Wel ontvangt de regionale vergadering rapport van de visitatoren. Maar dat rapport hoeft niet alle aspecten breed uit te meten; laat het rapport zich beperken tot de zaken waarvan het waardevol is dat de andere kerken ervan weten.

De betrokken kerk heeft in dat laatste zelf ook een stem. Zij mag eisen dat bepaalde informatie vertrouwelijk blijft en dus niet in de regionale vergadering met de andere kerken wordt gedeeld.

dimensies

E3.2 reikt enkele gespreksonderwerpen aan. Het zijn drie dimensies: de onderlinge verhouding tussen de ambtsdragers die bij de visitatie aan tafel zitten, hun verhouding tot de gemeente waar zij dienen, en de verhouding van deze kerk tot de andere kerken, zowel in de regionale vergadering als in het landelijk kerkverband.

Uiteraard kan het gebeuren dat in een specifieke situatie één dimensie bijna alle aandacht krijgt. Maar dan nog is het belangrijk dat de visitatoren de beide andere dimensies niet uit het oog verliezen.

In het kader van de eerstgenoemde dimensie kunnen de visitatoren ook spreken met één of meer van de ambtsdragers afzonderlijk. Het initiatief daartoe kan zowel komen van de kerkenraad als van de visitatoren of van de betrokken ambtsdrager.

Met name een afzonderlijke ontmoeting met de predikant (en zijn partner!) kan een zinvolle aanvulling zijn.

gemeenteleden

In het kader van de als tweede genoemde dimensie noemt E3.3 nog speciaal dat de visitatoren ook in gesprek kunnen gaan met andere leden van de gemeente.

Het initiatief daartoe komt meestal van die gemeenteleden zelf, en vrijwel altijd is de aanleiding dat zij moeite hebben met het optreden van de kerkenraad.

Het is een kwestie van fatsoen dat zij hun moeite wel eerst met de kerkenraad hebben besproken, voordat zij deze aan de visitatoren voorleggen. Toch is het niet goed om daar een harde regel van te maken: het nodigt uit tot machtsmisbruik, bijvoorbeeld als een kerkenraad steeds blijft claimen dat er 'nog onvoldoende' over de klachten is gesproken en daarmee verhindert dat ze bij de visitatoren bekend worden. Wees op dit punt royaal als kerkenraad; zo nodig kunnen de visitatoren zelf wel een gemeentelid kapittelen als die met ongefundeerde klachten komt.

Het is dus wel belangrijk dat de visitatie vooraf bij de gemeente wordt aangekondigd, liefst met de vermelding dat het mogelijk is om vanuit de gemeente met de visitatoren te spreken.

Het initiatief tot een gesprek met de gemeente of leden van de gemeente kan ook komen van de visitatoren. Bijzondere ontwikkelingen in de betrokken gemeente, heugelijk of zorgelijk, kunnen daar aanleiding toe geven.

De visitatoren moeten dit idee wel eerst voorleggen aan de kerkenraad. Het is hun niet toegestaan om buiten de kerkenraad om gemeenteleden te benaderen.

moeiten

Dat laatste is ook van belang bij E3.4, als de visitatoren geconfronteerd worden met moeiten of zelfs conflicten in de gemeente. Zij mogen daar een adviserende en zo nodig bemiddelende rol in spelen. Maar ze mogen dat alleen doen op uitnodiging van de kerkenraad, 'desgevraagd'.

Worden de visitatoren niet gevraagd, dan mogen zij wel hulp aanbieden, maar de kerkenraad kan dat aanbod afslaan. De kerkenraad kan daar goede reden voor hebben, want de ervaringen met de inzet van visitatoren bij conflicten en andere moeiten zijn niet altijd positief.

Bovendien zijn er andere instanties die hulp kunnen bieden, zoals het Kerkpunt en de Interkerkelijke Commissie Geschilbehandeling. Bezwaarde gemeenteleden kunnen bovendien beroep instellen bij het daartoe ingestelde college (zie hoofdstuk F).

Belangrijk is daarom hoe de visitatoren zich opstellen: zonder zelfoverschatting maar met christelijke vrijmoedigheid. Het is niet hun taak of bevoegdheid om te sturen; zij mogen slechts bevragen en adviseren.

E4 kerkplanting

E4.1 De regionale vergadering steunt de vorming van nieuwe gemeentes. Indien nodig kan de regionale vergadering een kerk aanwijzen die leiding neemt en toezicht houdt.

E4.2 Het besluit van een kerkenraad tot nieuwe instituering, splitsing, opheffing, of samenvoeging met een andere kerk, behoeft de bewilliging van de gemeente en de goedkeuring van de regionale vergadering.

De kerk krimpt niet alleen; onze goede God zorgt ook telkens verrassend voor nieuwe contacten. Soms kan dat uitgroeien tot de vorming van een nieuwe gemeente.

verwante artikelen

Dit aspect kwam ook al aan de orde in C2: de taak van de gemeente om missionaire activiteiten te steunen en ook zelf missionair te zijn.

Dat hier eveneens een stimulerende en zo nodig organiserende rol ligt voor de kerkenraad, spreekt vanzelf, maar komt in de kerkorde alleen langs voor zover dat toegevoegde waarde heeft: zie met name het voorbeeld in B8.2.

E4 concentreert zich op de rol van de regionale vergadering op dit terrein. Die is tweeledig: een formele rol (E4.2) en een stimulerende en zo nodig steunende of zelfs initiërende rol (E4.1).

Vaak gaat dit samen met financiële betrokkenheid. Vergelijk daarvoor E7.3. Maar het hoeft daar zeker niet toe beperkt te blijven.

van gemeentestichting tot kerkplanting

In dit artikel is weer het verschil van belang tussen enerzijds 'kerk' en anderzijds 'gemeente' (vergelijk hierover de toelichting bij A1).

Wanneer op een nieuwe locatie mensen bij elkaar komen, vormt zich daar een nieuwe gemeenschap, een nieuwe gemeente. Zo'n gemeente heeft in het begin meestal nog geen ambtsdragers, en dus geen kerkenraad, en is in die zin nog geen 'kerk'. Wel is er soms al een predikant of een kerkelijk werker, uitgezonden door een al bestaande kerk. De kerkenraad van die kerk heeft dan de verantwoordelijkheid voor de leiding van deze gemeente, in ieder geval door middel van de betrokken predikant of kerkelijk werker, en soms ook nog door een toegevoegde ouderling. De kerkenraad houdt bovendien toezicht op deze predikant, kerkelijk werker of ouderling, en daarmee indirect op het functioneren van de gemeente.

Wanneer de gemeente voldoende is gegroeid, in aantal en in geloof, om haar eigen ambtsdragers te hebben, geeft de kerkenraad van die andere kerk weer leiding aan dat proces; met de bevestiging van die nieuwe ambtsdragers is de kerk geïnstitueerd en heeft ze haar eigen kerkenraad.

Wat begon met gemeentestichting, leidt in deze weg tot kerkplanting.

regionale steun

E4.1 zegt dat ook de regionale vergadering hierin een rol kan vervullen. Niet noodzakelijk, maar vaak wel gewenst.

Het kan zijn dat een kerk een nieuwe gemeente wil stichten, maar daarin steun vraagt van de andere kerken uit de regio, zowel financieel als in denkracht en in menskracht. Daarvoor kan ze die kerken afzonderlijk benaderen, maar ze kan het ook op de regionale vergadering brengen. E4.1 geeft daar de opening voor.

Het kan ook zijn dat de kerken in een regio vanaf het begin gezamenlijk de wens uitspreken om 'ergens' in de regio een nieuwe kerk te planten. Dat kan dan een project worden van de hele regionale vergadering. Als regel zal dan die regionale vergadering één kerk aanwijzen om de verantwoordelijkheid te dragen en het kerkelijk toezicht uit te oefenen, tenminste zolang er nog geen kerk is, maar alleen (het begin van) een gemeente.

En dan kan het ook nog zijn dat de nieuwe gemeente er niet is gekomen op initiatief van bestaande kerken, maar zich vormde als spontane actie van christenen uit die omgeving. Wanneer deze gemeente wil uitgroeien tot een echte kerk en daarvoor aansluiting zoekt bij de bestaande kerken, kan de regionale vergadering weer een kerk aanwijzen die dit proces zal begeleiden.

goedkeuring

Was de rol van de regionale vergadering in E4.1 misschien niet noodzakelijk maar vaak wel gewenst, in E4.2 is het andersom: de inbreng van de regionale vergadering is daar misschien niet direct gewenst maar wel noodzakelijk.

Het gaat om de goedkeuring door de regionale vergadering, een fase die in veel belangrijke kerkelijke processen langskomt en daarom al vaker genoemd werd in de kerkorde (zie met name hoofdstuk B). Daar is in dit geval ook wel reden toe. Het gaat nu namelijk niet slechts om een wijziging in de positie van een individuele ambtsdrager (zoals in de situaties die passeren in hoofdstuk B) maar om een wijziging die een hele gemeente aangaat.

E4.2 somt ze op: nieuwe instituering (zie hierboven), splitsing (één kerk wordt twee), opheffing (een kerk houdt op te bestaan) of samenvoeging (twee kerken worden één, als alternatief voor opheffing). Afgezien van de eerste (instituering) hebben deze situaties weinig met 'kerkplanting' te maken; omdat ze formeel wel vergelijkbaar zijn, zijn ze allemaal in dit artikel opgenomen.

Net zoals in andere situaties waarin de regionale vergadering goedkeuring moet verlenen, is ze niet leidend in het proces; ze keurt slechts goed wat door anderen is voorbereid en nu wordt voorgesteld.

bewilliging en raadpleging

E4.2 noemt verder de noodzakelijke bewilliging door de gemeente. Voor de wijze waarop dat moet gebeuren, zie F3.2.

In dit geval zal er ook altijd een heel proces aan zijn voorafgegaan. De betrokken kerkenraad (of kerkenraden) zal de gemeente (of gemeentes) meermalen hebben geraadpleegd (vergelijk F3.1). De formele vraag om bewilliging is dan niet alleen de afsluiting van dit proces, maar geeft ook duidelijkheid aan de gemeente: tenzij er nog gegronde bezwaren komen wordt de zaak nu echt doorgezet.

De kerkorde schrijft niet voor wat het eerst moet komen, de bewilliging door de gemeente of de goedkeuring door de regionale vergadering. Maar de beste volgorde lijkt hier toch wel: eerst raadpleging van de gemeente, dan goedkeuring door de regionale vergadering, en tot slot de vraag om bewilliging van de gemeente.

E5 synode

E5.1 De kerken komen eens in de drie jaar samen in de synode.

E5.2 Elke regionale vergadering zendt twee afgevaardigden.

E5.3 De synode is bevoegd om de zaken te behandelen die de kerken gemeenschappelijk aangaan of die de kerkorde daarvoor aanwijst.

landelijke regeling:

E5 huishoudelijke regeling synode

Het AKS (art. 38.1) kende een landelijke vergadering die 'in de regel elke drie jaren' wordt gehouden.

De KO2014 (art. E67.1) kende een generale synode die eveneens 'eens in de drie jaar' samenkomt.

E5.1 zet die traditie voort.

aanblijven

Het AKS (nog steeds art. 38.1) en de KO2014 (art. E67.2) regelden ook de mogelijkheid om een synode vervroegd samen te roepen. Dat komt in E5 niet terug.

De reden daarvoor is te vinden in de bijbehorende landelijke regeling: elke synode blijft aan tot de start van de volgende synode.

Uiteraard betekent dat niet dat een synode drie jaar lang doorvergadert. Wanneer ze na een aantal sessies haar oorspronkelijke agenda heeft afgewerkt, gaat ze uiteen. Ze wordt door het moderamen van de synode alleen teruggeroepen wanneer daar duidelijke reden toe is (zie voor details de regeling).

samenstelling

E5.2 regelt de samenstelling van de synode: uit elke regionale vergadering twee afgevaardigden. Net als bij de afvaardiging naar de regionale vergadering (zie bij E2.2) geldt hier het principe van de twee getuigen: één afgevaardigde is te weinig om met gezag een kerkelijke vergadering te kunnen vertegenwoordigen.

Anders dan in E2.2 spreekt E5.2 geen voorkeur uit voor een ambtelijke positie van de afgevaardigden. Ambtsdragers functioneren immers als zodanig in de plaatselijke kerk; binnen de synode vertegenwoordigen ze echter – anders dan in de regionale vergadering – niet die plaatselijke kerk maar de regionale vergadering die hen afvaardigde.

Verder blijkt het voor actieve ambtsdragers soms moeilijk om hun ambtelijke dienst te combineren met het werk voor de synode. Daarom kan een regionale vergadering voor haar afvaardiging ook kijken naar voormalige ouderlingen, voormalige diakenen, emeritus-predikanten, of zelfs personen zonder ambtelijke ervaring. In het laatste geval zal de regionale vergadering zich wel moeten vergewissen dat de betrokken persoon betrouwbaar genoeg is om mee te mogen spreken en mee te mogen besluiten in deze landelijke kerkelijke vergadering.

Ondertussen kan dat er wel toe bijdragen dat de synode een tamelijk eenzijdige samenstelling krijgt: voornamelijk oudere mannen en oudere vrouwen, die niet meer deelnemen aan het maatschappelijk arbeidsproces en dus tijd kunnen vrijmaken voor het intensieve synodewerk.

De kerken hebben hier zeker oog voor. Eenvoudige oplossingen zijn niet voorhanden. Maar het helpt als er aandacht voor is op alle fronten: zowel de afvaardiging door de regionale vergadering als de planning en opzet van de synodevergaderingen en het creatief inzetten van aanvullende mogelijkheden om ook jongere gemeenteleden aan het woord te laten, in of buiten de vergadering.

gemeenschappelijk

In E5.3 valt op dat daar een categorie ontbreekt die wel voorkwam in het AKS (art. 32) en in de KO2014 (art. E67.4, punt b): zaken die niet door een regionale vergadering konden worden afgehandeld.

Een regionale vergadering kan een moeilijk dossier dus niet meer doorschuiven naar de synode; ze moet zelf haar zaken op orde houden. Gaat het echter over een vraagstuk dat voor alle kerken van belang is (ook al speelt het actueel misschien alleen in die ene regio), dan kan de regionale vergadering het inbrengen op de synode als een zaak 'die de kerken gemeenschappelijk aangaat'. De andere bepaling uit E5.3 ('die de kerkorde daarvoor aanwijst') is niet zozeer een aanvulling op de eerste als wel een nadere invulling: van sommige zaken zegt de kerkorde uitdrukkelijk dat het een gemeenschappelijke zaak is, die dus door de synode wordt opgepakt. Voorbeelden zijn te vinden in E8.4 en E9.3: het aangaan van een relatie met een andere kerkgemeenschap is een zaak van de synode (en wordt hiermee dus aangemerkt als een gemeenschappelijke zaak).

E6 voorstellen voor de synode

E6.1 Een kerkenraad of regionale vergadering is bevoegd om aan de synode voorstellen te doen betreffende zaken die al eerder door een synode zijn behandeld. Indien van toepassing raadpleegt de kerkenraad of regionale vergadering vooraf de landelijke commissie die voor de betrokken zaak is ingesteld.

E6.2 Voorstellen betreffende een nieuwe zaak kunnen door een regionale vergadering of door ten minste zeven kerken worden gedaan.

E6.3 Een individueel persoon kan reageren op een besluit van de synode dat hem persoonlijk aangaat.

E6.4 Een landelijke commissie is bevoegd om aan de synode voorstellen te doen betreffende de zaken waarvoor zij is ingesteld.

In E5.3 stond beschreven over welke onderwerpen een synode zich mag buigen. Die criteria blijven van belang in E6, waar het gaat over de vraag wie over deze onderwerpen mag meepraten en daar voorstellen over mag indienen. Want wie het ook is die een voorstel doet, het zal altijd moeten passen binnen E5.3!

niet ondoordacht

E6.1 voegt nog een criterium toe: de zaak moet al eerder door een synode zijn behandeld. Dit criterium is overigens alleen van toepassing wanneer een enkele kerk de synode wil benaderen. Die kerk zal dan eerst moeten nagaan wat over de betreffende kwestie eerder is besloten, om daar vervolgens bij aan te sluiten of er beargumenteerd tegen in te gaan.

Blijkt echter dat de betreffende kwestie nooit eerder op een synode aan de orde is geweest, dan zal de kerk op zoek moeten naar medestanders: zes andere kerken of een regionale vergadering (E6.2). Dit voorkomt dat de synode wordt overspoeld met ondoordachte plannen: als iets niet breder in de kerken leeft, hoeft een synode zich er niet mee bezig te houden.

Een regionale vergadering mag op dit punt dus meer. Al zal ook een regionale vergadering steeds moeten nagaan of een synode zich over de zaak die ze aan de orde wil stellen al eerder heeft uitgesproken; en zo ja, dan zal de regionale vergadering in haar voorstel recht moeten doen aan die eerdere besluiten.

langs de betrokken commissie

E6.1 bevat nog een andere drempel tegen ondoordachte voorstellen. Want als het gaat over een zaak die al eerder door een synode is behandeld, is de kans aanwezig dat er inmiddels ook een landelijke commissie bestaat die het betrokken vakgebied in haar portefeuille heeft. In dat geval moet de kerk of regionale vergadering eerst contact opnemen met die commissie.

Uiteraard heeft die commissie dan niet de bevoegdheid om voorstellen tegen te houden. Ze kan wel nadere informatie geven en eventuele misverstanden verhelderen. Soms leidt dat ertoe dat de kerk of regionale vergadering afziet van het indienen van een voorstel; soms ook leidt het ertoe dat ze haar voorstel aanpast.

Maar ook als ze – eventueel tegen het advies van de commissie in – haar eerste voorstel ongewijzigd wil indienen, is dat haar goed recht. De kans dat ze de synode meekrijgt, wordt er alleen niet groter door.

personen

Kerkelijke vergaderingen hebben dus ruime mogelijkheid om voorstellen in te dienen bij de synode; losse personen – ambtsdrager of niet – hebben die ingang als regel niet.

De enige uitzondering die E6.3 noemt, is wanneer de synode een besluit heeft genomen dat iemand persoonlijk aangaat, bijvoorbeeld het besluit om hem te benoemen in een bepaalde functie of commissie. Dan mag hij 'reageren', zegt E6.3; hij mag bijvoorbeeld schrijven dat hij de benoeming al dan niet aanvaardt, of dat de benoeming hem voor persoonlijke moeiten stelt, waarom hij bijvoorbeeld aanpassing vraagt van de aan hem verleende opdracht.

In het kader van de kerkelijke rechtspraak kan een synode een uitspraak doen die iemand persoonlijk aangaat (zie F6). Volgens F7 kan hij dan onder voorwaarden herziening aanvragen. Als de synode oordeelt dat die voorwaarden in dit geval niet van toepassing zijn, en dus besluit om het verzoek af te wijzen, zou de betrokken persoon met een beroep op E6.3 een nieuwe reactie aan de synode kunnen schrijven. De synode hoeft die brief niet onontvankelijk te verklaren om toch te weigeren erop in te gaan: de kerkelijke rechtsgang is geweest, het mag nu een keer genoeg zijn.

commissievoorstellen

En dan E6.4. Wat hier staat is logisch: als een synode een commissie heeft ingesteld voor een bepaalde zaak, en die commissie komt volgens opdracht met voorstellen over die zaak, zal de synode deze voorstellen uiteraard gaan behandelen.

Maar hoe logisch ook, het is goed om het hier nog speciaal te noemen. Want in werkelijkheid berust het overgrote deel van de besluiten van een synode op zulke commissievoorstellen, en in veel mindere mate op voorstellen vanuit de kerken. Dan is het vreemd om die laatste mogelijkheid wel te noemen, maar de eerste mogelijkheid te verzwijgen.

E6 noemt de commissies wel als laatste: kerken zijn belangrijker. Maar evengoed hebben commissievoorstellen een wettige plaats op de agenda van de synode, hier ook kerkordelijk gefundeerd.

Een synode kent trouwens ook nog interne 'synodecommissies' (zie de regeling bij E5). Zij worden in E6 niet genoemd, maar dienen wel voorstellen in bij de synode.

Het gaat dan echter altijd over een zaak die al op de agenda van de synode was gezet door een van de partijen die wel in E6 worden genoemd. Een synodecommissie doet niet anders dan de afhandeling van die zaak verder voor te bereiden; ze komt niet met nieuwe zaken.

Hetzelfde geldt voor de leden van de synode. Ook zij kunnen geen nieuwe zaak inbrengen; ze kunnen alleen voorstellen doen voor de behandeling van de zaken die wettig zijn ingediend. En zelfs dan moeten ze zich verzekeren van voldoende steun in de vergadering; anders gaat hun voorstel direct terzijde (zie weer de regeling bij E5).

E7 nadere organisatie

E7.1 De regionale vergaderingen en de synode kunnen commissies benoemen die uitvoering geven aan haar beleid en nieuwe besluitvorming voorbereiden.

E7.2 Een regionale vergadering of de synode kan voor een bepaalde taak een kerkelijke instelling in het leven roepen.

E7.3 De kerken ondersteunen elkaar zo nodig ook in financiële zin.

landelijke regelingen:

E7 financiën landelijk kerkverband

E7 statuut Kerkpunt

E7 missionaire steunverlening

Dit artikel geeft nog wat restbepalingen bij de opbouw van het kerkverband. Het zegt niet veel nieuws, maar verankert de nodige mogelijkheden.

commissies

Als eerste het verschijnsel 'commissies'. In E6.4 waren ze al genoemd, als landelijke commissies, benoemd door de synode. Dat laatste stond er nog niet met zoveel woorden bij; E7.1 doet dat alsnog.

Dat ook een regionale vergadering een commissie kan benoemen, was al duidelijk uit E3.1: 'een commissie van visitatoren'. Bijna ten overvloede meldt E7.1 dat een regionale vergadering ook andere commissies kan benoemen.

Het meest informatieve deel zit in de staart van E7.1, dat omschrijft wat de taak en daarmee de bevoegdheid kan zijn van een commissie: uitvoering geven aan het beleid van de betreffende regionale vergadering of van de synode, en nieuwe besluitvorming voor die vergadering voorbereiden.

Niet elke commissie hoeft beide taken te hebben. Een studie-commissie heeft meestal geen uitvoerende taak, maar moet liefst wel met voorstellen komen. En ook het omgekeerde komt voor: dat een commissie alleen hoeft uit te voeren wat de vergadering heeft besloten, zonder dat dit hoeft te leiden tot nieuwe voorstellen.

kerkelijke instelling

E7.2 noemt de figuur van de 'kerkelijke instelling'. Dat is meer dan een commissie. Bij een kerkelijke instelling gaat het om een min of meer zelfstandige organisatie, die voor langere tijd een taak uitvoert in opdracht van de kerken. Ze blijven na oprichting wel eigendom van die kerken, maar werken als regel volgens een eigen statuut (dat dan wel weer door de kerken is geaccordeerd). Bekende voorbeelden op landelijk niveau zijn de Theologische Universiteit Utrecht en Kerkpunt.

Wat E7.2 doet, is slechts vastleggen dat zulke instellingen er kunnen zijn. Hoe ze voor de kerken functioneren, kan eventueel elders worden geregeld: voor de Theologische Universiteit geeft B5 de kaders aan. Daarom staat het statuut van deze instelling ook daar vermeld; het statuut van Kerkpunt hangt hier, onder E7.

financiële steun

Er zijn allerlei situaties denkbaar waarin een kerk financiële ondersteuning verlangt van de andere kerken. Het meest bekende voorbeeld is dat van een gemeente die zo klein is (geworden) dat ze de eigen predikant niet (meer) volledig kan betalen; het kerkverband wil dan bijspringen, uiteraard onder voorwaarden.

Voor de (ver)bouw of aankoop van een kerkgebouw geeft het kerkverband als regel enkel morele steun; het is dan aan de individuele kerken en gemeenteleden om al dan niet een gift te doen.

Gaat het echter om andere verplichtingen waar een kerk niet onderuit kan maar die ze moeilijk kan opbrengen, dan is er wel weer steun mogelijk vanuit het kerkverband. Weer zijn allerlei voorbeelden denkbaar, variërend van wachtgeld voor een losgemaakte predikant tot diaconale steun na een plaatselijke ramp.

Steeds belangrijker wordt de steun die gegeven wordt om kerken in de gelegenheid te stellen een missionair project op te starten. Op termijn moeten de kerken in de regio dat samen kunnen opvangen (vergelijk E4.1), maar in de eerste jaren van het project is de synode meestal wel bereid om namens het hele kerkverband eraan bij te dragen.

E8 andere kerken in Nederland

E8.1 De kerken zoeken plaatselijk, regionaal en landelijk contact en waar mogelijk eenheid met andere kerken in Nederland.

E8.2 Wanneer kerken uit verschillende kerkverbanden plaatselijk één samenwerkingsgemeente willen vormen, is de bewilliging van de gemeente en de goedkeuring van de regionale vergadering nodig. De gezamenlijke kerkenraden leggen in de plaatselijke regeling vast welk recht van toepassing zal zijn.

E8.3 Een regionale vergadering kan een verwantschapsrelatie aangaan met een plaatselijke kerk waarmee bijzondere banden bestaan, maar waarmee volledige kerkelijke eenheid niet mogelijk blijkt. De invulling van de relatie wordt met medewerking van de daartoe ingestelde landelijke commissie vastgelegd in een gezamenlijke overeenkomst.

E8.4 Met een gemeenschap van kerken waarmee bijzondere banden bestaan maar waarmee nog geen kerkelijke eenheid mogelijk is, kan de synode een verwantschapsrelatie aangaan.

landelijke regelingen:

E8 plaatselijk contact met andere kerken

E8 samenwerkingsgemeente

E8 verwantschapsrelatie regionaal

E8 relatie met de CGK

E8 relatie met de vGKN

De Nederlandse Gereformeerde Kerken zijn in 2023 ontstaan uit het samengaan van twee kerkgemeenschappen. Daar hoeft het niet bij te blijven; er zijn meer kerken in Nederland. E8 geeft ze nadrukkelijk aandacht.

eenheid en contact

Daarbij gaat het ons niet alleen om prettige contactoefening, als goede burens. De kerken zoeken 'waar mogelijk eenheid', zegt E8.1 uitdrukkelijk.

De motivatie daarvoor laten we nu even rusten; daar is op andere plaatsen genoeg over gezegd en geschreven.

Wel weten we inmiddels dat kerkelijke eenheid een complex gebeuren is. De rest van E8 gaat dan ook niet over volledige kerkelijke eenheid, maar over tussenvormen, op weg ernaartoe.

En dan begint het, zo zegt E8.1, uiteraard altijd met 'contact'. Daar kun je royaal in zijn. Maar als het mogelijk is, blijft het daar niet bij.

E8.1 ziet deze contactoefening op drie niveaus: plaatselijk, regionaal en landelijk. Daarmee corresponderen de volgende drie leden: E8.2 (plaatselijk) E8.3 (regionaal) en E8.4 (landelijk).

plaatselijk

Plaatselijk is er veel mogelijk: contact, samenwerking op allerlei terrein, het uitnodigen van elkaars predikanten, gezamenlijke diensten, enzovoort.

De regeling E8 plaatselijk contact met andere kerken geeft er de nodige kaders voor.

Opmerkelijk is dat die regeling, anders dan E8.1, niet spreekt over 'contact en zo mogelijk eenheid' maar over 'contact en waar mogelijk samenwerking'. Want volledige eenheid is eigenlijk niet mogelijk zolang de kerken die zouden willen verenigen, zich blijven binden aan verschillende kerkgemeenschappen (de één blijft bij de NGK, de andere bijvoorbeeld bij de CGK). In dat geval is de vorm van een 'samenwerkingsgemeente' het hoogst haalbare.

samenwerkingsgemeente

De vorm en de naam 'samenwerkingsgemeente' zijn in de praktijk ontstaan en hebben zich inmiddels een plaats verworven in de breedte van kerkelijk Nederland. E8.2, met de bijbehorende regeling, sluit zich aan bij die gegroeide praktijk.

Voor de details, zie de regeling. E8.2 beperkt zich tot de aspecten die goed zijn om kerkordelijk vast te leggen.

Dat is eerst wie er moeten instemmen: plaatselijk is dat de gemeente, via raadpleging die uitloopt op 'bewilliging' (zie achtereenvolgens F3.1 en F3.2), en verder regionaal, door goedkeuring in de regionale vergadering.

Verder wordt hier het recht vastgelegd voor de betrokken kerkenraden dat zij in gezamenlijkheid zelf mogen beslissen 'welk recht van toepassing zal zijn'.

toepasselijk recht

Want zolang beide (of meer) kerken ieder verbonden blijven aan de eigen kerkgemeenschap, heeft elke kerk te maken met de kerkorde van die eigen kerkgemeenschap. In die verschillende kerkordes is veel overeenkomstigs te vinden, maar ook veel dat net even anders gaat. Als die verschillen de inrichting van het brede kerkverband betreffen, hoeft dat meestal geen probleem op te leveren; maar als ze raken aan de inrichting van het plaatselijk kerkelijk leven, zal men toch een keuze moeten maken. Doen we het op de ene manier, of op die van de ander?

In het verleden is wel eens de vuistregel gegeven dat een samenwerkingsgemeente liefst zo moet handelen dat het zowel binnen de kaders van de ene als van de andere kerkorde past. De term die men daarbij hanteerde, 'grootste gemene deler' is echter misleidend: de ruimte wordt er immers alleen maar kleiner door.

Bekend voorbeeld is het verschil over de dienst van vrouwen als ambtsdrager. Als de ene kerkgemeenschap daarvoor alle ruimte biedt, maar de andere hun dienst uitsluit, moet je dan bij voorbaat meegaan met het kerkelijk recht van de smalste marges?

E8.3 maakt, voor zover het aan de NGK ligt, een heldere keuze: de kerkenraden mogen daar zelf over beslissen.

Wel bepaalt E8.3 dat ze hun keuze moeten vastleggen in de plaatselijke regeling. Het is niet zo dat de kerkenraden dagelijks kunnen switchen tussen het een of het ander; dat zou leiden tot rechteloosheid.

regionaal

Een regionale vergadering zal zich niet vaak bezighouden met kerkelijke eenheid of het contact met andere kerken, behalve dan door middel van het verlenen van goedkeuring zoals in E8.2 wordt vereist.

Want een regionale vergadering kan als regel geen contact leggen met een vergelijkbare geleiding uit een andere kerkgemeenschap; elke kerkgemeenschap heeft immers haar eigen regionale indeling. Zo

liggen de grenzen van bijvoorbeeld een classis bij de CGK vaak heel anders dan die van een regio bij de NGK.

Het onderhouden van contact met andere kerken in Nederland concentreert zich daarom vooral op het niveau van de plaatselijke kerk en van de landelijke synode.

verwantschap regionaal

Toch kent E8.3 nog een eigen taak voor de regionale vergadering: het aangaan van een 'verwantschapsrelatie'.

Er moet dan een kerk zijn in de regio die niet verbonden is met een andere kerkgemeenschap en wel verbonden wil zijn met de NGK, maar ook weer niet helemaal, omdat er onoverbrugbare verschillen zijn over het belijden of over het kerkelijk recht. Een tamelijk uitzonderlijke situatie dus.

Deze bepaling is in de kerkorde opgenomen omdat we het zoeken naar kerkelijke eenheid serieus willen nemen. Als een kerk ondanks allerlei reserves toch aansluiting verlangt, zoeken wij naar de best mogelijke vorm om daaraan tegemoet te komen.

De term 'verwantschapsrelatie' is gekozen omdat 'verwantschap' mogelijk is in verschillen graden: je hebt broers en zussen, maar ook neven en nichten of zelfs achterneven en -nichten.

Er is dus geen vaste invulling voor die verwantschapsrelatie. Per situatie moet de regionale vergadering bezien wat er mogelijk is. De landelijke regeling schetst de elementen die in een overeenkomst kunnen worden vastgelegd: op elk van die punten moeten keuzes worden gemaakt. Gelukkig kan de regionale vergadering zich hiervoor laten bijstaan door de daartoe aangewezen landelijke commissies.

synode en commissie

Op landelijk niveau is het de synode die de contacten onderhoudt met andere kerkgemeenschappen in Nederland. Kerkgemeenschappen die zich als regel ook op landelijk niveau hebben georganiseerd. De synode heeft de reguliere voortgang van deze contactoefening bij een commissie belegd; alleen bij bijzondere gelegenheden worden afvaardigden van andere kerkgemeenschappen in de synode zelf ontvangen, of gaat een afvaardiging van de synode naar hen toe.

Soms leidt dit contact tot het verlangen om één kerkgemeenschap te worden. En soms wordt dat verlangen werkelijkheid, zoals dus in 2023 is gebeurd in de vorming van de Nederlandse Gereformeerde Kerken.

verwantschap landelijk

De meeste contacten komen niet zover. Toch geven we dan de moed niet op en laten we de ander niet zomaar los. Daarbij noemt E8.4 weer de mogelijkheid van een 'verwantschapsrelatie'. Net als in E8.3 gaat het om een vorm die per geval anders ingevuld kan worden, afhankelijk van wat we over en weer mogelijk en wenselijk achten.

Het heet ook niet altijd 'verwantschapsrelatie'; de andere gemeenschap komt immers met haar eigen voorkeurstermen. Hoe dan ook, E8.4 legt de basis voor gezamenlijke afspraken over de onderlinge omgang en de consequenties daarvan op plaatselijk niveau. De verschillende regelingen die onder dit artikel hangen, geven er blijk van.

E9 kerken buiten Nederland

E9.1 De kerken onderhouden contact met kerken van gereformeerd belijden in het buitenland. Zij respecteren daarbij de eigen historie en context van elke kerk.

E9.2 Het contact is gericht op geestelijke ontmoeting en wederzijdse bemoediging en hulp.

E9.3 Met kerken waarmee bijzondere banden bestaan kan de synode een verwantschapsrelatie aangaan.

E9.4 Waar kerken de gelegenheid krijgen om elders in de wereld het evangelie te verkondigen, gebeurt dat zo veel mogelijk in samenwerking met reeds aanwezige kerken.

landelijke regeling:

Het werk van God beperkt zich niet tot Nederland. Gelukkig niet. Elke keer sta je verwonderd over de kracht van het evangelie van Christus: er is geen volk, geen cultuur en geen taal waarin dit niet een welkome boodschap is.

gereformeerd belijden

E9.1 maant ons tot bescheidenheid. De toenemende globalisering brengt namelijk steeds weer nieuwe kerkgemeenschappen in beeld. Het is ons onmogelijk om met elke gemeenschap in de wereld een relatie aan te gaan.

E9.1 legt de focus op kerken met wie we geen verschil hebben over het belijden. Dat wil niet zeggen dat al die kerken exact dezelfde belijdenisgeschriften kennen als wij; wel dat we in hun geschriften hetzelfde betrouwbare evangelie horen, dat in de Reformatie van de 16^e en 17^e eeuw onder het stof vandaan is gehaald en destijds in allerlei belijdenisgeschriften is gestold.

Sommige kerkgemeenschappen zijn trouwens ook daarna nog doorgegaan met belijdenisvorming. Het is boeiend en verrijkend om kennis te nemen van het resultaat.

wederzijdse bemoediging

De nazin van E9.1 maant ons eveneens tot bescheidenheid: meet de ander niet af aan wat je zelf als waardevolle traditie hebt meegekregen. God gaat met ieder volk een eigen weg; daar hebben we eerbied voor. Misschien heeft die andere kerkgemeenschap wel elementen behouden die in onze eigen traditie wat zijn ondergesneeuwd.

E9.2 sluit hier goed op aan: het contact is niet allereerst bedoeld om elkaar de maat te nemen maar om elkaar te bemoedigen en te helpen, vanuit de geestelijke verbondenheid die ons tot elkaar bracht.

verwantschap internationaal

En daar heb je in E9.3 de verwantschapsrelatie weer. Net als in E8 wil deze term flexibiliteit uitstralen: met sommige kerkgemeenschappen zullen we een inniger relatie opbouwen dan met andere.

De bijbehorende regeling omschrijft de meest intense vorm: die van een zusterrelatie. Zie aldaar voor de details.

De voorbereiding en praktische uitwerking van een verwantschapsrelatie liggen bij een landelijke commissie; het besluit om zo'n relatie aan te gaan wordt echter genomen door de synode.

De regeling legt verder vast dat de commissie ook zonder welomschreven verwantschapsrelatie contacten mag leggen en onderhouden. We willen de deur net zo ver open houden als mogelijk en verantwoord is.

missionair

Maar buitenlandse contacten zijn er niet alleen op het niveau van de synode. E9.4 kijkt naar kerken die – meestal in een regionaal samenwerkingsverband – met missionaire projecten willen bijdragen aan de verkondiging van het evangelie wereldwijd.

In dat geval waarschuwt E9.4 om geen gebied als 'witte vlek op de kaart' te beschouwen, die wij dan geheel zelfstandig kunnen gaan inkleuren.

Besef dat God er altijd al eerder was dan jij, waar ook ter wereld. Let op sporen van zijn werk en woord. Zeker wanneer ergens al christelijke kerken bestaan, hoe verschillend ook van de onze, kunnen we deze kerken niet negeren. Leg bij missionaire arbeid in ieder geval contact met die bestaande kerken. Misschien is het zelfs mogelijk om samen te werken, zodat we geen 'concurrerende' kerk opbouwen, maar meewerken aan de uitbreiding van wat de HEER al eerder gaf.

F. BESLUITEN EN BEZWAREN

F1 besluitvorming

F1.1 De kerkenraden, de regionale vergaderingen en de synode zoeken in hun handelen en besluiten de christelijke vrede.

F1.2 Deze kerkelijke vergaderingen streven naar overeenstemming. Is er geen overeenstemming mogelijk, dan wordt een besluit bij meerderheid van stemmen genomen.

F1.3 Buiten beraadslaging en buiten stemming blijft ieder die persoonlijk belanghebbende is bij een te nemen besluit.

F1.4 De kerkelijke vergaderingen voorzien in zorgvuldige vastlegging, communicatie en archivering van hun besluiten.

Hoe kom je tot een goed besluit? De principes die daarvoor gelden, zijn niet alleen van belang voor kerkenraden (omschreven in hoofdstuk B) maar ook voor regionale vergaderingen en voor de synode (besproken in hoofdstuk E). Dat rechtvaardigt een afzonderlijk hoofdstuk F.

christelijke vrede

F1.1 noemt als eerste principe dat alle kerkelijke vergaderingen moeten zoeken naar de 'christelijke vrede'.

Dat is bedoeld zoals het er staat: het gaat om de vrede die Christus ons heeft gebracht. Hij kwam op aarde om Gods gunst aan ons bekend te maken. Hij deed dat op een manier die ons tegelijk ontmaskerde als zondaren. Niemand overleeft door eigen goedheid, maar alleen door het geloof in Hem.

Dat evangelie zet ons allemaal op hetzelfde niveau en bewerkt zo vrede. Want niemand kan zich boven de ander verheffen; we hebben allemaal Gods genade nodig. Maar ook hoeft niemand aan de kant te blijven staan: samen mogen we ons verheugen in Gods goedheid over ons.

Zo leren we elkaar vast te houden, of op zijn minst te verdragen. We leren geduld te oefenen: wie de eigen beperkingen erkent, zal van de ander geen perfectie vragen.

Tegelijk sporen we elkaar aan om trouw te blijven aan het Woord van onze Heer: Hij is onze vrede.

overeenstemming

Dit evangelie vindt een eerste uitwerking in F1.2. Het mag in de kerkelijke vergadering niet draaien om machtspolitiek: zoveel mogelijk stemmen vergaren voor jouw standpunt, tegenover het standpunt van de ander.

Onze eerste taak is om naar elkaar te luisteren, en samen te groeien naar een overtuiging van wat goed is om in de gegeven situatie te besluiten.

Dat geldt niet alleen voor zaken die rechtstreeks voortvloeien uit wat de Bijbel ons leert. Het geldt evengoed voor praktische zaken waarin God ons de vrije keuze laat. Dan is het nog steeds van belang dat de een niet over de ander heerst (vergelijk E1.2) door hem letterlijk en figuurlijk te overstemmen. Zoek altijd naar overeenstemming.

meerderheid van stemmen

Maar niet altijd lukt dat. Zeker bij praktische zaken hoeft dat niet per se een probleem te zijn. Maar ook bij meer inhoudelijke onderwerpen kan het zinvol zijn om de discussie uiteindelijk af te ronden en over te gaan tot stemming.

Wel blijft het dan van belang om achteraf te letten op degenen die anders stemden dan de meerderheid. Kunnen zij wel met dit besluit leven? F2 zal daar nader op ingaan.

F1.2 spreekt niet over een 'gekwalficeerde' meerderheid, bijvoorbeeld dat een besluit pas geldig is als ten minste twee derde van de stemgerechtigde leden van de vergadering het voorstel steun gaf. Een eenvoudige meerderheid volstaat: het aantal vóórstemmers moet groter zijn dan het aantal regenstemmers. Alleen als beide aantallen gelijk zijn, wordt het voorstel als verworpen beschouwd. Wel kan een vergadering vóór de besluitvorming al besluiten (in eensgezindheid of met eenvoudige meerderheid van stemmen) dat er voor een bepaald te nemen besluit in deze bijzondere

omstandigheden een (wel exact omschreven) gekwalificeerde meerderheid benodigd is. In de regeling voor de wijziging van de kerkorde (zie bij A3) wordt van deze mogelijkheid gebruik gemaakt. Ook kan een vergadering die met de kleinst mogelijke meerderheid van stemmen een besluit heeft genomen, vervolgens besluiten (in eensgezindheid of opnieuw met meerderheid van stemmen) om aan het eerder genomen besluit nog geen uitvoering te geven. Maar we maken van dit alles geen algemene regel. Het zou er in sommige situaties toe kunnen leiden dat een (weliswaar grote) minderheid haar wil oplegt aan een (toch nog steeds grotere) meerderheid. Dat zou evengoed onrechtvaardig zijn.

persoonlijk belang

F1.3 stelt een volgend principe aan de orde: wie persoonlijk belang heeft bij het te nemen besluit, mag er niet over meepraten, laat staan erover meestemmen.

In kerkelijke vergaderingen gaat het dan meestal over een persoonlijke benoeming, of een beoordeling van iemands functioneren, of het aan die persoon toekennen van een bepaald honorarium.

De vergadering kan wel eerst aan betrokkene gelegenheid geven om zijn belang uiteen te zetten. Dat is relevante informatie. Maar daarna doet betrokkene er het zwijgen toe; als regel zal hij de vergadering zelfs moeten verlaten, zodat alle leden van de vergadering vrijuit kunnen spreken en samen tot een besluit kunnen komen.

In een kerkenraad wil het nog wel eens gebeuren dat men de betrokkene (bijvoorbeeld de predikant) toch laat meepraten, maar dan zonder stemrecht. Dat laatste is echter een wassen neus, omdat ook in een kerkenraad een besluit zelden door stemming wordt beslist, maar meestal door overeenstemming. Daar heeft de betrokkene dan volop aan mee kunnen doen! Ook richting de gemeente geeft het een scheef beeld. En dat doet de betrokkene uiteindelijk weer geen goed.

vastlegging, communicatie en archivering

F1.4 lijkt vanzelfsprekend, maar is dat in de praktijk allerm minst.

Als het gaat over vastlegging, gebeurt het nog te vaak dat een voorzitter nalaat om precies te formuleren wat er is besloten; de notulist moet dan uit de voorgaande bespreking zelf maar destilleren wat de uitkomst is. Of de notulist legt enkel vast dat 'het voorstel van de commissie' is aanvaard, zonder de tekst van dat voorstel erbij uit te schrijven. Er blijft op dit front nog veel te verbeteren!

Als het gaat over communicatie, staan ons in dit digitale tijdperk (te) veel middelen ter beschikking. Met als gevolg dat het een na het ander wordt afgekeurd voor de communicatie van kerkelijke besluiten: 'het kerkblad wordt niet gelezen', 'niemand kijkt op de website', 'de app is te vluchtig', 'afkondigingen worden direct vergeten', enzovoort. Het is daarom noodzakelijk dat elke kerkelijke vergadering een helder beleid ontwikkelt over de media die ze wil gebruiken, en daar zelf consequent de hand aan houdt.

Als het gaat over archivering, is de digitalisering weer een uitdaging. Vaak zijn er van een document verschillende versies in omloop; welke is de definitieve? En hoe zorg je dat een digitaal document na lange tijd nog vindbaar en leesbaar is? En wat sla je wel op, en wat niet? Het archief- en documentatiecentrum van de kerken reikt hier waardevolle richtlijnen voor aan.

F2 geen dwang

F2.1 De uitvoering van een besluit kan niet van iemand worden verlangd als dit hem voor zijn geweten in strijd brengt met het Woord van God.

F2.2 Wanneer een kerkenraad van oordeel is dat een besluit van de synode in strijd is met het Woord van God of met het kerkelijk recht of schadelijk is voor de opbouw van de gemeente, en de kerkenraad het voornemen heeft om het besluit niet uit te voeren, verantwoordt hij zich in de regionale vergadering.

Bij F1 werd al opgemerkt dat we oog moeten hebben voor degenen die moeite hebben met een genomen besluit. F2 geeft daar verder invulling aan.

vrijheid van geweten

F2.1 is te lezen als een algemeen principe, dat correspondeert met wat al eerder was gezegd bij D3 en D4: In de kerk is ieder vrij om zijn eigen overtuiging te volgen, zolang hij maar bereid is om die overtuiging te toetsen aan het Woord van God en zich daarover te verantwoorden.

F2.1 noemt nu de keerzijde: je kunt niemand dwingen om tegen zijn geweten in te gaan.

Kan iemand misbruik van maken van dit principe? Zeker. Iemand kan het christelijk geweten opvoeren als dekmantel voor eigenwijsheid. Toch is dat geen reden om de regel af te zwakken. Wel kan het reden zijn om de betrokkene aan te sporen dat hij zich ook werkelijk voor God verantwoordt. Dan zal Hij wel oordelen.

Bovendien is de reikwijdte van dit principe ook weer beperkt. Het geeft betrokkene geen ruimte om zijn eigen overtuiging aan anderen op te leggen of om te eisen dat een bepaald kerkelijk besluit vanwege zijn persoonlijke gewetensnood gewijzigd wordt.

Stel dat iemand vanuit zijn overtuiging moeite heeft met vrouwelijke ambtsdragers. Dan zegt F2.1 dat hij met recht kan vragen om geen vrouwelijke ouderling aan hem toe te wijzen. Maar F2.1 geeft hem niet het recht om te eisen dat de kerk enkel mannelijke ambtsdragers zal roepen.

Het besluit blijft dus wel staan; alleen in de uitvoering wordt deze ene persoon ontzien.

kerkenraad versus synode

F2.2 verlegt de aandacht van de enkele persoon naar een complete kerkenraad. Ook een kerkenraad kan de overtuiging hebben dat een bepaald besluit van de regionale vergadering of van de synode zo fout is dat hij het voor God niet kan verantwoorden om het uit te voeren.

Gaat het om een besluit van de regionale vergadering, dan kan de kerkenraad bewaar maken en zo nodig beroep instellen. Zie daarvoor F4 en F5. Gaat het echter om een besluit van de synode, dan kan de kerkenraad wel bezwaar maken, maar er is geen mogelijkheid voor (hoger) beroep. F2.2 beschrijft wat de kerkenraad in dat geval toch wel kan doen.

F2.2 reikt drie gronden aan waarop een kerkenraad bezwaar kan hebben tegen een besluit van de synode en kan oordelen dat hij het zo niet kan of mag uitvoeren (vergelijk F5.4 voor een vergelijkbare trits).

De eerste grond spreekt voor zich: een kerkenraad kan geen besluit uitvoeren dat naar zijn overtuiging in strijd is met het Woord van God. Dit is vergelijkbaar met wat al stond in F2.1.

De tweede grond is eventuele strijdigheid met het kerkelijk recht. Juist voor een kerkenraad is dat van belang, omdat de kerkenraad een spilfunctie heeft in het kerkelijk rechtsverkeer. De kerkenraad heeft als geen ander de verantwoordelijkheid om te waken over de zorgvuldige toepassing van het kerkelijk recht, zowel richting de andere kerken als richting de gemeente. Dus is het niet vreemd als een kerkenraad op deze grond stelt een synodebesluit niet uit te kunnen voeren.

De derde grond oogt misschien minder sterk: als de kerkenraad meent dat een synodebesluit schadelijk is voor de opbouw van de gemeente. Kun je dat niet roepen bij elk besluit dat een kerkenraad onwelgevallig is?

De reden om deze grond op te nemen is de erkenning dat kerken heel verschillend kunnen zijn, qua voorgeschiedenis of leefomgeving, of qua grootte en samenstelling van de gemeente. Dan kan het gebeuren dat de synode te goeder trouw een besluit neemt dat alle kerken aangaat, maar dat ze niet speciaal rekening hield met de bijzondere situatie van de kerk te A, zodat de kerkenraad van A moet constateren: dit besluit is in onze omstandigheden onuitvoerbaar; het zou de gemeente enkel schade doen.

verantwoording in de regionale vergadering

Belangrijk is echter ook het vervolg van F2.2 Dat vervolg is niet: als de kerkenraad het niet wil uitvoeren, dan voert hij het niet uit, punt. Een dergelijke bepaling zou het kerkverband op losse schroeven zetten.

Maar F2.2 verwijst een kerkenraad met zijn bezwaren naar de regionale vergadering. Daar 'verantwoordt' hij zich.

Er staat niet wat er vervolgens moet gebeuren. Dat is aan de regionale vergadering: hoe reageert zij op de moeite die door deze ene kerkenraad op haar tafel worden gelegd?

In ieder geval kan de regionale vergadering misbruik van deze bepaling aan de kaak stellen. Wanneer een kerkenraad zou schermen met een bizarre uitleg van een bijbeltekst of met een kerkordelijke bepaling die hij zelf heeft verzonnen, of wanneer de kerkenraad stelt dat een besluit schadelijk is voor de gemeente maar die schade niet kan aanwijzen, is het de taak van de regionale vergadering om deze kerkenraad de les te lezen. Maar zoiets zal zelden voorkomen. Reken er maar op dat wanneer een kerkenraad stelt dat een besluit voor hem onuitvoerbaar is, zijn bezwaren ernstig gemeend zijn. Laat de regionale vergadering er dan ook met inlevingsvermogen op reageren.

Mogelijk stemt de regionale vergadering de bezwaren van de kerkenraad toe. Als het gaat om strijdigheid met het Woord van God of met het kerkelijk recht is dat een serieuze zaak; je mag dan verwachten dat de regionale vergadering zich hierover wendt tot de synode, met als doel dat de synode haar fout corrigeert.

Gaat het alleen om mogelijke schade voor de opbouw van deze speciale gemeente, en de regionale vergadering stemt dat bezwaar toe, dan kan ze het daar eventueel bij laten. De betrokken kerkenraad heeft dan voldoende rugdekking om af te wijken van het besluit van de synode. Wel kan het in zo'n geval goed zijn om dat aan de synode te melden. Ook kan men de synode in overweging geven om het besluit zodanig aan te passen dat ook deze ene kerkenraad ermee werken kan.

Maar stel dat de regionale vergadering de bezwaren van de kerkenraad niet toestemt? Dan komt er hopelijk een gesprek op gang. Mogelijk leidt dat niet tot overeenstemming; dan is het uitgangspunt dat de regionale vergadering het afwijkend beleid van deze kerkenraad verdraagt, ook al is ze het er niet mee eens.

Pas wanneer een kerkenraad naar de overtuiging van de regionale vergadering lijnrecht ingaat tegen het Woord of God, of het kerkelijk recht brutaalweg negeert, kan een regionale vergadering uitspreken dat ze de relatie met deze kerk zo niet kan handhaven. Maar zelfs dan zal ze eerst nog de mogelijkheid van een (aangepaste) verwantschapsrelatie overwegen (vergelijk E8.3) voordat ze als uiterste remedie de band met deze kerk verbreekt.

F3 raadpleging en bewilliging

F3.1 De kerkenraad raadpleegt de gemeente over de hoofdzaken van zijn beleid en voor besluiten met verstreckende gevolgen.

F3.2 Wanneer een besluit de bewilliging van de gemeente behoeft, maakt de kerkenraad op twee achtereenvolgende zondagen dit besluit aan de gemeente bekend. De bewilliging is verkregen wanneer binnen veertien dagen na de eerste bekendmaking geen gegrond bezwaar wordt ingebracht.

Dit artikel is minder algemeen dan F1 en F2; het ziet alleen op de nodige inbreng van de gemeente bij besluiten van de kerkenraad. Daarbij maakt het onderscheid tussen 'raadpleging' en 'bewilliging'.

raadpleging

Raadpleging van de gemeente betekent dat de kerkenraad zijn plannen aan de gemeente voorlegt en de gemeenteleden vraagt om daar commentaar op te geven. Dat commentaar kan van alles zijn: een vraag om verduidelijking, een steunbetuiging, een suggestie om een detail net even anders aan te pakken, een tegenvoorstel, of een serieus bezwaar.

De kerkenraad luistert naar de inbreng vanuit de gemeente, geeft verduidelijking, reageert op bezwaren, past eventueel zijn plannen aan, legt die gewijzigde plannen mogelijk nogmaals aan de gemeente voor, en neemt uiteindelijk een besluit.

Een kerkenraad kan zelf beslissen of hij over bepaalde voornemens de gemeente wel of niet wil raadplegen. F3.1 zegt alleen dat hij het in ieder geval moet doen als het gaat om de 'hoofdzaken van zijn beleid' en voor 'besluiten met verstrekkende gevolgen'.

Dat zijn overigens niet twee duidelijk te onderscheiden categorieën. Het één loopt vaak over in het ander. Een hoofdzaak van beleid kan bijvoorbeeld zijn dat de kerkenraad meer wil inzetten op het jeugdwerk; een besluit met verstrekkende gevolgen is dan bijvoorbeeld de benoeming van een betaalde jeugdwerker.

Duidelijke grenzen zijn er niet; een kerkenraad doet er over het algemeen verstandig aan om op dit punt royaal te zijn naar de gemeente. Hoe meer de gemeenteleden betrokken zijn, hoe beter.

gemeentevergadering

Voor de raadpleging kan een kerkenraad verschillende middelen inzetten. Hij kan iedereen een document toesturen, met gelegenheid tot schriftelijke reactie, hij kan een online enquête uitzetten, maar het beste middel blijft toch wel de 'gemeentevergadering', eventueel in combinatie met andere middelen.

Een gemeentevergadering is geen besluitvormende vergadering. Er hoeft daar dus ook niet te worden gestemd. En wordt er op verzoek van de aanwezigen toch een peiling gehouden, dan heeft dat rechtens geen gevolgen.

Natuurlijk kan een kerkenraad zelf besluiten om de gemeente te laten stemmen. En hij kan aan die uitslag bij voorbaat bepaalde consequenties verbinden: 'als niet driekwart van de aanwezigen vóór stemt, gaat het plan niet door'. Maar dan nog komt het besluit van de kerkenraad om al dan niet door te pakken, volledig voor rekening van de kerkenraad zelf. Want niet de gemeentevergadering bestuurt de kerk, maar de kerkenraad.

De essentie van een gemeentevergadering is dan ook niet de stemming, maar het horen van elkaar, het spreken met elkaar, het uitwisselen van gezichtspunten.

Daarom is een gemeentevergadering ook niet ongeldig als slechts een klein deel van de gemeente komt opdagen en 'altijd dezelfde mensen'. Voor een geldige stemming zou dat niet goed zijn, maar voor het raadplegen van de gemeente is het nog steeds zinvol.

Wel kan een kerkenraad overwegen of hij de groep die altijd wegblijft, op een andere manier beter kan bereiken. Maar hij is daartoe niet verplicht; wie zich wil laten horen kan terecht in de gemeentevergadering of, als hij net die avond verhinderd was, zijn bijdrage uitschrijven en insturen.

bewilliging

F3.2 handelt over een specifieke vorm van raadplegen: de 'bewilliging van de gemeente'.

Er zijn allerlei situaties waarvoor de kerkorde deze bewilliging vereist: zie B4.6 (vóór de bevestiging van een predikant), B16.4 (vóór de bevestiging van een ouderling of diaken), C5.2 (voordat iemand openbare geloofsbelijdenis doet), C7.2 (vóór een huwelijksbevestiging), C11.2 (voordat iemands lidmaatschap wordt beëindigd), D8.3 (voordat iemand wordt buitengesloten) en D9.1 (voordat iemand kan terugkeren in de gemeente).

Bij de bevestiging van ambtsdragers is de vraag om bewilliging te typeren als 'een formaliteit op de valreep'. Want rond de roeping van deze ambtsdragers was de gemeente al eerder gevraagd om mee te denken. Nu, op het laatst, is er afrondend de uitnodiging: 'wil iemand het nog tegenhouden, moet hij wel met gegronde bezwaren komen, anders gaat het nu door'.

Zo wordt de gemeente betrokken in het gebeuren: niet slechts als toehoorder of toeschouwer, maar als instemmende getuigen.

Dat laatste geldt ook bij de andere genoemde situaties waarvoor bewilliging nodig is, ook al is het daarbij in veel gevallen pas de eerste keer dat de gemeente erover hoort. De opzet blijft hetzelfde: door te vragen naar gegronde bezwaren wordt de gemeente mee betrokken in het proces. Niemand mag nu de andere kant opkijken; wie hier blijft zwijgen, heeft daarmee toegestemd. Zie verder de toelichting bij de betrokken artikelen.

formaliteit

De bewilliging is een formaliteit. Dat betekent niet dat ze eigenlijk overbodig is. Al kan het soms wel zo voelen, omdat er meestal geen reactie op komt. Maar dat is juist ook de bedoeling: als de kerkenraad zijn werk goed gedaan heeft, is er vanuit de gemeente geen reden tot bezwaar. Dat de bewilliging een formaliteit is, betekent wel dat het nauw steekt rond de vormgeving, de uitvoering. F3.2 geeft daar het kader voor aan.

Het moet een bekendmaking zijn 'op twee achtereenvolgende zondagen'. Uiteraard is daarbij gedacht aan de zondagse kerkdiensten (vergelijk C1.1). Daar komt de gemeente bij elkaar. De meest voor de hand liggende vorm is dan ook een afkondiging in de kerkdienst, of direct ervoor of erna. De formulering van F3.2 geeft ruimte om eventueel een ander middel te kiezen. Als het maar gebonden is aan de zondag, op de volgende zondag wordt herhaald, en zo mogelijk de hele gemeente bereikt. Een berichtje ergens in het kerkblad of in de kerkapp is niet voldoende.

Het bereiken van zo mogelijk de hele gemeente is ook een van de redenen voor de vereiste herhaling. Iemand kan een zondag afwezig zijn en daardoor de bekendmaking missen; dan hoort hij het hopelijk een week later alsnog. Een herhaald getuigenis spreekt bovendien sterker dan een eenmalige oproep. Het valt meer op. De gemeente weet nu dat het om een serieuze zaak gaat die ze niet enkel voor kennisgeving kan aannemen. Je hoeft niet te reageren, maar je moet er wel degelijk even bij stilstaan: wil ik bezwaar maken, dan moet ik nu reageren; of kan ik bewilligen, dan is mijn zwijgen welsprekend.

De laatste bepaling van F3.2 maakt ruimte voor deze overwegingen. De gemeente krijgt, gerekend vanaf de eerste bekendmaking, twee weken tijd. Dat is tegelijk een begrenzing, want de kerkenraad moet weten waar hij aan toe is. Hij wil de voorgenomen handeling doorzetten; na twee weken kan hij daartoe overgaan. Wie daarna nog met bezwaren komt, is te laat.

F4 ruimte voor bezwaar

F4.1 Een gemeentelid of iemand die persoonlijk belanghebbende is, kan bezwaar indienen tegen een besluit dat de kerkenraad heeft bekendgemaakt. De kerkenraad reageert zo spoedig mogelijk.

F4.2 Een kerkenraad of iemand die persoonlijk belanghebbende is, kan bezwaar indienen tegen een besluit van de regionale vergadering.

F4.3 Wil de indiener het recht behouden tot het indienen van beroep, dan dient hij zijn bezwaar schriftelijk in, binnen zes weken na de bekendmaking van het besluit. De kerkenraad of regionale vergadering neemt een beslissing op het bezwaar en zendt die schriftelijk toe.

F4.4 In afwijking van F4.3 staat tegen een besluit van een kerkenraad dat met goedkeuring van de regionale vergadering is genomen rechtstreeks beroep open.

F4.5 Het indienen van bezwaar heeft geen opschortende werking. Op een verzoek tot opschorting beslist de kerkenraad of regionale vergadering zo spoedig mogelijk.

Vanaf F4 tekent dit hoofdstuk een bepaalde procedure. Welke weg kan iemand gaan met zijn bezwaren tegen een genomen besluit?

Wanneer het gaat om bezwaren tegen een besluit van de synode, is daarover het nodige gezegd bij E6 en F2.

F4 en volgende artikelen gaan over bezwaren tegen een besluit van een kerkenraad of van een regionale vergadering.

bezwaar tegen de kerkenraad

F4.1 gaat over de vraag wie bezwaar kunnen indienen tegen een besluit van een kerkenraad.

Dat zijn allereerst de eigen gemeenteleden. Elk gemeentelid, of hij nu belijdend lid is of dooplid, mag zich met zijn moeite rond een besluit tot de kerkenraad wenden.

Verder 'iemand die persoonlijk belanghebbende is', maar mogelijk niet tot de gemeente behoort. Het bekendste voorbeeld is een emeritus-predikant die elders is gaan wonen maar voor het toezicht op zijn ambtsdienst nog verbonden is aan de kerk waar hij het laatst diende. Wanneer die laatste kerkenraad een besluit neemt dat hem als emeritus-predikant direct raakt, mag hij bezwaar indienen, ook al is hij geen lid meer van die gemeente.

Maar wanneer een gemeentelid ergens uit een van de kerken zich zorgen maakt over het besluit van een kerkenraad elders in het land, mag hij die kerkenraad uiteraard aanschrijven, maar die kerkenraad hoeft daar niet op in te gaan. De betrokken persoon is immers geen lid van de eigen gemeente.

De categorie 'eigen gemeenteleden' is overigens niet exact te begrenzen. In C3.1 is gezegd dat de gemeente niet enkel bestaat uit (als zodanig geregistreerde) belijdende leden en doopleden, maar dat tot de gemeente ook behoren 'wie op andere wijze met haar verbonden zijn'. Een nogal open omschrijving.

Het is niet ondenkbaar dat iemand uit die laatste groep bezwaar wil maken tegen een besluit van de kerkenraad. Valt zo iemand dan wel of niet onder F4.1? Dat vraagt een eerlijke afweging.

Als vuistregel zou je kunnen hanteren: iemand die zich doorgaans gedraagt als gemeentelid, en zeker iemand die door de ambtsdragers wordt behandeld als gemeentelid (bijvoorbeeld door regelmatige ambtelijke zorg), heeft ook het recht om gebruik te maken van F4.1.

Maar als de partner van een gemeentelid bij uitzondering een kerkdienst bijwoont en dan meteen bezwaren denkt te kunnen indienen bij de kerkenraad over wat hij in die kerkdienst hoort, is de kerkenraad niet verplicht om zijn bezwaar te behandelen.

F4.1 zegt verder dat het moet gaan om een besluit 'dat de kerkenraad heeft bekendgemaakt'. Je kunt geen bezwaar indienen tegen een besluit waarvan je niet weet, of tegen een besluit waarvan je wel de gevolgen ervaart maar dat je verder niet kent, of een besluit waarvan je enkel vermoedt dat de kerkenraad het heeft genomen, of een besluit waarover je enkel bij geruchte hebt gehoord.

In zo'n geval kun je wel bij de kerkenraad informeren of hij een besluit heeft genomen over de betrokken kwestie, en zo ja hoe dat besluit dan luidt. Zodra de kerkenraad dat besluit dan bekendmaakt, kun je er bezwaar tegen indienen.

Mocht de kerkenraad een besluit stil willen houden en er niets over bekend willen maken (in sommige gevoelige situaties is dat denkbaar), dan maakt dat een bezwaar uiteraard onmogelijk.

Maar het betekent ook dat een dergelijk besluit alleen geldigheid bezit binnen de beperkte kring van wie er wel van weten; voor de overige gemeenteleden heeft het geen rechtskracht.

Tot slot bepaalt F4.1 dat de kerkenraad zo spoedig mogelijk moet reageren op het ingediende bezwaar. Dat betekent in ieder geval dat de kerkenraad een bezwaar niet kan negeren of naast zich neer kan leggen.

Maar het zegt vooral dat een kerkenraad de behandeling niet op de lange baan mag schuiven.

Misschien heeft een kerkenraad zo'n drukke agenda dat het niet lukt om het bezwaar te behandelen in zijn eerstvolgende vergadering; laat hij dan wel bericht doen dat hij het bezwaar heeft ontvangen, en aangeven op welke termijn hij inhoudelijk denkt te kunnen reageren. En laat hij zich daar dan ook aan houden.

bezwaar tegen de regionale vergadering

F4.2 gaat over de vraag wie bezwaar kunnen indienen tegen een besluit van een regionale vergadering.

Individuele gemeenteleden, ook als ze ambtsdrager zijn, hebben dat recht als regel niet. Alleen wanneer het betrokken besluit hen persoonlijk raakt, mogen ze bezwaar indienen. Zulke besluiten zijn echter zeldzaam (zie de toelichting op F4.4).

Wat overblijft, zijn de kerkenraden. Deze kerkenraden hebben via hun afgevaardigden de regionale vergadering gevormd. Mogelijk is een kerkenraad het niet eens met wat daar besloten is. Mogelijk hebben zijn afgevaardigden ook al tegen dat besluit gestemd. In ieder geval heeft elke kerkenraad het recht om er naderhand op terug te komen en te vragen om wijziging van het besluit.

F4.2 bevat geen bepaling als 'de regionale vergadering reageert zo spoedig mogelijk' (als in F4.1). Dat de vergadering zal reageren, spreekt in dit geval vanzelf; dat ze dat 'zo spoedig mogelijk' zal doen, betekent in dit geval op de eerstvolgende vergadering, dus mogelijk vele maanden later (zie E2.1). Echt 'spoedig' kun je dat niet noemen. Vandaar dat de bepaling ontbreekt, al blijft intentie uiteraard dezelfde.

recht van beroep

Wie bezwaar indient, krijgt niet altijd gelijk. Dat hoeft ook niet. Maar soms is het bezwaar zo ernstig dat de bezwaarde niet opgeeft en in beroep wil gaan. Over de mogelijkheden van beroep handelt F5, maar nu al zegt F4.3 dat je bij het indienen van bezwaar moet bedenken of je eventueel beroep wilt instellen.

Wil je die mogelijkheid op zijn minst open houden, dan moet je voldoen aan twee voorwaarden. De eerste is dat je het bezwaar schriftelijk indient.

Want stel dat een kerkenraad de bewilliging van de gemeente heeft gevraagd (zie F3.2). Dan kan een gemeentelid zijn bezwaren eventueel mondeling kenbaar maken en zal de kerkenraad die mondelinge bezwaren misschien ook mondeling beantwoorden. Maar overweegt het gemeentelid om desnoods beroep in te stellen, dan moet hij zijn bezwaren schriftelijk uiteen zetten, zodat dit document later kan dienen als materiaal in de beroepsprocedure.

Evenzo kunnen de afgevaardigden van een kerk mondeling melden in de regionale vergadering dat hun kerkenraad bezwaar maakt tegen een eerder genomen besluit. De regionale vergadering zal dat bezwaar serieus behandelen. Maar de betrokken kerkenraad kan daarna geen beroep instellen; daarvoor had hij zijn bezwaren schriftelijk moeten indienen.

De tweede voorwaarde is misschien nog wel belangrijker: je moet dit schriftelijk bezwaar indienen binnen zes weken na de bekendmaking van het besluit.

Een gemeentelid kan na jaren ontdekken dat een bepaald besluit van de kerkenraad voor hem bezwaren oplevert. Hij kan die bezwaren dan nog steeds voorleggen aan de kerkenraad en vragen om wijziging van dat inmiddels al jaren oude besluit. Maar als de kerkenraad daar niet in meegaat, heeft het gemeentelid geen recht om beroep in te stellen. Daarvoor had hij eerder moeten zijn. Evenzo kan een kerkenraad op een regionale vergadering melden dat hij bezwaren heeft tegen het besluit van de vorige vergadering, ettelijke maanden geleden (zie immers E2.1). Ook als hij die besluiten schriftelijk overlegt, heeft hij daarna niet het recht om beroep in te stellen; hij had die bezwaren al eerder moeten inzenden. Om precies te zijn 'binnen zes weken na de bekendmaking van het besluit'.

Een interessante vraag is dan wat precies geldt als het moment van bekendmaking. Vanaf wanneer gaan die zes weken tellen?

Soms is dat direct duidelijk, namelijk als iemand persoonlijk belanghebbende is en het besluit daarom speciaal krijgt toegezonden. Vanaf dat moment gaat de teller lopen.

Ook de situatie genoemd in F3.2 is helder: de zes weken gaan tellen vanaf de eerste bekendmaking. Wil je als gemeentelid de zaak waarvoor bewilliging wordt gevraagd proberen tegen te houden, dan moet je, zo zegt F3.2, je bezwaren binnen veertien dagen kenbaar maken; verwacht je dat de

kerkenraad je bezwaren toch niet zal toestemmen en overweeg je daarom om beroep in te stellen, dan heb je zes weken de tijd om je bezwaren kenbaar te maken. Zie hierover ook bij F4.5.

In overige gevallen kun je als regel aanhouden dat de zes weken tellen vanaf het moment dat de volledige tekst van het besluit beschikbaar is, en jij ook kunt weten dat die tekst beschikbaar is. Wanneer een kerkenraad op 1 mei aan de gemeente bekendmaakt dat hij een bepaald beleidsbesluit heeft genomen, daarbij alleen de hoofdpunten noemt en belangstellenden voor de volledige tekst verwijst naar de scriba of naar de website, en iemand informeert pas op 1 juni bij de scriba naar die tekst of kijkt pas op 1 juni op de website, dan draagt hij inderdaad pas vanaf 1 juni kennis van de volledige tekst, maar de zes weken om bezwaar in te dienen en de mogelijkheid van beroep open te houden, zijn echt gestart op 1 mei. Want vanaf 1 mei was de tekst beschikbaar, en vanaf 1 mei wist hij daarvan.

Maar wanneer een regionale vergadering na een lange discussie een lastig besluit neemt en vanwege het late tijdstip de volledige tekst pas in de volgende vergadering wil vaststellen, tellen de zes weken ook pas na die laatste vergadering en niet vanaf die eerste.

reactie

In F4.1 was al gezegd dat een kerkenraad zo spoedig mogelijk moet reageren op een ingediend bezwaar. En ook F4.2 veronderstelt dat een regionale vergadering antwoord geeft op ingediende bezwaren.

F4.3 voegt daar nu aan toe dat een kerkenraad of regionale vergadering extra attent moet zijn wanneer het bezwaar schriftelijk is ingediend en binnen zes weken na de bekendmaking is ingebracht. De kerkenraad of regionale vergadering moet dan eveneens schriftelijk reageren. Ook moet de reactie inhoudelijk van aard zijn: een 'beslissing op het bezwaar'.

Zo'n beslissing kan zijn dat het bestreden besluit ongewijzigd blijft staan. De kerkenraad of regionale vergadering zal daar wel argumenten voor moeten aandragen, argumenten die de bezwaren ontkrachten.

De beslissing kan ook inhouden dat het besluit vanwege de ingediende bezwaren wordt aangepast. Dan moet de kerkenraad of regionale vergadering de nieuwe tekst van het besluit vermelden, met de motivatie voor deze wijziging en zo nodig de motivatie waarom bepaalde onderdelen mogelijk niet gewijzigd zijn.

Zo is de beslissing op het bezwaar geschikt om eventueel te dienen in de beroepsprocedure, zie F5.1.

Er geldt geen termijn voor die reactie van de kerkenraad of de regionale vergadering (afgezien van het 'zo spoedig mogelijk' uit F4.1). Zeker wanneer het om serieuze bezwaren gaat, kan de behandeling aanleiding geven tot pittige discussies. Dan duurt het wel even voordat er voldoende eenstemmigheid is om een reactie te kunnen formuleren.

In het geval van een regionale vergadering telt bovendien weer dat ze slechts enkele malen per jaar samenkomt; ook dat is niet bevorderlijk voor een snelle reactie.

Het kan oneerlijk voelen, maar het is toch onvermijdelijk: de indiener van bezwaren moet zich houden aan de termijn van zes weken, maar de reactie kan soms maanden op zich laten wachten.

bezwaar tegen kerkenraad met regionale vergadering

Er zijn besluiten die een kerkenraad alleen kan nemen met goedkeuring van de regionale vergadering. Het betreft met name bepaalde besluiten rond ambtsdragers (zie B4, B9, B10, B12, B13 en B18) en maatregelen in het kader van het ambtelijk toezicht (D6 en D8). Wie tegen een dergelijk besluit bezwaar wil maken, krijgt hulp van F4.4.

Het probleem is namelijk dat je na zo'n besluit wel bezwaar kunt maken bij de kerkenraad, maar dat die niet snel genegen zal zijn om het besluit terug te draaien. Het besluit is immers al goedgekeurd door de regionale vergadering; voor de kerkenraad is daarmee de kous af.

Ook de regionale vergadering zal een bezwaar tegen zo'n besluit niet snel honoreren. Het was immers niet haar eigen besluit maar een besluit van de kerkenraad. De regionale vergadering heeft alleen maar goedkeuring verleend.

Om uit deze impasse te raken wijst F4.4 de weg om niet eerst bezwaar te maken bij de kerkenraad of de regionale vergadering, maar direct beroep in te stellen bij het landelijke college (zie daarover verder bij F5).

opschorting

Wanneer iemand bezwaar maakt tegen een besluit, hoopt hij misschien dat de kerkenraad of regionale vergadering het besluit niet uitvoert zolang de bezwaren nog in behandeling zijn. Zo'n uitstel heet 'opschorting'.

Neem als voorbeeld een bezwaar tegen de bevestiging van een ouderling (B16.4): dat kan voor een kerkenraad reden zijn om die bevestiging nog even uit stellen, 'op te schorten'. Maar, zegt F4.5, dat hoeft hij niet per se te doen! De kerkenraad hoeft niet te wachten met de uitvoering van zijn besluit tot alle bezwaren zijn weggenomen. 'Het indienen van bezwaar heeft geen opschortende werking'.

Natuurlijk kan opschorting in bepaalde gevallen wel verstandig zijn. Maar het is geen automatisme. Zeker wanneer de kerkenraad (of regionale vergadering) de bezwaren al van tevoren kende en meegenomen heeft in zijn proces van besluitvorming, is hij niet verplicht om zich te laten ophouden als die bezwaren nu ook formeel worden ingediend. Wel zal hij het bezwaar nog steeds correct moeten behandelen en er een beslissing op moeten nemen.

F4.5 noemt verder dat de indiener van het bezwaar speciaal kan vragen om opschorting. Dat maakt de zaak echter niet wezenlijk anders. Want wel moet de kerkenraad of regionale vergadering 'zo spoedig mogelijk' een beslissing nemen over dat verzoek, maar de uitkomst kan nog steeds zijn dat er geen uitstel wordt verleend, geen opschorting dus.

Maar voor wie snel is, is het verkrijgen van opschorting soms nog mogelijk via de weg van het beroep, met daarbij de vraag om een 'voorlopige voorziening'. Meer daarover bij F5.3.

F5 beroep

F5.1 Een gemeentelid of iemand die persoonlijk belanghebbende is, kan binnen zes weken na de verzending door de kerkenraad van de beslissing op het bezwaar of van een besluit dat met goedkeuring van de regionale vergadering is genomen, beroep instellen bij het daartoe ingestelde landelijke college.

F5.2 Een kerkenraad of iemand die persoonlijk belanghebbende is, kan binnen zes weken na de verzending door de regionale vergadering van de beslissing op het bezwaar beroep instellen bij het landelijke college.

F5.3 Het instellen van beroep heeft geen opschortende werking. Het college kan op verzoek een voorlopige voorziening treffen.

F5.4 Het college verklaart het beroep gegrond wanneer de beslissing op bezwaar in strijd is met het Woord van God of met het kerkelijk recht, wanneer ze schadelijk is voor de opbouw van de gemeente, of wanneer ze de indiener van het beroep onrecht doet of onredelijke schade toebrengt.

F5.5 Indien nodig kan het college een vervangende voorziening treffen of een financiële vergoeding toekennen.

landelijke regelingen:

F5 beroep

Deze regeling is onderdeel van:

F5-F7 kerkelijke rechtspraak

Met F5 hebben de kerken gekozen voor een zo eenvoudig mogelijke beroepsweg. Wie bezwaar heeft, gaat eerst terug naar de vergadering die het besluit nam (uitgezonderd de situatie als

genoemd in F4.4), want misschien kom je er samen alsnog uit. Lukt dat niet, dan kun je direct naar een landelijk college, dus zonder verdere tussenstappen. Dat landelijk college beschikt over zoveel deskundigheid en ervaring, dat met haar uitspraak een zaak als regel kan worden afgedaan.

beroep tegen de kerkenraad

F5.1 is een vervolg op F4.1. Dezelfde rechthebbenden worden genoemd: 'een gemeentelid of iemand die persoonlijk belanghebbende is'. Zie daarover de toelichting bij F4.1.

En net als in F4.1 gaat het in F5.1 eerst alleen over bezwaren tegen een besluit van de kerkenraad; in F5.2 volgt dan de weg bij bezwaar tegen een besluit van de regionale vergadering.

Het bezwaar is (tijdig en schriftelijk, zie F4.3) ingediend, en de kerkenraad heeft een beslissing genomen op het bezwaar. Hoe gaat het dan verder, als je met die beslissing niet tevreden bent en daarom beroep wilt instellen?

Opnieuw geldt hier een termijn van zes weken. En in dit geval is er geen onduidelijkheid over de start van die termijn: zodra de kerkenraad zijn beslissing op jouw bezwaar aan jou heeft verzonden. Vanaf dat moment heb je zes weken de tijd om beroep in te stellen.

Ondertussen is daarmee ook gezegd dat iemand die geen bezwaar heeft ingediend, ook niet in beroep kan gaan. Stel dat een gemeentelid bezwaar maakt bij de kerkenraad, geen gelijk krijgt, maar besluit om in die afwijzing te berusten. Dan mag een ander gemeentelid de zaak niet overnemen en toch beroep instellen. Dat mag alleen de bezwaarmaker zelf, eventueel met steun van anderen, maar nooit dat hij het aan die anderen overdraagt.

Het beroep wordt ingesteld 'bij het daartoe ingestelde landelijke college'. Omdat het een landelijk college is, zijn de adresgegevens eenvoudig te vinden op de website van het landelijk kerkverband, ngk.nl (mailadres: ckb@ngk.nl).

Dit college is ingesteld door de synode; ook de leden worden door de synode benoemd. De werkwijze van het college wordt beschreven in een regeling die eveneens door de synode is vastgesteld. Maar het college doet zelfstandig uitspraak, onafhankelijk van de synode.

beroep tegen de regionale vergadering

Zoals F5.1 een vervolg is op F4.1, zo is F5.2 een vervolg op F4.2. Het is verder vrijwel gelijklopend aan F5.1. Zie aldaar voor de toelichting.

voorlopige voorziening

F4.5 zei al dat het indienen van bezwaar 'geen opschortende werking' heeft. Hetzelfde geldt voor het instellen van beroep, zegt F5.3. Niemand mag, enkel door steeds maar bezwaar te maken en alle beroepsmogelijkheden uit te proberen, een zaak eindeloos trainen.

Wel kan iemand bij het instellen van beroep direct ook vragen om een 'voorlopige voorziening'. Daar zal het college zo snel mogelijk naar kijken. Wanneer het college bijvoorbeeld de indruk heeft dat het bezwaar serieus genoeg is en dat uitvoering van het bestreden besluit de bezwaarde onevenredige schade zou toebrengen, kan het college die uitvoering tegenhouden. Zo ontstaat er rust en ruimte om het bezwaar goed te kunnen beoordelen en daarover een uitspraak te kunnen doen.

De voorlopige voorziening geldt dan ook alleen maar totdat het college haar einduitspraak heeft gedaan.

gegrond

Het college kan dus ingrijpen in de besluitvorming van een kerkenraad of regionale vergadering. Het zal duidelijk zijn dat ze dit alleen op goede gronden mag doen. In F5.4 worden die gronden opgesomd.

De eerste grond spreekt voor zich: wanneer het besluit van de kerkenraad of regionale vergadering, al dan niet gewijzigd in de beslissing op bezwaar, in strijd is met het Woord van God of met het kerkelijk recht, kan het college uitspreken dat het besluit zo niet kan blijven bestaan.

Ondertussen is de toepassing van deze regel nog best lastig. Want vaak is er onenigheid over de juiste uitleg van Gods Woord of over de juiste bedoeling van het kerkelijk recht. Het college mag de persoonlijke opvattingen van haar leden niet domweg opleggen aan de kerken. Wel kan het college door haar uitspraak allerlei discussies helpen verhelderen.

De tweede grond luidt: 'wanneer ze schadelijk is voor de opbouw van de gemeente'. Want soms komt een besluit van de kerkenraad niet direct in strijd met de Bijbel, en heeft de kerkenraad zich ook precies gehouden aan de regels van de kerkorde, maar moet je toch zeggen: dit besluit kan echt niet, die gemeente gaat eraan te gronde. Dan heeft het college het recht om de kerkenraad te stoppen.

En opnieuw geldt hier dat het college niet de persoonlijke opvatting van haar leden over wat goed is voor een gemeente kan opleggen aan de kerken; de gevreesde schade voor de betrokken gemeente moet echt duidelijk aantoonbaar zijn.

De derde grond kijkt naar het persoonlijk belang van de indiener van het bezwaar: wanneer het bestreden besluit hem onrecht doet of onredelijke schade toebrengen, is dat opnieuw een reden om de betrokken kerkenraad of regionale vergadering terecht te wijzen.

Het college kan een kerkenraad (of regionale vergadering) niet dwingen om aan haar uitspraak gehoor te geven. Maar een kerkenraad die dat nalaat, brengt zichzelf wel in de problemen. Hij zet in ieder geval zijn plaats in het kerkverband onder druk, als hij de gezamenlijk overeengekomen vorm van rechtspraak negeert. Zijn eigenwijze opstelling zal in veel gevallen ook verdeeldheid zaaien in de gemeente.

Bovendien kan iemand die van de weigerachtige opstelling van de kerkenraad de dupe werd, naar de burgerlijke rechter stappen. De burgerlijke rechter is meestal terughoudend om in te grijpen in kerkelijke processen, vooral als de kerken hun eigen rechtspraak goed op orde hebben. Maar wanneer een kerkenraad de eigen kerkelijke rechtspraak negeert, zal een burgerlijke rechter eerder geneigd zijn om zich bevoegd te verklaren tot het doen van een uitspraak in dit kerkelijk geschil. En daar kan ook een kerkenraad niet omheen!

aanvullend

F5.5 noemt tot slot nog twee aanvullende uitspraken die het college kan doen.

Dat is in de eerste plaats een 'vervangende voorziening', niet te verwarren met de 'voorlopige voorziening' uit F5.3. Een voorlopige voorziening geldt totdat het college een einduitspraak heeft gedaan; een vervangende voorziening geldt juist voor de tijd erna.

Want als het college uitsprekt dat een besluit van de kerkenraad zo niet kan, ontstaat er mogelijk een vacuüm: het moet dus niet zoals de kerkenraad besloot, maar hoe moet het dan wel?

In veel gevallen kan het college dat overlaten aan de kerkenraad zelf: die moet zich dan opnieuw beraden en eventueel een nieuw besluit nemen dat spoort met de uitspraak van het college.

Maar soms is de situatie zo gespannen of complex dat er direct iets moet komen dat het bestreden besluit vervangt. Dat is dan die 'vervangende voorziening'.

Een voorbeeld. Stel, een kerkenraad wilde zijn predikant schorsen, had daar ook goede redenen voor, maar heeft bij de uitwerking grove fouten gemaakt. Het college wijst die fouten aan en spreekt uit dat de schorsing zo niet kan. Maar betekent dit dat de predikant de komende zondag weer mag voorgaan? Liever niet, want zoals gezegd waren er goede redenen om hem te schorsen. De onzekerheid over de positie van de predikant mag niet blijven bestaan totdat de kerkenraad een beter besluit heeft genomen; dus geeft het college direct ook aanwijzingen hoe het nu vooreerst verder moet.

De andere aanvulling die F5.5 noemt, is de toekenning van een financiële vergoeding. Even in het zojuist genoemde voorbeeld: stel dat de kerkenraad voor deze kwestie een advocaat had ingehuurd, op kosten van de kerk. De predikant zag zich daardoor genoodzaakt om ook een advocaat in de arm te nemen, op eigen kosten. Als dan het college de predikant in het gelijk stelt, is het redelijk dat hij die advocaatkosten vergoed krijgt. Het college heeft een bepaalde systematiek paraat (ontleend aan de Nederlandse wetgeving) om daarvoor een eerlijk bedrag te berekenen. Uiteraard betaalt ze de vergoeding niet zelf; dat zal de partij moeten doen die onrechtmatig heeft gehandeld, in het genoemde voorbeeld de kerkenraad (en dus weer de kerk).

F6 hoger beroep

F6.1 Wanneer een van de bij de uitspraak van het college betrokken partijen niet kan berusten in de uitspraak van het college, kan hij hoger beroep instellen bij de synode.

F6.2 Het hoger beroep wordt schriftelijk ingesteld binnen zes weken na verzending van de uitspraak van het college.

F6.3 Het instellen van hoger beroep heeft geen opschortende werking. Het moderamen van de laatst bijeengekomen synode kan op verzoek een voorlopige voorziening treffen.

F6.4 De synode verklaart het hoger beroep gegrond wanneer de uitspraak van het college in strijd is met het Woord van God of met het kerkelijk recht, wanneer ze schadelijk is voor de opbouw van de gemeente, of wanneer ze de indiener van het hoger beroep onrecht doet of onredelijke schade toebrengt.

F6.5 Indien nodig kan de synode een vervangende voorziening treffen of een financiële vergoeding toekennen.

landelijke regelingen:

F6 hoger beroep

Deze regeling is onderdeel van:

F5-F7 kerkelijke rechtspraak

We rekenen erop dat het landelijk college kwaliteit levert. Maar ook deze kundige mensen kunnen zich vergissen. Daarnaast is het mogelijk dat zij een koers kiezen waarvan de gezamenlijke kerken zeggen: nee, die kant moeten we toch niet op. Daarom blijft er de mogelijkheid dat die gezamenlijke kerken, in synode bijeen, het college corrigeren. Daarvoor dient het hoger beroep.

berusten

Het hoger beroep is dus niet ingesteld om een conflict te verlengen met een nieuwe ronde, nieuwe kansen. Dat klinkt door in F6.1: het hoger beroep is er voor het geval een van de partijen niet kan 'berusten' in de uitspraak van het college.

De bedoeling is namelijk dat je er wel in berust, ook als je geen gelijk kreeg. Jezus heeft ons geleerd om onrecht te kunnen verdragen. Zorg liever dat je de ander geen onrecht doet.

Dat laatste is tegelijk de reden waarom er toch geen bijzondere beperking geldt voor het hoger beroep. Ook wanneer iemand blind doordraaft ('ik vecht door tot op de synode'), moet de kerk hem recht doen. De synode zal zijn hoger beroep eerlijk overwegen. Dat is terug te zien in de rest van dit artikel en in de bijbehorende regeling: de methodiek van de synode bij het hoger beroep kent dezelfde zorgvuldige opbouw als de methodiek die het college hanteert.

partijen

F6.1 noemt daarbij het woord 'partijen'. Want zo was het bij de behandeling door het college: iemand stond daar tegenover zijn kerkenraad of regionale vergadering, of een kerkenraad stond er tegenover de regionale vergadering.

Het college is zelf geen partij, en wil dat ook niet worden, zelfs niet in hoger beroep. In dat hoger beroep wordt de uitspraak van het college getoetst en zo nodig gecorrigeerd. Maar het college zelf staat niet terecht. Ook in hoger beroep gaat het om de oorspronkelijke partijen.

Elk van deze partijen mag hoger beroep instellen, zegt F6.1. Dus ook de partij die door het college in het gelijk werd gesteld. Want meestal is de uitspraak van het college genuanceerder: het gaat niet slechts om gelijk krijgen, maar om te vinden wat in de gegeven situatie rechtmatig is. Soms moeten beide partijen daarvoor iets inleveren. Dus mogen ook beide partijen een beroep doen op de synode, als zij niet kunnen berusten in de uitspraak van het college.

moderamen

Zoals gezegd komt de aanpak van de synode overeen met die van het college. F6 lijkt sterk op F5. Zie dus ook de toelichting aldaar.

Een bijzonderheid is nog te vinden in F6.3: een verzoek om een 'voorlopige voorziening' wordt behandeld door het moderamen van de synode. Zo'n verzoek vraagt immers om een snelle reactie. Het vergt teveel tijd om daarvoor de hele synode bijeen te roepen. Het moderamen van de synode (de preses, de assessor en de beide scriba's) vormt dan de aangewezen instantie om deze 'voorlopige' beslissing te nemen, zo nodig met advies van externe deskundigen.

Uiteraard kan het moderamen naderhand door de hele synode worden teruggefloten; het is immers de synode als geheel die uitspraak doet in hoger beroep.

F7..herziening

F7.1 Wanneer na de uitspraak van het college of na de uitspraak van de synode nieuwe feiten bekend worden die dateren van vóór de uitspraak en deze beslissend hadden kunnen beïnvloeden, kan elk van de betrokken partijen de synode verzoeken om de uitspraak te herzien.

landelijke regelingen:

F7 herziening

Deze regeling is onderdeel van:

F5-F7 kerkelijke rechtspraak

Herziening is een zeldzaam fenomeen, zeker in het kerkelijk recht. Het is gebonden aan strenge voorwaarden, die zelden van toepassing zullen zijn.

nieuwe feiten

Het moet gaan om 'nieuwe feiten'. Dus niet enkel dat de indiener 'nieuwe argumenten' heeft gevonden (die meestal minder nieuw blijken te zijn dan hijzelf dacht). Het moet echt om nieuwe informatie gaan die een ander licht werpt op de zaak.

Het moet bovendien gaan om feiten 'die dateren van vóór de uitspraak'. Het handelen van een van de partijen ná de uitspraak levert wel een nieuw feit op, maar geeft geen grond voor herziening. Het moet verder gaan om feiten die pas na de uitspraak bekend zijn geworden. Wanneer een van de partijen tijdens de behandeling van het beroep of hoger beroep bewust informatie achterhoudt, om die pas ná de uitspraak in te brengen, heeft hij geen recht op herziening. De andere partij heeft dat recht dan mogelijk wel: voor die ander is het misschien wel een nieuw feit, waar hij niet eerder van wist.

Maar ook dan geldt nog steeds de laatste voorwaarde: deze nieuwe feiten moeten van dien aard zijn dat ze de uitspraak 'beslissend hadden kunnen beïnvloeden'. Het college of de synode moet als het ware kunnen zeggen: 'hadden we dit eerder geweten, dan hadden we een heel andere uitspraak gedaan'.

Een herziening is dan ook geen bestrijding van de eerder gedane uitspraak. Als het goed is, voelen het college of de synode zich er niet door aangevallen of bekritiseerd. Integendeel, zij mogen de

leverancier van deze nieuwe feiten hartelijk danken, nu hij ertoe bijdraagt dat er een betere uitspraak komt dan eerst.

altijd bij de synode

Herziening kan worden gevraagd van een uitspraak van de synode in hoger beroep. Is er geen hoger beroep geweest, dan heeft de herziening betrekking op de uitspraak van het college. Maar in alle gevallen is het de synode die de vraag om herziening beoordeelt.

In het geval de herziening betrekking heeft op de uitspraak van het college, is de behandeling door de synode tegelijk een vorm van hoger beroep. Er is daarna dus geen nieuw hoger beroep meer mogelijk.

geen termijn

Wel blijft er altijd de mogelijkheid van een nieuwe herzieningsvraag, wanneer zich opnieuw feiten voordoen die eerder niet bekend waren en tot een andere uitspraak hadden moeten leiden. Het vragen van herziening is dan ook niet gebonden aan een termijn. Nieuwe feiten worden soms pas na jaren bekend. Wanneer dat betekent dat we na vele jaren onrecht kunnen herstellen, moeten we dat als kerken niet nalaten.

G. EXTERN RECHT

G1 kerk en overheid

G1.1 De kerken streven door overleg en correspondentie naar een goede verstandhouding met de overheid, die in dienst van God haar gezag uitoefent in de samenleving.

G1.2 Het eigen kerkelijk recht, dat tot uitdrukking komt in de kerkorde alsook in plaatselijke, regionale en landelijke kerkelijke regelingen en besluiten, vormt het statuut van de kerken in de zin van de Nederlandse wetgeving.

G1.3 Ook wanneer een van de kerken zich buiten Nederlands grondgebied bevindt, is in haar relatie tot de andere kerken Nederlands recht en het statuut van de Nederlandse Gereformeerde Kerken van toepassing, tenzij anders geregeld.

De klerken houden zich niet afzijdig van de samenleving. Zij willen midden in de wereld staan. Daarbij respecteren zij het 'bevoegd gezag' (Romeinen 13 vers 1) dat daar onder Gods bestel bestaat.

overheid

Het gaat dan speciaal om de overheid, zowel de rijksoverheid als het plaatselijk gemeentebestuur. Met het provinciaal bestuur of met de waterschappen hebben kerken als regel geen bemoeienis. Daarbij ligt het voor de hand dat de plaatselijke kerken zich vooral richten op het gemeentebestuur (of de gemeentebesturen) in hun omgeving, terwijl het landelijk kerkverband de contacten onderhoudt met de rijksoverheid.

De 'goede verstandhouding' die de kerken volgens G1.1 nastreven, komt het best tot zijn recht door regelmatig 'overleg'. Het initiatief daartoe komt vaak van de kant van de overheid; de kerken gaan er graag op in. Maar kerken kunnen ook zelf de overheid benaderen. Op landelijk niveau is daar zelfs een speciaal platform voor: het CIO. Ook plaatselijk is er soms een structurele vorm.

Het overleg kan verder worden ondersteund of voorbereid met de nodige 'correspondentie', waarin zaken worden vastgelegd en verduidelijkt. Zeker wanneer de overheid geen opening biedt voor overleg, kan correspondentie een middel zijn om toch als kerken van ons te laten horen.

het eigen kerkelijk recht

In het Nederlandse rechtsbestel hebben kerken een eigen plaats. 'Zij worden geregeerd door hun eigen statuut', zo staat in het Burgerlijk Wetboek, boek 2, artikel 2, lid 1 (voor de volledige tekst van dit artikel, zie bij G2).

G1.2 pakt die term op en vult hem nader in: wat ons betreft gaat het om de kerkorde en de plaatselijke, regionale en landelijke regelingen en besluiten. Samen vormen zij 'het eigen kerkelijk recht', het eigen statuut.

Het is van belang dat de kerken dit eigen kerkelijk recht goed onderhouden, zowel in de zin van regelmatige actualisering als in de zin van naleving. Hoe meer de kerken hun eigen recht verwaarlozen, des te meer zal de overheid zich genoodzaakt zien om dat manco naar haar eigen opvattingen in te vullen. Willen de kerken zelfstandig blijven, niet slechts voor zichzelf maar juist om vrije kerken van Christus te zijn, dan moeten ze hun eigen recht op orde hebben en houden.

België

G1.3 is toegevoegd omdat een van de kerken is gevestigd in Gent, in België. De rechten van een kerk zijn daar anders geregeld dan in Nederland.

Uiteraard zal de kerk van Gent zich moeten voegen naar de Belgische wetten. Maar voor haar plaats in het kerkverband geldt, waar nodig, het Nederlandse recht en vooral: ons eigen kerkelijk recht. Zulke oplossingen zijn gebruikelijk bij andere grensoverschrijdende activiteiten of internationale bedrijven. Ook de kerk kan daar dus gebruik van maken, als ze het vanaf het begin maar duidelijk aangeeft. Dat doen wij van onze kant in G1.3.

G2 rechtspersoonlijkheid

G2.1 Overeenkomstig Nederlands recht komt rechtspersoonlijkheid toe aan de plaatselijke kerken, de regionale vergaderingen waarin de kerken zijn verenigd, en de gezamenlijke Nederlandse Gereformeerde Kerken.

G2.2 Een kerkelijke instelling als bedoeld in artikel E7.2, bezit als zelfstandig onderdeel van de gezamenlijke kerken eveneens rechtspersoonlijkheid overeenkomstig Nederlands recht.

landelijke regeling:

G2 KVK en ANBI

G2 gaat nog even door op de bijzondere plaats die kerken innemen in het Nederlandse rechtsbestel. Kerken worden daar bij voorbaat aangemerkt als 'rechtspersonen'.

Burgerlijk Wetboek

Dat is vastgelegd in het Burgerlijk Wetboek, boek 2, artikel 2:

'1 Kerkgenootschappen alsmede hun zelfstandige onderdelen en lichamen waarin zij zijn verenigd, bezitten rechtspersoonlijkheid.

2 Zij worden geregeerd door hun eigen statuut, voor zover dit niet in strijd is met de wet. Met uitzondering van artikel 5 gelden de volgende artikelen van deze titel niet voor hen; overeenkomstige toepassing daarvan is geoorloofd, voor zover deze is te verenigen met hun statuut en met de aard der onderlinge verhoudingen'.

En dat artikel 5, waarnaar verwezen wordt, luidt als volgt:

'Een rechtspersoon staat wat het vermogensrecht betreft, met een natuurlijk persoon gelijk, tenzij uit de wet het tegendeel voortvloeit'.

Een kerk hoeft zich dus niet te organiseren als vereniging of stichting, of in een andere vorm die in het burgerlijk wetboek wordt beschreven. De kerk mag haar eigen bestuursvorm kiezen (vergelijk G1.2) en wordt in die zelf gekozen vorm altijd erkend als rechtspersoon.

Dat geldt zowel voor de plaatselijke kerk als voor het kerkverband en alle zelfstandige onderdelen van dat kerkverband (zoals de Theologische Universiteit).

Let er bij toepassing wel op dat we in ons eigen kerkelijk recht (zie weer G1.2) de plaatselijke kerken niet beschouwen als 'zelfstandige onderdelen' van een 'kerkgenootschap'. Wil je aansluiten bij de

terminologie van het burgerlijk wetboek, dan zou je elke plaatselijke kerk een afzonderlijk 'kerkgenootschap' moeten noemen, en de regionale vergaderingen en de synode als 'lichamen waarin zij zijn verenigd'.

Vandaar dat we de gezamenlijke NGK liever niet aanduiden als 'kerkgenootschap', maar eerder als 'kerkgemeenschap'. Voor de toepassing in de samenleving maakt het overigens niets uit: het genoemde artikel van het burgerlijk wetboek is immers op alle vormen van toepassing.

Het voordeel van de erkenning als rechtspersoon is dat kerken gemakkelijker kunnen deelnemen aan het rechtsverkeer in de samenleving. 'De kerk' kan eigenaar zijn een gebouw, 'de kerk' kan een rekening openen bij de bank, 'de kerk' kan bij de burgerlijke rechter optreden of aansprakelijk worden gesteld. De ambtsdragers zijn dus niet persoonlijk aansprakelijk voor fouten of schulden die de kerk zou kunnen maken (tenzij ze zich ook persoonlijk hebben misdragen).

KvK

Ondertussen heeft deze automatische erkenning als rechtspersoon ook haar keerzijde. Banken en andere instellingen willen wel de zekerheid dat een organisatie die zich presenteert als 'kerk' niet bij nader inzien een lege huls blijkt te zijn. Zij willen zekerheid dat deze rechtspersoon traceerbaar en aanspreekbaar blijft.

Daarom is ook wettelijk vastgelegd dat kerken zich moeten laten registreren bij de Kamer van Koophandel. Dat geeft meer zekerheid.

De kerken hoeven dit niet stuk voor stuk zelf te regelen; er is een centrale aanmelding. Het voordeel van een kerkverband is dan dat alle kerken dat niet afzonderlijk hoeven doen; er is een centrale inschrijving via het SKW.

ANBI

Het SKW beheert bovendien de centrale aanmelding bij de belastingdienst als 'ANBI' (Algemeen Nut Beogende Instelling). Een instelling die door de belastingdienst als ANBI wordt erkend, is vrijgesteld van allerlei belastingen. En wie een gift doet aan een ANBI, mag die opvoeren als aftrekpost.

Aan de erkenning als ANBI zijn voorwaarden verbonden. Deze hinderen niet de vrijheid van de kerken; ze zijn vooral gericht op het bieden van transparantie. Het SKW houdt de kerken op dat punt bij de les.

G3 vertegenwoordiging

G3.1 Ten behoeve van het burgerlijk rechtsverkeer worden een kerk, een regionale vergadering of de gezamenlijke Nederlandse Gereformeerde Kerken in en buiten rechte vertegenwoordigd door een commissie van ten minste twee personen die daartoe door de kerkenraad, regionale vergadering of synode bij instructie of bij schriftelijk besluit is aangewezen en gevolmachtigd.

De kerk als rechtspersoon kan niet zelf een handtekening zetten of in de rechtbank verschijnen. In zulke gevallen moet een kerk zich laten vertegenwoordigen.

twee of meer

Ooit eiste een notaris, bij de overdracht van kerkelijk gebouw, dat alle leden van de kerkenraad in persoon op zijn kantoor zouden verschijnen. Maar dat is dus niet nodig. Twee mensen zijn voldoende, zegt G3.1. Het mogen er ook meer zijn, maar niet minder.

Het hoeven ook niet altijd dezelfde personen te zijn. In een kerkelijke setting heb je veel wisseling van mensen in bepaalde functies; dat is in dit geval geen probleem. Verder kun je de ene commissie machtigen om de kerk te vertegenwoordigen op het ene terrein, en de andere commissie op het andere.

schriftelijk vastgelegd

Zorg wel dat het allemaal zorgvuldig schriftelijk is vastgelegd: zowel wie er gemachtigd is als waarvoor zij dan precies zijn gemachtigd. Op aanvraag moeten ze die schriftelijke machtiging kunnen laten zien aan de persoon of instantie bij wie zij zich als vertegenwoordiging van de kerk willen aandienen.

G3.1 maakt daarbij nog onderscheid tussen 'instructie' en 'besluit'. Een commissie heeft doorgaans een instructie die voortdurend met haar meegaat; als die instructie vermeldt dat de commissie gemachtigd is om de kerk of een kerkelijke vergadering in bepaalde zaken te vertegenwoordigen, hoeft dat in voorkomende gevallen niet opnieuw te worden uitgeschreven. Maar stond het niet in de instructie, dan is een speciaal besluit noodzakelijk.